

کيسی روايتونه

پندونه عبرتونه

ليکوال: هانج الاح
ژباړن: محمد اسماعيل عدلييب نبي حيل
Ketabton.com

کال: ۲۰۱۷

د ژباړن خبرې

د مصري ليکوال هاني الحاج کتاب چې د الف قصه و قصه په نوم دی، د نيکانو او زاهدانو يوزر او يو کيسې او روايتونه پکې راټول شوي، ما د انټرنیټ له لارې په پي ډي ايف بڼه تر لاسه کړ، کيسې يې په زړه پورې او له پنده ډکې وې، له همدې امله مې په ژباړه پيل وکړ.

نوموړی د کتاب په سرريزه کې وايي چې دا کيسې او روايتونه يې د بيلا بيلو کتابونو څخه غوره او راټول کړي، د خلاقو، غوره موخو، زړه نرمونکو پېښو، شرف، قربانۍ، ځوانمردۍ او ډول ډول موضوعاتو کيسې پکې شته، چې لوستونکو ته گټه رسوي.

ما چې کتاب مې له سره تر پايه لوست، د خپل طبيعت او لنډې کيسې غوره کولې او ژباړلې، چې بالاخره يو سل او اوه کيسو او روايتونو ته ورسېدې.

بايد ووايم چې د روانۍ لپاره مې د ځينو کيسو عنوانونه بدل کړي، ځينې برخې مې پکې په توپير سره ليکلي، تر څو پښتنو لوستونکو ته روان او معنا لرونکي وي، همدا راز د ځينو اشخاصو په اړه مې لنډ معلومات راټول کړي، ځينې الفاظ مې تشریح کړي، او په لمنليک کې ځای ورکړی، د کتاب نوم ته مې هم بدلون ورکړی. حتمي ده چې تېروتنې به لري، له وړاندې يې بښنه غواړم.

محمد اسماعيل عندليب "نبي خيل"

شتمني نه لرم چې وصيت يې وکړم

د وفات پر مهال د حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله يوولس زامن و، هر يو ته له خپله پلاره په ميراث کې نيم دينار او د دينار څلورمه برخه ورسیده، د وفات پر مهال يې خپلو زامنو ته وويل: ای زامنو! زه هيڅ ډول شتمني نه لرم چې په هکله يې وصيت وکړم.

د هشام بن عبد الملک څخه هم يوولس زامن پاتې شول چې هر يو ته د پلار له ميراثه زر زر ديناره ورسيدل. خو د عمر بن عبد العزيز پر اولاد کله هم بې وزلي رانه غله، يوزوی يې داسې هم و چې د الله په لار کې يې د خپل شخصي مال څخه د الله د لارې سل زره جنگيال سنبال او هغوی ته يې سل زره اسونه ورکړل. له بلې خوا د هشام بن عبد الملک په زامنو کې يو هم شتمن ونه ليدل شو، بلکه ټول فقيران وو.^(۱)

حسن بصري او نصراني گاونډی

د حسن بصري^(۲) يو نصراني گاونډی و، د بام په سر يې تشناب درلود او هغه سوری شوی و، مردارې اوبه به ځنې د حسن بصري کور ته څڅيدلې، حسن بصري به د څاڅکو لاندې لوبنی کېښود، او سهار به يې ډک لوبنی سهار تش کړ.

دا چاره له شلو کلونو راهيسې روانه وه.

يوه ورځ حسن بصري ناروغ شو او نصراني گاونډی يې پوښتنې ته راغی، او دا حالت يې وليد.

نصراني وپوښتل: څومره موده کيږي چې تاسې زما له اړخه دا زيان گالی؟

حسن بصري ځواب ورکړ: له شلو کالو راهيسې.

په دې سره نصراني خپل زنار^(۳) وشکولو او مسلمان شو.

پر مخ د بدلون د نښو لامل

په داسې حال کې چې حضرت علي ناست و، د دويم خليفه حضرت عمر بن الخطاب په مجلس کې يو سړي په حضرت علي دعوه وکړه؛ حضرت عمر حضرت علي ته وکتل او ورته يې وويل:

۱ - عمر بن عبد العزيز او هشام بن عبد الملک سره دتره زامن و، او دواړه د اموي سلسلې خلفاء و، عبد العزيز او عبد الملک سره وروڼه او د مروان زامن وو.

۲ - حسن بصري مشهور عالم دی، د نبوي هجرت په ۲۱ کال په مدينه منوره کې زېږېدلی، او په ۱۱۰ هجري کې وفات شوی، قبر يې د بصري په ښار کې دی، مور يې د نبوي کریم صلی الله عليه وسلم د مېرمن بي بي ام سلمة په کور کې خدمت کاوه، هغه مهال چې حسن البصري ماشوم و، ام سلمة رضی الله عنها تی ورکړی دی. د خپل وخت محدث او قاضي و.

۳ - زنار هغه نښه وه چې غېر مسلمانو (يهودو نصاراوو) به په اسلامي هېواد کې په غاړه کې اچوله، خو وپېژندل شي، چې مسلمانان نه دي، دا حکم د حضرت عمر د خلافت پر مهال پلي شوی و.

ای ابو الحسنه! پاڅه او د خپل خصم (مدعي) په څنگ کې کېنه.
 علي پاڅيد، د هغه سره کېناست او خبرې پيل شوې، له پرېکړې وروسته مدعي په خپله مخه ولاړ او حضرت
 علي خپل پخواني ځای ته راوگرځيد.
 حضرت عمر د حضرت علي په مخ کې بدلون وليد؛ نو د بدلون پوښتنه يې وکړه چې ايا د هغه په رويه خفه
 شوی؟

حضرت علي وويل، هو.

نو عمر وويل چې د خفگان لامل څه دی؟

علي ځواب ورکړ:

د مدعي په مخ کې دې ماته زما په کنيه^۴ نوم (ابو الحسن) اواز وکړ، کاشکې چې ويلي دې وای پاڅه علي او د
 خپل خصم په څنگ کې کېنه.

حضرت عمر علي په غېږ کې ونيو، په مخ يې ښکل کړ او ورته ويې فرمايل: زما پلار دې ستاسې څخه څار
 شي، ستاسې په سبب الله مود ته لارښوونه وکړه او ستاسې په وجهه يې مود له تيارو څخه رڼا ته راوويستو.

اورېدل يې اړين دي

يوه ورځ حضرت عمر رضی الله عنه له جارود العبدی سره يوځای له مسجد ه راووت، پر لاره يوه ميرمن ولاړه وه،
 دوهم راشد خليفه حضرت عمر پرې سلام واچاوه، مېرمنې وويل:

ای عمره! لږ صبر وکړه، چې څو خبرې درسره وکړم.

حضرت عمر وفرمايل: وايه.

ميرمنې وويل:

ای عمره! زه دې له هغه وخته پيژنم چې تاته به عمير^۵ ويل کيدل او د عکاظ په بازار کې به دې د ځوانانو سره
 غيږه نيوله، له هغې څه موده وروسته تاته عمر ويل کيدل پيل شول، او بيا لږې ورځې نه وې تيرې چې تاته امير
 المؤمنین ويل کيږي، نو د رعيت په حق کې له الله تعالی څخه وويريږه او پوه شه! څوک چې له مرگه ووريږد، په
 حقيقت کې له فنا کيدو ووپريږد.

جارود ښځې ته وويل:

ای! د امير المؤمنین په مخ کې دومره جرأت.

عمر وفرمايل:

پرې يې اږده، دا نه پيژنې جاروده؟ دا خوله بنت ثعلبه ده، چې الله تعالی يې غږ له اسمانونو پورته هم
 واوريد، عمر ته ډير مناسبه ده چې د هغې خبرې واورې.

۴ - کنيه نوم يعنی چې چاته د زوی په نسبت اواز وکړای شي لکه (ابو الحسن، ابو عمر، ابو ذکريا او داسې نور) په عربو کې د عزت
 لپاره هم کارول کيږي.

۵ - عمير، په عربي ژبه کې د عمر د تصغير (کوچنی) صيغه ده، چې کله د چا نوم له مينې يا له غوصې کوچنی کړای شي.

د عمر مطلب دا ایت کریمه و (قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ). سورة المجادلة لومړی ایت.^۲

برکت پکې شته؟

طاووس^۳ روایت کوي چې د یو سړي څلویښت زامن وو، کله چې ناروغه شو، یو زوی یې نورو وروڼو ته وویل چې یا یې تاسې په ناروغۍ کې خدمت وکړئ او له میراثه یې برخه مه اخلئ، او یا به یې زه خدمت وکړم او له میراثه یې برخه نه اخلم، وروڼو یې وویل چې ته یې خدمت هم وکړه او برخه هم مه اخله.

دې زوی د خپل پلار خدمت کاوه، تر دې چې پلار یې مړ شو، د میراثه یې هم څه ترلاسه نه کړل، یو وخت پلار په خوب ویني، پلار یې وویل چې فلاني ځای ته ورشه او سل دیناره ورځینې واخله.

زوی یې پوښتنه وکړه چې ایا په دې کې برکت شته هغه وویل نه.

سبا یې دغه خوب خپلې میرمنې ته تیر کړ، هغې ورته وویل چې ورشه او دینار ترلاسه کړه، برکت یې همدا دی چې ته کار پرې وکړې او ژوند روان کړی؛ خو هغه انکار وکړ.

بله شپه یې بیا په خوب کې پلار ولید هماغه خبره یې ورته وکړه، ده خپله پوښتنه تکرار کړه، او پلار یې هماغه پخوانی ځواب ورکړ، چې برکت پکې نه شته.

سبا یې خپل خوب میرمنې ته تیر کړ، هغې پروڼۍ خبره وکړه؛ خو ده بیا هم انکار وکړ.

په درېیمه شپه یې بیا پلار په خوب ولید او ورته یې وویل چې فلاني ځای ته ورشه او یو دینا واخله، ده پوښتنه وکړه چې ایا خیر پکې شته؟ پلار یې وویل هو.

سبا ولاړ او یو دینار یې ترلاسه کړ، بازار ته ولاړ، بازار کې یې ولیدل چې یو سړي سره دوه کبان دي، پوښتنه یې ځینې وکړه چې په څو یې خرڅوي، هغه وویل په یو دینار، دوه کبان یې په یو دینار واخستل او خپل کور ته راغی، کبان یې وڅیرل، که گوري چې دوه نایابې ملغلرې پکې دي.

د وخت پاچا د یوې ملغلرې پسې گرځېدو، او دا ملغلره له ده پرته د بل هیچا سره ونه موندل شوه، پاچا ورڅخه په دیرشو قچرو بار سرو زرو واخیستله؛ خو کله چې یې ولیدله؛ نو ویې ویل چې دا ملغلره څو یوازې ښه نه ښکاري، څو یې خور (جوړه) نه وي، د دې جوړه هم پیدا کړئ، ولو که د پخوانۍ د قیمت په څو چنده وي.

د پاچا سازي بیا ورته راغلل او ویې ویل چې د هغې ملغلرې جوړه لرې چې په قیمت کې به یې څو چنده زیات ورکړل شي؟

او په دې توگه یې دویمه ملغلره د لمړۍ په دوه چنده قیمت وپلورله.

۲- که څه هم د کتاب لیکوال (خولة بنت حکیم) لیکلی چې دغه ایت یې په اړه نازل شوی، خو مفسرین لیکي چې د هغې مېرمنې نوم خولة بنت ثعلبة رضی الله عنها وه.

۳- ابو عبد الرحمن طاووس بن کيسان اليماني مشهور تابعي، د حديثو راوي، او فقيه عالم دی، چې په ۱۰۶ هجري کال کې وفات شوی.

امام بخاري از مايل کيربي

د حدیثو د مشهور کتاب صحیح البخاري مصنف محمد بن اسماعيل البخاري^(۸) بغداد ته ولاړ، هلته د حدیثو په علم کې مشغول خلک ورڅخه خبر شول، هغوی د یو منظم پلان سره سم یو شمیر احادیث سره راټول، د هغی متنونه او سندونه یې سره گډوډ کړل، د یو متن مخ ته یې د بل حدیث سند راوست، د یو سند مخې ته یې د بل حدیث متن راوست او داسې یې لس کسان وگمارل، هر یو ته یې داسې گډوډ شوي لس احادیث ورکړل، او دنده یې ورته وسپارله کله چې امام بخاري مجلس ته راشي، دوی دې دا د متن او سند له اړخه سره گډوډ کړای شوي احادیث هغه ته وړاندې کړي.

د بغداد محدثینو د امام بخاري سره د مجلس وخت هم وټاکه، مجلس ته یو شمیر خراساني محدثین هم راغلل، د بغداد پر محدثینو سربېره د بغداد عام خلک هم حاضر و، کله چې مجلس پیل شو؛ نو مؤظفو کسانو له جملې یو تن د یو حدیث په هکله له امام بخاري پوښتنه وکړه.

امام بخاري ورته وویل دا حدیث ماته نه دی معلوم، بیا د بل حدیث پوښتنه وشوه، امام پخوانی ځواب ورکړ. هغوی همداسې یو د بل پسې پوښتنې کولې څو ټولو لسو کسانو خپل ټول احادیث بیان کړل، او د امام بخاري همدا یو ځواب و چې: دا حدیث ماته نه دی معلوم.

یو شمیر پوه او بافهمه کسان وپوهېدل چې اما بخاري د احادیثو د متنونو او سندونو په گډوډولو پوه شوی دی، خو ځینې چې په احادیثو کې د امام بخاري له علم څخه ناخبره وو، پر امام یې د کم پوهی او عجز قضاوت کاوه.

لسو کسانو خپل ټول احادیث وړاندې کړل، او هر یو ته د امام ځواب هماغه و چې (راته نه دی معلوم). کله چې امام بخاري پوه شو چې احادیث تمام شول؛ نو لمړي تن ته یې مخ کړ او ورته یې وویل ستا لمړی حدیث دا ډول و، دویم حدیث دې دا ډول، درېیم دا ډول، څلورم دا تر دې چې هغه ټول لس یې ورته هغه ډول تکرار کړل چې هغه ویلي و، او بیا یې هر متن خپل سند ته راوړ او ټول سندونه یې خپلو متنونو ته یوړل. د نورو نهو تنو سره یې هم همداسې وکړل او د ټولو سلو احادیثو متون یې خپلو سندونو ته راوگرځول، او په دې توگه هغو ناخبرو خلکو هم د امام بخاري په علم او د حافظې په قوت اعتراف وکړ، چې تر اوسه هغه کم فهمه باله.

د شهیدانو مور

عفراء بنت عبید بن ثعلبة مسلماننه شوه او د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره یې بیعت وکړ، د هغې اوه زامن وو، ټولو د بدر^(۹) په غزا کې د مسلمانانو په صف کې گډون درلود.

^۸ - محمد بن اسماعيل البخاري د حدیثو د مشهور کتاب صحیح البخاري راټولونکی دی، هغه نه یوازې د احادیثو عالم و، بلکې یو فقیه، د رجالو، جرح او تعدیل او علل په علم کې هم لوړه مرتبه لري. نوموړی په ۱۹۴ هجري کال کې په بخاري کې زېږېدلې او په ۲۵۶ هجري کال کې وفات شوی دی.

^۹ - د بدر غزا د هجرت په دویم کال د رسول الله په مشرۍ د مسلمانانو او مکې د مشرکانو تر منځ شوې.

عفراء لمړې د حارث بن رفاعه سره واده وکړ چې معاذ او معوذ دوه زامن يې له دې مېړه وزېږېدل، بيا مکې معظمې ته ولاړه، هلته يې د بکیر بن عبد ياليل سره واده وکړ او درې زامن هر يو خالد، اياس، عاقل او عامر يې وزېږول او هغه طلاقه کړه.

بیرته مدینې منورې ته ستنه شوه، او يوځل بيا د حارث بن رفاعه سره د نکاح په مزې وتړل شوه، له هغه يې د عوف په نوم يو بل زوی وزېږېد.

ټول د بدر په غزا کې د مسلمانانو په توگه شریک وو، معاذ، معوذ او عاقل د بدر په جگړه کې په شهادت ورسیدل، خالد يې د رجیع^(۱۰) په جگړه کې شهید شو، عامر يې د بئر معونه^(۱۱) په جنگ کې شهید او اياس زوی يې د یمامه^(۱۲) په جگړه کې په شهادت ورسید.

پند

د عراق په بنار بصره کې يو عابد اوسیده چې له خدایه وېره او پرهېزگاري يې وروستي حد ته رسيدلې وو، ژړا ناروغ کړی او سست کړی و، د زنکدن پر مهال يې کورنۍ ترې چار چاپېره ناسته او ژړل يې. عابد د کېنستو غوښتنه وکړه، کله چې راکېنول شو، پلار ته يې مخ کړ او ويې ويل:

پلارجانه! ته ولې ژاړې؟

له دې کبله چې تا له لاسه ورکوم، او له تا وروسته يوازې کېږم.

عابد مور ته مخ کړ او ورته يې وويل تا څه شی ژړوي؟

زويه! ځکه ژاړم چې د بورېدو تراخه غړپوم.

له مېرمنې يې وپوښتل ته ولې ژاړې؟

ځکه چې ستا نيکي له لاسه ورکوم، او ستا څخه غير بل چاته اړ کېږم.

بيا يې اولادونو ته وويل چې تاسې په څه ژړا کوئ؟

د يتيموالي او له تا وروسته د سپکاوي په سبب.

عابد دوی ټولو ته وکتل او خپله يې په ژړا پېل وکړ، کورنۍ د ژړا د سبب پوښتنه وکړه، عابد ځواب ورکړ:

ځکه چې تاسې ټول د خپل ځان لپاره ژاړئ، تاسې کې يو هم داسې نه شته چې زما پر اوږد او سخت سفر

وژاړي؟ ايا داسې څوک درکې نه شته چې په دې سفر کې زما د توبنې په کمښت ژړا وکړي؟ ايا داسې څوک نه

شته چې پر خارو زما د ځای له کبله ژړا وکړي؟ داسې څوک نه شته چې له دې کبله اوبنکې تويې کړي چې زه د

بد حساب سره مخ کيدونکی يم؟ او داسې څوک نه شته چې د پالونکو رب په وړاندې زما په ودریدلو وژاړي؟

عابد د دې خبرې سره پر مخ راوغورځېد او چې وکتل شو ساه يې ورکړې وه.

۱۰ - د رجیع جنگ د نبوي هجرت په څلورم کال پېښ شوی، دایوه سريه وه چې رسول الله استولې وه، مشري يې عاصم بن ثابت کوله، دا هغه جنگ و چې خبيب بن عدي پکې د مشرکانو په لاس بندي شو، او په خورا فجاعت سره په شهادت ورسول شو.

۱۱ - د بئر معونه پېښه هم د نبوي هجرت په څلورم کال رامنځته شوې وه، دا هم سريه وه چې مشري يې مشهور صحابي منذر بن عمرو کوله.

۱۲ - یمامې جنگ د هجرت په يوولسم کال د ابو بکر الصديق رضی الله عنه په خلافت کې د مسلمانانو او هغو کسانو تر منځ پېښ شوی و، څوک چې د رسول الله له وفات وروسته له اسلامه اوبنډي او مرتد شوي وو.

ترتا غوره چا بللې يم

سعید بن ابی عروبة ویلي:

یو ځل حجاج بن یوسف حج ته ولاړ، د مکې او مدینې تر منځ یوه سیمه کې ورته غرمه نارې راوړل شو، خپل دربان ته یې وویل:

څوک راوله چې زما سره ډوډۍ وڅوري.

دربان بهر ووت، یو کلیوال یې د خوب په حالت کې ولید، هغه یې په لغته وواژه، او ورته یې وویل چې امیر دې غواړي.

دواړه حجاج ته ورغلل، حجاج کلیوال ته وویل چې لاسونه مینځه او زما سره غرمه نارې وکړه.

کلیوال وویل ماته خوله تا یو غوره چا بلنه راکړې ده.

حجاج:

هغه څوک دی؟

الله د روژې بلنه راکړې وه، نو د هغه بلنه مې ومنله.

حجاج:

په دې سخته گرمۍ کې؟

هو، او ما له دې په سخته گرمه ورځ هم روژه نیولې ده.

حجاج:

نن روژه ماته کړه او سبا به روژه شې.

په دې شرط که ته ماته تر سبا د ژوند ضمانت راکړې.

حجاج:

دا څو نه شم کولای.

نویا ولې له ما پر وعده یو څه غواړې او د وعدې پوره کولو واک هم نه لرې.

حجاج:

زمونږ خوراک پاک دی.

اعرابي:

تا یا ستا پخوونکي نه دی پاک کړی، بلکې پاکوالی یې روغتیا ده.

د بنځو وفاء او خیانت

ویل کیږي د یوې بنځې میړه مړ شو، هغه پرې دومره ډیره خفه شوه چې هر چا به لیدله فکر یې کاوه چې د خپل وخت خنساء ده، د میړه له خنبولو وروسته د هغه قبر سره ډیره شوه او د کونډتوب ژړا به یې کوله.

د تصادف له مخې په دې وخت کې د همدې بنار پر یو اوسیدونکي د اعدام حکم وشو، او تر اعدام وورسته د نوموړې میړمنې د میړه له قبر سره نژدې اعدام کړای شو، حکومت پرې یو پهره دار ودرولو څو د اعدام شوي تن مړی ونه تښتول شي.

ساتونکي يو مهال بنځه وليدله چې ډيره ترخه ژړا يې کوله، په زړه کې يې وويل چې بايد دې بنځې ته ورشم، او وگورم چې ولې دومره ژاړي.

ورغلو، د ژړا د سبب پوښتنه يې وکړه، هغې د ميړه د مرگ خبر ورکړ او هغه غم يې ورته څرگند کړ چې په زړه کې يې و.

ساتونکي وويل:

الله دې مه ژړوه، ايا نه پوهيږې چې هر زېږېدلی له مرگي نه خلاصیږي، هر څه چې وشول شوي به وي، زه د سره واده کولو ته چمتو يم.

بنځه خوشاله شوه او د ميړه غم يې هير شو او په نوي ميړه خوشحاله شوه.

ساتونکي وويل:

راځه چې ځو او واده وکړو، خو کله چې ساتونکی د اعدام شوي سړي قبر ته ورغلل ويې ليدل چې جسد نه شته، ساتونکی له ويرې ولږزيد او ويې ويل چې حاکم به په ما څه کوي؟

خو بنځې ورته وويل چې راځه زما د ميړه جسد له قبره راوباسو، د هغه په غاړه کې به پړی واچوو، او اعدام شوی به يې معرفي کړو.

دواړه ولاړل او دا کار يې وکړ، خو لږه موده وروسته حاکم په حقيقت خبر شو، بنځې او سړي ته يې د خپل جرم سزا ورکړه.

د شيدو پلورونکي

دا عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی چې د خپل زوی عاصم لپاره د ميرمنې په توگه د شيدو د خرڅوونکې غوره کول په حسب او نسب نه تلي، مال او حيثيت ته نه گوري، بلکې ټول هغه څه تلي چې هغې نيکې او ښې پيغلې څرگند کړل، او هغه په الله ايمان، په ښکاره او پټه د هغه ذات په څارنه ايمان، په دې يقين درلودل چې له الله تعالی ډېر پټ شى هم نه پټيږي، تر دې چې د الله په عبادت کې د احسان حالت ته ورسيدله، سره له دې چې هغه په نازک حالت کې وه، د مال او حيثيت له کبله فقيره وه، د الله عبادت داسې کوي لکه چې هغه يې ويني، که هغه خپل رب نه ويني، رب خودا گوري.

يوه شپه حضرت فاروق رضي الله عنه د خپل رعيت احوال پوښتنه کوله، د يوې بنځې څخه يې واوريدل چې خپلې لور ته يې ويل:

پاخيږه! او په شيدو کې اوبه گډې کړه.

لور يې ځواب ورکړ:

مور جانې! ته د امير المؤمنين له پريکړې نه يې خبره؟

مور يې وويل:

کومه پرېکړه؟

هغه اعلان کړی چې هيڅوک به شېدو کې اوبه نه گډوي.

مور يې وويل:

ای لورجانی! پاڅیږه او شیدو کې اوبه گډې کړه، ته داسې ځای کې یې چې عمر دې نه ویني، او نه دې د عمر کوم مامور ویني.
 لور یې سمدستي ځواب کړه:
 مور جانی! که عمر نه خبریږي، د عمر خدای خو خبریږي، په الله قسم زه داسې نه یم چې د خلکو په وړاندې یې اطاعت وکړم او په یواځیتوب کې یې سرغړونه وکړم.
 سبا عمر رضی الله عنه خپل زوی عاصم ته وویل:
 فلاني ځای ته ولاړ شه، هلته یوه انجلی ده، که واده شوې نه وه، نکاح ورسره وکړه، کیدای شي الله تعالی ورڅخه بڼه اولاد درکړي.
 د حضرت عمر فراست ریښتینې شو، عاصم له هغې انجلی سره واده وکړ، له هغې یې یوه لور وزېږېده چې (ام عاصم) نومېده، هغه یې عبد العزیز بن مروان ته په نکاح کړه، او عبد العزیز ته الله تعالی د ام عاصم له نس څخه یو زوی ورکړ چې عمر بن عبد العزیز نومیدو، هغه عادل امیر رحمه الله تعالی ورضي عنه عمر بن عبد العزیز.

د بنځې راز ساتنه

د ادب کتابونه نقل کا چې یو سړي په خپله کرونده کې د کښت پر مهال د سرو زرو ډکه کتپوه پیدا کړه، خورا زیات خوشحاله شو.
 غوښتل یې خپلې میرمنې ته خبر ورکړي؛ خو په زړه ورتیره شوه چې بنځې له زیات نه زیات مهم او خطرناک راز هم نه شي ساتلی؛ نو که خبره یې کړم راز به افشاء کړي، حاکم ته به خبر ورسپړي او هغه به له ما د سرو زرو کتپوی واخلي.
 پریکړه یې وکړه چې تر خبرولو دمخه خپله میرمن وازمايي، د شپې یې د خپلې بستري سره نږدې یوه هڅۍ پټه کړه، سبا یې مېرمنې ته وویل، تاته یو ستر راز وایم، خو شرط دا دی چې هیچاته به یې نه وایي، ایا دا ستر راز ساتلی شي؟
 میرمنې یې سینه وډبوله چې په راز ساتلو کې ډېره کلکه ده.
 کروندگر وویل:
 زه هره شپه د یوې نا اشنا پېښې سره مخ کېږم، هر سهار چې راوینس شم، گورم چې یوه هڅۍ مې اچولې وي، او وگوره دا زما هڅۍ ده، تر اوسه مې له تا دا خبره ځکه پټه ساتلې وه، چې ویریدم چاته به ووايي، خو اوس ځکه درته وایم چې پوهېږم په تا باور کولای شم، خو پام چې هیچاته به نه وایي.
 میرمنې وویل چې بیخي بې غمه وه.
 میړه یې له کوره ووت، لاشو قدمه لرې شوی نه و، چې د میرمنې په زړه یې خبره درنده شوه، د کور بام ته پورته شوه، گاونډۍ ته یې اشاره وکړه، چې هغه ورنږدې شوه، ورته یې وویل:
 ژمنه کوي چې زما راز به پټ ساتي؟
 گاونډۍ هومره کلکه ژمنه وکړه لکه دې چې د خپل مېړه سره کړې وه، د کروندگر مېرمنې وویل:
 زما میړه هره شپه دوه هڅۍ اچوي، ما په خپلو سترگو لیدلي، زه ډیره حیرانه شوم، میړه مې راته ویلي چې دا راز پټ وساتم، له تا هیله کوم چې هیڅوک خبر نه کړي.
 گاونډۍ یې وویل هېڅ اندېښنه مه کوه، دا راز به داسې ساتم لکه تا چې ساتلی.

د کروندگر گاونډی، د خپلې بلې همسایه کور ته ورغله او ورته یې وویل:

ای خورجانې! پوهیږې چې زموږ د گاونډی، میړه هره ورځ لس هگۍ اچوي، نن سهار د هغه میرمنې ماته خپله وویل؛ خوراباندې یې ټینگار کړی، چې چاته به نه وایم، زه هم تاته په دې شرط دا خبره کوم چې دا راز به پټ ساتې.

هغې گاونډی، ورته وویل چې بس ژمنه ده.

شپبه وروسته دې درېیمې گاونډی، چادري په سر کړه، او د خپلې بلې ملگرې کره ولاړه، د سپرې په هگۍ اچولو یې خبره کړه، خو له لسو یې شل جوړې کړې.

دغه خبر خوله په خوله له یوې بنڅې، بلې او له بلې بلې ته تلو او لس لس هگۍ به پکې زیاتیدې، د مازدیگر لمر لانه و ډوب شوی چې د هگیو شمېر سلو ته ورسید، او حاکم خبر شو، او هگۍ اچوونکی سپرې یې راوغوښت.

حاکم ورته وویل: ای سپرې! ته څنګه هره ورځ سل هگۍ اچوي؟

کروندگر گویا شو:

صاحبه! ایا ته دا منې چې یو انسان دی د چرګې په خیر هره ورځ هگۍ اچوي، زما په کیسه کې یو غټ راز پروت دی، که د سرمان مې وي وایم یې.

حاکم اجازه ورکړه، کروندگر د سرو زرو د کټوی، د موندلو کیسه وکړه، او د همدې زرو له لاسه نه وتلو لپاره یې د مېرمنې د ازمیننت په موخه د هگۍ اچولو خبره وکړه، خو صاحبه! ته گورې چې لا ورځ نه ده تېره او ټول ښار خبر شو، او له یوې هگۍ سل جوړې شوې.

باید زه تاته راشم

ابن عباس رضي الله عنه^(۱۳) فرمایي کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفات شو، ما د انصارو یو سپرې ته وویل:

راځه چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم له اصحابو پوښتنې وکړو، هغوی نن ډېر زیات دي، هغه راته وویل:

ابن عباسه! تاته حیران یم، ته فکر کوي چې خلک به تاته هم اړ شي، په داسې حال کې چې د هغوی په منځ کې د رسول الله اصحاب موجود دي؟

ابن عباس وايي:

ما هغه پریښود، او د رسول الله صلى الله عليه وسلم د اصحابو څخه مې پوښتنې پیل کړې، که ماته به ورسیدل چې فلاني سپرې سره حدیث دي، د هغه دروازې ته به ورغلم، که هغه به اوده و، ما به د هغه په دروازه خپل څادر ته تکیه ووهله، او باد به خارې په ما راشیندلې، کله به چې هغه سپرې راووت او زه به یې ولیدم نو راته به یې وویل:

ای د رسول الله د تره ځویه! څه له راغلی یې؟ ما پسې به دې څوک استولی و، زه به درغلې وم؟ نو ما به ورته وویل:

نه، زه باید تاته راشم.

۱۳ - عبدالله د رسول الله صلى الله عليه وسلم د اکا عباس زوی و، له نبوي هجرت درې کاله دمخه زېږېدلی و، چې کوچنی و رسول الله ورته دعا کړې وه، ابن عباس یو ستر مفسر و، د ترجمان القرآن لقب یې گټلی و، په ۶۸ هجري کال د ۷۱ کلنۍ په عمر کې په طائف کې وفات شو.

ابن عباس وايي چې بيا به ما ورڅخه د حديث پوښتنه کوله، هغه انصاري يوه ورځ زه وليدلم چې خلک مې شا او خوا راټول وو، او پوښتنې يې رانه کولې نو ويې ويل:
دا زلمی تر ما هونښيار و. ^(۱۴)

له قضاء تېښته

ابن سيرين ^(۱۵) ويلي:

مونږ د ابو عبیده بن ابو حذیفه سره د هغه په خټینه جونگره کې ناست وو، د هغه په مخ کې يو نغری ایښی و چې اور پکې بليده، يو تن راغی او د هغه سره څنگ کې د هغه په بستره کېناست، او هغه ته يې په غوږ کې پټ څه وويل، مونږ نه پوهيدو چې څه يې ورته وويل.
ابو عبیده ځواب ورکړ:

زما لپاره خپله گوته په دې اور کې کېده، هغه سړي وويل:

سبحان الله، ايا ته ماته امر کوي چې زه خپله گوته ستا لپاره په اور کې کېږدم؟

ابو عبیده وويل:

ايا ته زما لپاره د خپلې يوې گوتې د دنيا په اور کې کېښودلو ته چمتو نه يې، او له ما غواړې چې خپل ټول جسد ستا لپاره د جهنم په اور کې کېدم.
ابن سيرين وايي موږ يوه شو چې هغه ته يې د قضا د منصب منلو خبره کړې ده.

د نبي په خبرو د ملنډې کونکي سزا

ابو داود السجستاني ^(۱۶) ويلي:

د حديثو يو کمزوري زده کوونکي د رسول الله دا حديث واوريد چې **إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أُنْحُوتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَصْنَعُ**، دې سړي په خپلو پوندو کې ميخونه کېښودل او ويې ويل:
غواړم د ملايکو وزرې تر پښو لاندې کړم، په پښو کې يې داسې ناروغي پيدا شوه چې د پښو د پرې کېدو سبب يې وگرځېد.

۱۴ - هغه انصاري ته د ابن عباس د خبرې مطلب دا و، چې راځه د رسول الله له اصحابو زده کړه وکړو، هغوی اوس شته، سبا به نه وي، خو د هغه سړي د ځواب مطلب دا و چې ته اوس د زده کړې پسې گرځې، او داسې گومان کوي چې د رسول الله ملگري به نه وي او خلک به تاته د خپلو شرعي احکامو په اړه پوښتنې راوړي، خو ابن عبدالله ابن عباس خپلې هڅې ته دوام ورکړ، او بريالی شو.

۱۵ - محمد ابن سيرين مشهور تابعي، د تفسير، حديثو، فقهې او په ځانگړې توگه د خوبونو د تعبير لوی عالم دی، د هغه پلار د مشهور صحابي انس بن مالک مری، او مور يې صفیه د ابو بکر الصديق وېنزه وه، چې انس بن مالک يې پلار او مور يې ابو بکر ازاد کړي وو، محمد ابن سيرين د حضرت عمر بن الخطاب د خلافت په وروستيو ورځو کې زېږېدلی او په ۱۱۰ هجري کال کې په ۷۷ کلنۍ کې وفات شوی.

۱۶ - ابو داود السجستاني، د حديثو د مشهور کتاب (سنن ابو داود) راټولونکی دی، له پنځلسو زيات نور کتابونه يې هم ليکلي دي، په ۲۰۲ هجري کال کې زېږېدلی، او په بصره کې په ۲۷۵ هجري کال کې له نړۍ کوچېدلی.

ته يو مشرک يې

ابو سفیان بن حرب^(۱۷) په داسې حال کې مدینې منورې ته ورسید، چې رسول الله پر مکه مکرمه د برید تابیا نیوله، ابو سفیان غوښتل په همدې اړه ورسره خبرې وکړي، او د حدیبیې د صلحې^(۱۸) موده وغزوي؛ خو رسول الله صلي الله عليه وسلم موافقه ونه کړه، ابو سفیان خپلې لور ام حبیبه رضی الله عنها^(۱۹) ته ورغلو چې د رسول الله میرمن

۵۵

ابو سفیان د ام حبیبې په کور کې د رسول الله په بستره کېناستو؛ خو لور یې ځنې راټوله کړه، پلار لور ته وویل: لور جانې! ایا ته د دې بستري له کبله له ما لرې شوې، او دا نه خوښوې چې زما لپاره له دې بستري ځان گوښه کړې؟

ام المؤمنین ام حبیبه ځواب ورکړ:

داسې نه ده، بلکې دا د رسول الله بستره ده او ته یو نجس مشرک سپری یې.

ابو سفیان وویل:

لور جانې! چې له ما جلا شوې یې بدله شوې یې.

شتمني به مې نه وي او حماقت به مې پاتې وي

اصمعي^(۲۰) وايي:

ما یو ماشوم عربي ماشوم ته وویل: ایا ته خوشحالیږې چې سل زره درهمه درسره وي او ته احمق یې؟

هغه وویل، نه

۱۷ - ابو سفیان صخر این حرب د قریشو یو سردار او مخور شخص و، هغه د مکې معظمې د فتحې په کال مسلمان شو، چې له هغې وروسته یې په ډېرو جنگونو کې شرکت وکړ، د حنین په جگړه کې د رسول الله تر څنګ ولاړ و، او جنگېدو، عمر یې دا مهال اویا کاله و، د عثمان رضی الله عنه د خلافت پر مهال په مدینه منوره کې وفات شوی. ابو سفیان بن حرب د معاویه رضی الله تعالی عنه پلار و، لور یې ام حبیبه د رسول الله مېرمن وه.

۱۸ - صلح حدیبیه د هجرت په شپږم کال د رسول الله او مکې د خلکو تر منځ شوې وه، رسول الله غوښتل دا کال عمره وکړي، او مکې مکرمې ته ولاړ شي، روان شول، د حدیبیه سیمې ته ورسېدل، او له هغه ځایه یې مکې ته عثمان بن عفان رضی الله عنه واستاوه چې د مکې خلک پوه کړي، چې موږ عمرې ته راغلي یو جنگ ته نه، خو عثمان هلته ځنډ شو، او خپره شوه چې هغه مشرکانو وژلی دی، نو دلته رسول الله له ملګرو څخه د جنگ لپاره بیعت واخیست، او کله چې د مکې مشرکان خبر شول، چې جنگ کېدونکی دی، نو د سولې وړاندیز یې وکړ، او بیا د دواړو خواوو تر منځ پر یو لړ شروطو موافقه وشوه.

۱۹ - ام المؤمنین ام حبیبه رمله بنت ابي سفیان له لومړیو مسلمانانو او مهاجرینو څخه ده، هغه د عبید الله بن جحش په نکاح کې وه چې دواړه حبشې ته مهاجر شول، مېړه یې هلته وفات شو، له کونډتون وروسته رسول اله د حبشې بادشاه نجاشي ته پر هغې مرکه وکړه، په دې نکاح کې د ام حبیبه وکیل خالد بن سعید بن العاص و، مهر یې څلور سوه دیناره وټاکل شو، چې نجاشي اداء کړ. په اوم هجري کال د رسول الله سره د نکاح په مزي وتړل شوه، دا مهال د ام حبیبه عمر شپږ دېرش کاله وو، د هجرت په ۲۴ کال په مدینه منوره کې وفات شوې ده.

۲۰ - عبد الملک بن قریب بن عبد الملک بن علي بن اصمعي چې په (اصمعي) شهرت لري، د عربي ژبې شعر او علم البلدان مشهور امام دی، ګڼ کتابونه یې لیکلي، په ۲۰۸ هجري کې په بصره کې وفات شوی.

ما وويل ولي؟
هلک خواب راکړ:

وېرېم چې حماقت به په ما داسې گناه وکړي چې مال به رانه يوسي او حماقت به بيا هم زما سره پاتې وي.

د عبد الله بن مبارک د پلار واده

د مرو^(۲۱) رئیس او قاضي نوح بن ابو مریم نومېدو، هغه ډیر شتښمن، له هر ډول نعمته برخمن او هوسا ژوند یې درلود، یوه ډېره بنایسته، زیرکه او د کمال څښتنه لور یې درلوده، ډیر غټو، شتمنو او رئیسانو خلکو پرې مرکې وکړې، خو یو هم د نوموړې میرمنې سره په واده برېالی نه شو، پلار یې حیران و، چې کوم یو ته یې واده کړي، او فکر یې کاوه که هر یو ته لور واده کړي، بل به ترې خفه شي.

قاضي یو هندي غلام درلود چې ډیر دینداره او متقي انسان و، نوم یې مبارک و، نوح بن مریم یو باغ درلود، چې بڼه اباد او ډیرې میوه دارې ونې پکې وې، یوه ورځ نوح خپل غلام ته وویل:

هغه باغ ته ولاړ شه او ساتنه یې کوه.

هندي غلام په باغ کې دوه میاشتي تېرې کړې، یوه ورځ یې بادار باغ ته ورغی او ورته یې وویل:

ای مبارکه! ماته د انگورو یو وېرې راوړه، هغه ورته یو وېرې ورکړ؛ خو بادار یې ولیدل چې انگور یې تروشه دي، قاضي نوح د بل وېرې غوښتنه وکړه، هغه بل ورکړ؛ خو هغه هم تروش و، بادار پوښتنه وکړه:

څه علت دی چې ته د دې ستر باغ نه ماته یوازې او یوازې تروشه انگور راکوې، هغه ورته ځواب کې وویل:

ځکه چې زه د تروشو او خوږو فرق نه شم کولای.

قاضي:

سبحان الله، ته له دوه میاشتو په دې باغ کې میشت یې، او تر اوسه د تروشو او خوږو فرق نه شې کولای.

مبارک:

ریښتیا دا دی باداره! چې ما تر اوسه له دې باغه انگور نه دي څکلي، چې پوه شم کوم خوږ او کوم تروش دی.

نوح: ولي یې نه خوري؟

مبارک:

ځکه چې تا ماته د دې په ساتلو امر کړی، په خوړلو نه؛ نو ماته سره خیانت نه شو کولای.

قاضي حیران شو او ورته یې وویل:

الله دې تا ته ستا امانت وساتي.

قاضي پوه شو چې غلام عاقل سړی دی؛ نو ورته یې وویل:

پر ما گران شوې، او ته باید هغه څه وکړې چې زه درته امر کوم.

مبارک اطاعت وکړ، او ویې ویل:

زه د الله او ستا د امر منونکی یم.

۲۱ - مرو یو لرغونی او مشهور ښار دی، په پخوانیو پیړیو کې یې په ماوراء النهر کې ستر اهمیت درلود، اوس د ترکمنستان هیواد یوه برخه ده، د افغانستان په شمال کې بهیدونکی د مرغاب رود همدې ښار ته بهیږي.

قاضي:

زه په کور کې يوه ښکلې لور لرم، ډيرو غټو او لوړو خلکو پرې مرکه کړې؛ خو زه نه پوهيږم چې چاته يې په نکاح ورکړم، ستا مشهوره څه ده؟ مبارک:

ته خو پوهيږې چې د جاهليت په زمانه کې به خلکو اصل، نسب او حسب ته کتل، يهودو به ښکلا او ښايست غوښت، او د رسول الله په زمانه کې به خلکو دين او تقوى غوښتله، خو زموږ په دې زمانه کې خلک مال غواړي، نو ته هم بايد د دې څلورو شيانو له منځه خپله خوښه انتخاب کړه.

قاضي:

ای زويه! ما دين او تقوى غوره کړه، او غواړم چې خپله لور تاته په نکاح کړم؛ ځکه چې په تا کې مې دين او اصلاح وموندل، او ستا څخه مې تقوى او امانت وليد.

مبارک: باداره! زه يو هندي غلام بنده يم، تا په خپل مال اخيستی يم، ته نو ماته څنگه خپله لور په نکاح راکوي، او څنگه ما د خپلې لور لپاره غوره کوي، او ما ورته خوښوي؟

قاضي:

پاشه چې کور ته ځو، او د کار سرشته ونيسو.

کله چې کور ته ولاړل، قاضي خپلې ميرمنې ته وويل:

دغه هندي غلام متقي او دينداره دی، زه غواړم خپله لور ورته په نکاح کړم ته څه وايې؟

هغې وويل:

ستا خوښه ده؛ خو لومړی بايد له نجلۍ وپوښتم او تاته به د هغې ځواب هم راوړم.

مور لور ته د پلار پيغام ورساوه، هغې وويل:

تاسې چې راته په هر څه امر کوئ زه يې منم، زه به د الله تعالی او ستاسې له امره مخ ونه گرځوم، زه به ستاسې دا نافرمانی ونه کړم چې د امر مخالفت مو وکړم.

قاضي خپله لور خپل غلام مبارک ته واده کړه، او ډير مال يې هم ورکړ، نو د دې مبارک واده ثمره عبد الله بن مبارک^(۲۲) و، څوک چې د علم، زهد او د حديثو روايت کې لوړ مقام ته ورسېد.

او هرمان مسلمان شو

کله چې هرمان^(۲۳) عمر بن الخطاب رضی الله عنه^(۲۴) ته د بندي په توگه راوستل شو، ورته وويل شول:

۲۲ - عبد الله بن مبارک يوستر امام او مجهد دی، په ۱۱۸ هجري کال په مرو کې زېږېدلی، که څه هم په پورته روايت کې د هغه پلار هندي ښودل شوی، خو ځينو روايتونو کې دا دي چې پلار يې د خوارزم و، خوارزم يوه پراخه سيمه ده، چې اوس په ازبکستان، قزاقستان او ترکمنستان کې وېشل شوې ده. ځينې داسې روايتونه هم شته چې مبارک له واده وروسته د خپلې مېرمنې سره د څلويښتو ورځو لپاره نه و يو ځای شوی، او چې پوښتل شوی و، نو ويلي يې و، چې د دې ښځې پلار قاضي دی، او کېدای شي چې کله يې حرام مال کور ته راوړی وي، نو زه غواړم چې زما مېرمن تصفيه او په حلال مال وپايي. په ځينو رواياتو کې دا نه دي راغلي چې د مور له خوا د هغه نېکه نوح بن ابي مریم و، يوازې د دې يادونه شوې، چې پلار يې په مرو کې د يوشتمن سړي د باغ ساتونکی او پالونکی و، چې د همدې باغ څښتن خپله لور په نکاح ورکړه. عبد الله ابن مبارک په ۱۸۱ هجري کال کې په عراق کې وفات شوی دی.

ای امیر المؤمنینہ! دا د عجمو مشر او د رستم ملگری دی.

عمر هرمان ته وویل:

زه تا ته ستا په نږدې او لرې راتلونکي کې د نصیحت په توګه اسلام وړاندې کوم.

هرمان:

زه چې اوس په هره عقیده یم په همدې باور لرم، اسلام کې د ویرې له کبله کوم رغبت نه لرم.

عمر توره وغوښته، او کله یې چې د هغه د وژلو نیت وکړ، هرمان وویل:

امیر المؤمنینہ! د اوبو یو غړپ غوره دی، چې په تنده مې نه شم.

عمر د اوبو ورکولو امر وکړ، او هرمان چې اوبه واخستې وې وپوښتل:

امیر المؤمنینہ! زه تر هغه وخته په امن یم چې دا وڅښم؟

هو.

هرمان:

امیر المؤمنینہ! وفا ځلیدونکی نور دی.

عمر:

ریښتیا دی وویل، اوس لپاره ستا په اړه انتظار دی، او ستا په اړه به فکر وکړو.

عمر له هغه د تورې د پورته کولو او قتل ځنډولو امر وکړ.

بیا هرمان وویل اوس اشهد ان لا اله الا الله، و ان محمدا عبده ورسوله، او هغه څه چې د هغه پیغمبر او پي حق

دي.

عمر:

تا بڼه اسلام غوره کړ، ولې دې اسلام منل دومره وځنډول؟

هرمان:

مادا بده ګڼله چې خلک ووايي چې ما د تورې له ویرې اسلام منلی، عمر:

خبر دار، د پارس د خلکو داسې عقلونه دي، چې د هغه مملکت د واکمنۍ مستحق یې ګرځولي.

او بیا عمر د هغه سره د نېکۍ معامله وکړه.

۲۳ - هرمان یو پارسي واکمن و، د ایران د کسری درېیم یزدجرد له خوا د اهواز د سیمې حاکم ټاکل شوی و، اهواز اوس د ایران د خوزستان د ولایت مرکز دی، هرمان په ۱۶ هجري کال کې د مسلمانانو سره د سولې تړون وکړ، خو بیا یې مات کړ، له همدې کبله پرې مسلمانانو لښکرکشي وکړه، او هغه یې ژوندی ونيو، مدینې منورې ته یې راوست او مسلمان شو. کله چې عمر بن الخطاب رضی الله عنه په مسجد کې په خنجر ووهل شو، او په شهادت ورسېد، د هغه زوی عبیدالله بن عمر ګومان وکړ چې هرمان هم په دې قتل کې شریک دی، ورغلو او هرمان یې وواژه، دهغه سره یې د هغه لور چې جفینة نومېده هم ووژله، او وروسته عثمان رضی الله عنه عبید الله بن عمر ویاښه.

۲۴ - عمر ابن الخطاب دوهم راشد خلیفه دی، د هجرت په شپږم کال د اسلام نور د هغه سینې ته ننوت، له ابو بکر رضی الله عنه وروسته په ۱۲ هجري کال کې د مسلمانانو خلیفه شو، د خپلې واکمنۍ پر مهال یې ستر ستر کارونه وکړل، هجري تاریخ د هغه له خوا ټاکل شوی، د هغه په خلافت کې زیاتي سیمې فتح شوې، بیت المقدس په لومړي ځل د هغه د خلافت پر مهال د مسلمانانو تر واکمنۍ لاندې راغی، په ۲۳ هجري کال کې د سهار د لماتڅه پر مهال د یو پارسي ابولؤلؤ له خوا په خنجر ووهل شو، او له همدې تېونو په شهادت ورسېد.

په دې له مورې غوره دی

قاسم بن محمد وايي:

مونږ په يو سفر کې و، ابن مبارک هم زمونږ سره ملگری و، زما به ډير ځله په زړه کې راتيريدل او د ځان سره به مې ويل: دا سپری په څه علت پر مونږ غوره دی او په خلکو کې يې داسې شهرت پيدا کړی؟ که لمونځ کوي مورې يې هم کوو، که روژه نيسي مورې يې هم نيسو، که غذا کوي مورې يې هم کوو، او که حج کوي نو مورې هم حج اداء کوو.

هغه زياتوي:

د شام پر لاره پر مورې شپه راغله، او په يو کور کې مو د شپې ډوډی خوړله چې په دې وخت کې ډيوه مړه شوه، يو تن پاڅيد چې څراغ راوړي، بهر ووت، شيبه وروسته يې ډيوه راوړه، ما د ابن مبارک مخ او ږيرې ته وکتل، چې ږيره يې په اوښکو لمده شوې وه، په زړه کې مې وويل: په دې ويره دا سپری پر مونږ غوره دی، او کېدای شي هغه مهال چې ډيوه مړه شوې وه او هغه په تياره کې شوی و، نو قيامت به ورياد شوی وي.

پته صدقه د الله غضب غلی کوي

ابو حمزة الشمالي^(۲۵) وايي:

علي بن حسين به د شپې له مخې د ډوډی بوجی په شا کړې وه، او صدقه کوله به يې، او ويل به يې پته صدقه د الله جل جلاله غضب غلی کوي (وژني).

همدا راز عمرو بن ثابت وايي، کله چې علي بن حسين^(۲۲) وفات شو، د غسل پر مهال غسل ورکونکو يې په ملا تورې نښې وليدلې، پوښتنه يې وکړه چې دا څه دي؟ ځواب ورکړل شو، هغه به د شپې له مخې د وړو بوجی په شا کوله او د مدينې په بې وزلو به يې وپشله.

۲۵ - ثابت بن ابو صفية بن دينار چې په ابو حمزة الشمالي يې شهرت درلود، د شيعه گانو يو لوی مفسر او راوي و، هغه د عراق د کوفې د بنار و، په شيعه گانو کې لوړ مقام لري، خلک به يې شيعيت ته رابلل، د حديثو روايت يې هم کړی، خواهل السنة يې د حديثو په روايت کې باوري نه گڼي.

۲۲ - علي بن الحسين بن علي د څلورم راشد خليفه حضرت علي کرم الله وجهه لمسی و، په زين العابدين يې شهرت درلود، شيعه گان يې څلورم امام گڼي، مور يې د پارس د امپراتور يزدجرد لور وه، چې د عمر بن الخطاب په خلافت کې د پارس د بنارونو د فتح پر مهال بندي نيول شوې وه، او بيا ورسره د علي رضی الله عنه زوی حسين نکاح وکړه، د نبوي هجرت په ۳۸ کال په مدينه منوره کې زېږېدلی، او د نبوي هجرت په پنځه نويم کال په همدې بنار کې وفات شوی، او د بقیع په هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی.

توبه کوونکی

ابان بن صالح^(۲۷) وايي:

زه يوه ورځ د انس بن مالک له خدمته راووتم او قدم مي واهه، د بصري په بازار کې مې څلور تنه وليدل چې يوه جنازه يې په اوږو وه، ما له ځانه سره وويل "عجيبه ده د بصري بازارونه په خلکو ډک دي؛ خو د دې جنازې سره له څلور تنو پرته بل هيڅوک ملگري نه دي، بايد ورسره ملگري شم"، د هغوی سره ملگري شوم، او هدېرې ته ورسېدو، په هدیره کې ما هغو څلور تنو ته وويل:

تاسې کوم يو د دې مړي ولي دي؟ هغه دې جنازه وکړي.

هغوی وويل مورې ټول د هغه په وړاندې برابر يو، بس ته مخکې شه او لمونځ پرې اداء کړه، ما پرې لمونځ وکړ، او خاورې مو پرې واړولې، او بيا مې له هغو څلور تنو پوښتنه وکړه چې د دې مړي کيسه څه ده؟

هغوی وويل مورې يو هم نه يو خبر، دې بنځې چې هدېرې ته راغلې وه مورې په مزدورۍ راوستي يو، چې جسد هدېرې ته ورسوو.

ما وکتل چې يوه بنځه راغله، او د قبر سره د لرې شېبې لپاره کېناسته، بيا پاڅيده، او په خندا شوه، ما ورته وويل: عجيبه ده، يوه بنځه د خپل مړي په قبر خاندې!!!

بيا مې بنځې ته وويل زما نوم ابان دی، د انس بن مالک^(۲۸) خادم يم، چې هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم خادم و، ما د دې مړي په کيسه خبر کړه، بنځې پيل وکړ:

ای ابانه! که ته هغه څوک نه وای چې تا وويل؛ نو ما به کله هم تاته دا خبره نه وه کړې، دا مړی زما زوی دی، هغه ډېر اسراف کوونکی و، هغه پرون سخت ناروغه او مرگ ته ورسېد، ماته يې وويل "د الله په روی درته سوال کوم چې په ما به هغه څه کوي چې زه يې درته وایم".

ما ورته وويل:

چې ستا څنگه خوښه وي هغسې معامله به درسره وکړم.

هغه وويل:

چې مړ شم؛ نو په ما زما خپلوان مه خبروه، زما دا گوتمه واخله، دا کلمه چې لاله الا الله محمد رسول الله پرې نقش کړه، او بيا يې زما د پوستکي او کفن تر منځ کېږده، کله چې په قبر کې کېښودل شم، لاس دی د خپلو وينتانو په کمځيو کېږده، او الله ته يې پورته کړه او هغه ته زاری وکړه چې ماته بښنه وکړي، او دا دعا راته وکړه چې "الهي! زه ترې راضي يم ته هم ورڅخه راضي شه" بيا يې وويل:

ای مورې! پاڅیږه او بښې پښه دې زما په مخ کېږده او ووايه: دا د هغه چا جزاء ده، چې د الله تعالی نافرمانی کوي، زه پاڅيدم، والله ای ابانه! دا خپله سپيره پښه مې د هغه د مخ په غمبوري کېښوده، او چغې مې کړې: دا د هغه چا جزاء ده چې د الله نافرمانی کوي، تر دې مې د هغه د مخ څخه پورته نه کړه چې هغه مړ شو.

۲۷ - ابان بن صالح بن عمير په ۶۰ هجري کې زېږېدلی او په ۱۱۵ هجري کې وفات شوی، هغه له انس بن مالک رضی الله عنه څخه د حدیثو روایت کړی، گڼ استادان لري، او علماء يې د حدیثو په روایت کې ثقة (باوري) بولي.

۲۸ - انس بن مالک د مدينې منورې د خزرج د قبيلې د بني نجار تر پښې پورې تعلق لري، هغه مدينې ته د رسول الله له هجرت لس کاله دمخه زېږېدلی و، کله چې رسول الله مدينې ته هجرت وکړ، د انس بن مالک مور أم سليم مليکه بنت ملحان التجارېه خپل زوی انس رسول الله صلی الله عليه وسلم ته پېش کړ چې د هغه خدمت وکړي، دا مهال يې عمر لس کاله و، رسول الله هغه ښکل کړ، او دعا يې ورته وکړه چې الله ته يې مال اولاد او عمر زیات کړي، او گناهونه ورته وېښي. هغه د رسول الله په خدمت کې و، کله کله به ورته رسول الله په (زويه) هم اواز کاوه، ډېر احاديث ترې روایت شوي، په بصره کې وفات شوی، خو د وفات په کال کې يې اختلاف دی، ويل کېږي، چې د ۹۰ هجري او ۹۳ هجري په منځ کې وفات شوی.

دا څلور تنه مې اجاره کړل، هغوی غسل وکړ، او کفن يې وکړ، او بيا يې قبر ته يوړ، او لکه چې تا وليدل نو خښ يې کړ، کله چې هغوی لاړل، ما د خپل زوی د وينا سره سم هماغسې وکړل، او الله تعالی ته مې خپل وينستان په لپو کې پورته کړل، او ومې ويل:

يا ارحم الراحمين او ای اکرم الاکرمين ذاته! ته غوره هغه ذات يې چې څوک ورسره دېره شي، ته زمونږ په بنکاره او پټ هر څه پوهيږې، په هغه څه خبر يې چې پټ دي او که بنکاره، زما گناهگار، تير وتی او نافرمانه زوی تاته د خپلې مسکينې او ذليلې مور رضا واسطه کړې، هغه ورڅخه راضي ده، ته هم ورڅخه راضي شه.

بنځې وويل چې د دعا په دې وخت کې ما د قبر له داخل څخه يو اواز واوريد چې ويل يې:

ورځه مورې! زه يو کریم رب ته راغلی يم، هغه ماته زما گناهونه وبنډل، دې خبرې ماته خدا راوسته. ابان وايي بنځه له هدېرې په خوشحالی روانه شوه.

غل غلا شو

کيسه کا چې يو غل د مالک بن دينار^(۲۹) کور ته واوښت، په کور کې يې هيڅ ونه موندل، مالک بن دينار يې وليد، چې په لمانځه ولاړ دی، هغه لمونځ لنډ کړ، په غل يې سلام وچاوه او ورته يې وويل:

وروره! الله دې درته بنښنه وکړي، زما کور ته راغلي؛ خو د اخستلو دې څه ونه موندل، زه دې داسې نه پريږدم، چې بې گټې ولاړ شې.

پاخيد، او د اوبو يو لوبنی يې ورته راوړ، او ويې وويل: اودس وکړه، او دوه رکعته لمونځ اداء کړه، گټه به وکړې.

غل پاخيد، او لمونځ يې وکړ، او بيا يې وويل:

ای مالکه! دې سره خو تکليفېږې نه چې زه دوه رکعته نور اداء کړم؟

مالک بن دينار وويل، چې څومره درته الله ليکلي وي، هغومره کوه.

غل تر سهاره په لمانځه بوخت و، مالک ورته، د تگ وويل، خو غل وويل:

باداره! غواړم چې نن ټوله ورځ ستا سره پاتې شم؛ ځکه ما د دې ورځې دروژې نيولونيت کړی.

مالک اجازه ورکړه چې څومره يې خوښه وي دلته پاتې کېدای شي، غل له مالک بن دينار سره ډيرې ورځې تيرې کړې، لمونځونه او روژې يې نيولې، غل د تگ پر مهال مالک ته وويل:

ای مالکه! ما د توبې نيت کړی.

مالک: دا د الله په لاس کې کار دی.

غل توبه وکړه او بيا يې ماته نه کړه، له مالک بن دينار څخه تر تگ وروسته، د يو بل غل سره مخ شو، هغه ترې وپوښتل: فکر کوم چې په کومه خزانه پريوتې يې؟

وروره! په مالک بن دينار پېښ شوی يم، د کور د لوتلو په نيت يې ورغلی وم؛ خو زه يې غلام کړم، او ما الله ته توبه کړې.

۲۹ - مالک بن دينار د عراق د بصري د ښار اوسيدونکی مشهور تابعي دی، له صحابه کرامو يې احاديث اخستي، او ډېرو علماوو له ده احاديث روايت کړي دي، په عبادت او زهد مشهور و، په يو ۱۲۷ او يا ۱۳۰ هجري کال کې وفات شوی دی.

حسن د ام المؤمنین ام سلمة رضاعي زوی دی

حسن بصري د ام المؤمنین ام سلمة^(۳۰) د یوې وینځې زوی و، ام سلمة یوه ورځ خپله وینځه د یو کار لپاره واستوله، حسن په زوره زوره ژړا پیل کړه، ام سلمه هغه د غلې کولو لپاره په غیږ کې رواخیست، او خپلې سینې ته یې واچولو، چې د ام سلمة رضی الله عنها شپږې یو دم زیاتې شوې، او هغه ورځه وڅښلې. بیا به داسې ویل کیدل چې په علم او حکمت کې د حسن البصري دې مرتبې ته د رسېدو علت هماغه د ام المؤمنین شپږه دي.

کله به چې حسن د ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين^(۳۱) په مخ کې یاد شو، هغه به ویل دا هغه دی چې خبرې یې د پیغمبرانو خبرو ته ورته دي.

گناه او ځان څارنه

یو سړی ابراهیم بن ادهم رحمه الله^(۳۲) ته راغلو او ورته یې وویل:

ابو اسحاقه! زه یو اسراف کوونکی او له حده تجاوز کوونکی یم، ماته داسې یو څه وښییه، چې ما له اسراف څخه منع او زړه ته مې نجات ورکړي.

هغه ورته وویل:

که پنځه خویونه دې خپل کړل، او په دې وتوانېدې، نو بل هېڅ خوند به درته زیان ونه رسوي، او نه به دې له منځه یوسي.

سړي د خویونو پوښتنه وکړه، او ابراهیم بن ادهم پیل وکړ:

اول دا چې که د الله د نافرمانۍ اراده دې وکړه، د هغه روزي مه خوره.

سړي وویل:

چې د هغه ذات روزي ونه خورم، نو له کومه یې وخورم، په ځمکه کې ټول هر څه خود الله له رزقه دي؟

ابراهیم ورته وویل:

۳۰ - ام سلمة هند بنت ابي امية د رسول الله صلی الله بي بي وه، د هغې لومړی خاوند ابو سلمة بن عبد الاسد نومېده چې د احد په غزا کې ټپي او د هجرت په ۴ کال د همدې ټپونو له کبله وفات شو، او د عدت له تېرېدو وروسته په همدې کال کې رسول الله صلی الله علیه وسلم په نکاح کړه، هغه د هجرت د ۵۹ او ۶۲ هجري کلونو په منځ کې وفات شوې، او د رسول الله په مېرمنو کې تر ټولو ورستی وه چې له نړۍ وکوچېده.

۳۱ - ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين د څلورم راشد خليفه حضرت علي کرم الله وجهه کړوسی او د حسين رضی الله عنه لمسی دی، په محمد الباقر هم شهرت لري، د امامیه شيعه گانو پنځم امام دی، د وخت ستر عالم و، سترو علماوو ترې زده کړه کړې، لکه ابو حنیفة، اوزاعي، زهري، ابن جریج، په ۵۷ هجري کال کې په مدینه منوره کې زېږېدلې، او په ۱۱۴ هجري کې وفات شوی دی، اهل تشييع وايي چې هغه زهر ورکول شوي، خو اهل السنة والجماعة دغه ادعا نه مني.

۳۲ - ابراهیم بن منصور بن زید چې په ابراهیم بن ادهم مشهور دی، د افغانستان د بلخ اوسیدونکی، او د دویمې هجري پېړۍ یو مشهور زاهد او صوفي شخص و، ویل کېږي هغه د بلخ د یو پاچا زوی و، چې د یو غیبی اواز تر اورېدو وروسته یې زهد او تقوی ته مخه کړه، د پلار باچايي یې خوشې کړه، په مکه مکرمه او شام کې یې د علماوو ملگرتیا غوره کړه، خپله مزدوري به یې کوله او دلاس گټه به یې خوره. ابراهیم بن ادهم په داسې حال کې چې د کفارو پر ضد په یو جهادي لښکر کې وتلی و، په ۱۶۲ هجري کې وفات شو، او د سوريې د الاذقیة په سیمه کې خښ کړای شو.

ايا دا بنه ده چې، ته يې روزي هم خوري، او نافرمانی يې هم کوي؟

هغه وويل نه، اوس نو دويم وايه.

دويم دا که د الله د نافرمانی نیت دې وکړي، نو د هغه په ځمکه کې ژوند مه کوه!

سړي وويل: دا خوله لومړي هم سخت دی، چې مشرق او مغرب او د دې په منځ کې هر څه د الله دې نو چرته ژوند وکړم؟

ابراهيم وويل: دا نو بنه گنل کيږي، چې د هغه روزي خوري، په ځمکه کې يې اوسېږي او نافرمانی يې هم کوي؟ سړي وويل نه، درېيم څه دی.

درېيم دا که د الله د نافرمانی نیت دې وکړي، د هغه روزي خوري او په خاوره يې هم ژوند کوي، نو د نافرمانی لپاره داسې يو ځای وگوره چې هلته تا الله ونه ويني.

سړي وويل: ای ابراهيمه! دا به څنگه وي، الله ته هر څه بنکاره دي، او په پتو هم خبر دی؟

ابراهيم: ايا دا بنه ده چې ته د هغه روزي خوري، په ځمکه يې اوسېږي، او په داسې حال کې يې نافرمانی کوي چې تا ويني؟

سړي وويل نه، څلورم څه دی.

څلورم دا چې کله ملک الموت درته راغلو، او روح دې اخيست، ورته ووايه: تر دې مې پرېږده چې د زړه له کومې توبه وکړم او الله ته نیک عمل وکړم.

سړي وويل: دا به ونه مني.

ابراهيم: دا چې ته دومره توان هم نه لرې، چې د توبې لپاره له ځانه مرگ منع کړې، او پوهېږې که مرگ راشي وروسته کيږي نه، نو بيا د خلاصی د کومې لازې هيله څنگه لرې؟

سړي وويل پنځم څه دی.

پنځم دا چې کله د قیامت په ورځ ملايکو اور ته بيولې، ورسره مه څه! هغه وويل: هغوی به مې نه پرېږدي، او نه به زما غوښتنه ومني.

ابراهيم: نو بيا د خلاصی هيله څنگه لرې!

سړي وويل: ای ابراهيمه! زما لپاره بس دی او بس دی، زه له الله بښنه غواړم او توبه ورته کارم.

ماشوم دوه ځایه کول

د دوه بنځو په غېږ کې اولادونه وو، يوليوه وخور، دواړو په دويم کوچني جگړه پيل کړه، دواړه داود عليه السلام ۳۳ ته راغلې، هغه ته يې کيسه وکړه، هغه د مشرې په حق کې پرېکړه وکړه، بيا سليمان عليه السلام ته ورغلې.

هغه وويل: چاقور اوږی، زه ماشوم دوه ځایه کوم، نيم د يوې اونيم د بلې.

کشرې وويل: ای د خدای رسوله! رښتیا يې څېرې کوي؟

هغه وويل: هو

۳۳ - داود او سليمان عليهما السلام دواړه الله پيغمبران وو، چې داود عليه السلام يې پلار او سليمان يې زوی و، دوی دواړه بني اسرائيلو ته استول شوي وو، داود د بني اسرائيلو د هيواد دويم پاچا او سليمان يې درېيم پاچا بلل کيږي، داود عليه السلام باندې خدای پاک اسماني کتاب زبور نازل کړی و، او الله ورته وسپنه نرمله کړې وه، يعنی په لاس به يې ترې جنگي وسايل جوړول، او د سليمان عليه السلام پاچايي بيا ډېره پراخه وه، چې په ځناورو، مارغانو، پيرياتو حاکم و، او تخت به يې هوا له يوه ځايه بل ته رسولو.

دې مېرمنې وويل: داسې مه كوه، زما برخه دې هم د هغې مشرې شي.
سليمان عليه السلام وويل: زوى دې واخله، او د هغې په حق كې يې پرېكړه وكړه.

بنه گاونډيتوب

په كوفه كې د ابو حنيفه رحمه الله^(۳۴) يو موچي گاونډى و، ټوله ورځ به يې كار كاوه، د شپې به يې كور ته غوښه راوړه، پخه به يې كړه، يا به يې كب وريت كړ، او په شرابو څښلو به يې پيل وكړ، دا شعر به يې زمزمه كاوه:

زه يې له لاسه وركړم، او څوك يې له لاسه وركړ

هغه څوك چې په بده ورځ په كار راځي او سرحدونه ساتي

د شرابو په څښلو به تر هغه وخته د دې شعر د ويلو سره لگيا وو چې خوب به پرې غلبه وكړه.

ابو حنيفه به د شپې لمونځ كاوه، او د گاونډي له سندرو به ورته ضرر رسېده، يوه شپه يې د موچي اواز وانه وړېد، د هغه پوښتنه يې وكړه، خلكو ورته وويل چې امنيتي كسانو نيولى او بندي دى.

ابو حنيفه سبا د سهار له لمانځه وروسته په خپله كچره سپور شو، د حاكم د ملاقات غوښتنه يې وكړه، امير وويل:

اجازه وركړئ چې زما ځاى ته په كچرې سپور راتنوځي، او تر هغه يې بنكته كېدو ته مه پرېږدئ، چې د خونې فرش ته هم په كچره وڅيژي.

هغه همداسې وكړل، امير په خپل مجلس كې كينولو، او ورته يې وويل چې څه غواړي؟
ابو حنيفه:

زما يو موچي گاونډى دى، نيول شوى، حاكم دى هغه خوشې كړي.

امير ويل ولې نه، او سړى يې پرېښود.

ابو حنيفه بېرته په كچره سپور شو، موچي يې شاته روان و، كله چې ابو حنيفه بنكته شو، هغه ته يې وكتل، او ورته يې وويل:

ځوانه! ايا له لاسه مو وركړى يې؟

موچي وويل:

نه، بلكې ودې ساتلو، پالنه دې وكړه، الله دې تاته د گاونډيتوب د حرمت بنه جزا دركړي، او له دې وروسته يې پخواني عادتونه پرېښودل.

بايد له زده كړې بې پروايي ونه شي

امام ابو يوسف^(۳۵) سخت ناروغ و، استاد به يې امام ابو حنيفه بار بار پوښتنې ته ورتلو، وروستى ځل يې چې پوښتنې ته ورغلو، مرض يې ډېر سخت و، ابو حنيفه راووت او ويې ويل:

۳۴ - امام ابو حنيفه النعمان بن ثابت په ۸۰ هجري كال كې په كوفه كې زېږېدلى، د اهل السنة و الجماعة د فقهې له څلورو امامانو يو مشهور امام او تر ټولو مشر دى، مذهب يې په حنفي سره پېژندل كېږي، ابو حنيفه يو تابعي عالم دى، چې د صحابه كرامو سره يې ليدل شوي دي، په كال ۱۵۰ هجري كې په بغداد كې وفات شوى دى.

ما نیت درلود چې له ځانه وروسته د مسلمانانو امامت هغه ته وسپارم، که هغه مې شي نو ډېر علم به مې شي. خو ابو یوسف ته الله تعالی شفاء ورکړه، ناروغي یې بڼه شوه، کله چې ورته د ابو حنیفه خبره وشوه، له ځانه سره یو څه غره شو، د خلکو مخونه ورواوبتل، د ځان لپاره یې په فقه کې خپله حلقه جوړه کړه، او د ابو حنیفه رحمه الله حلقې ته به باقاعده نه ورتلو.

ابو حنیفه یې پوښتنه وکړه، ورته وویل شول کله چې ستا خبره ورته ورسېده، نو د درس خپله حلقه یې جوړه کړې، ابو حنیفه یو سړی راوغوښت او ورته یې وویل:

د ابو یوسف حلقې ته لاړ او دا پوښتنه ترې وکړه "یو سړی یو رنگیز ته جامه وکړې، چې په یو درهم یې رنگ کړې، بله ورځ هغه خپله جامه وغواړې، خو رنگیز منکر شي، او وایي چې ماته دې نه ده راکړې، خو درېیمه ورځ چې ورشي رنگیز جامه ورکړې، ایا د رنگیز د اجرت پیسې شته که نه؟ که ابو یوسف وویل چې هو شته؛ نو ورته ووايه چې تېروته، که یې وویل نه شته نو هم ورته ووايه چې تېروته".

سړی ولاړ او پوښتنه یې وکړه، ابو یوسف وویل اجرت لري، سړی وویل تېروته، هغه لږ فکر کړ بیا یې وویل، نه شته، سړی وویل تېروته.

ابو یوسف سمدستي راپاڅېد، او ابو حنیفه ته راغلو، ابو حنیفه ورته وویل:

ته خامخا د رنگیز مسئلې راوستی یې.

هغه وویل هو.

ابو حنیفه:

سبحان الله! څوک چې کیني، او خلکو ته فتاوی ورکوي، حلقه جوړه کړي، د الله د دین په چارو کې خبرې کوي، نه شي کولای چې د مزد په یوه مسئله کې ځواب ووايي؟

ابو یوسف:

ای ابو حنیفه! ماته راوبښه.

ابو حنیفه وویل:

که رنگیز له غصب وروسته رنگ کړې وي، نو اجرت نه لري، ځکه چې ځان ته یې رنگ کړې ده، او که له غصب مخکې یې رنگ کړې وي؛ نو اجرت لري، ځکه چې د مالک لپاره یې رنگ کړې ده.

بیا یې وویل:

څوک چې داسې فکر کوي چې نور له زده کړې بې پروا دی؛ نو په ځان دی وژاري.

۳۵ - ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم الانصاري د امام اعظم ابو حنیفه النعمان بن ثابت شاگرد و، د خپل وخت قاضي، مجتهد، او محدث و، په ۱۱۳ هجري کال کې په کوفه کې زېږېدلی، له ډېرو لویو او مشهورو علماوو یې درس ويلي، خو تر ټولو زیاته زده کړه یې له ابو حنیفه کړې، د هارون الرشید د واکمنۍ پر مهال قاضي القضاة وټاکل شو، د گڼو کتابونو لیکوال دی، په ۱۸۲ هجري کال کې وفات شوی دی.

بربنده شفاعتگر

د فرزدق^(۳۲) مېرمن النوار له هغه خفه او غوسه شوه، د عبد الله بن زبير^(۳۷) مېرمنې خولة بنت منظور^(۳۸) ته ورغله چې خپل مېړه ته شکایت ورسوي، او سپارښتنه وکړي، چې د فرزدق او د دې تر منځ د دې په حق کې پرېکړه وکړي، خو خپله فرزدق د عبدالله بن زبير زوی حمزه ته ورغلو، او همدا غوښتنه يې وکړه، دواړو ژمنه وکړه.

خولة د النوار په حق کې عبد الله بن زبير ته واسطه، او حمزه د فرزدق واسطه شو، خو خوله بريالۍ شوه، او عبدالله بن زبير فرزدق ته امر وکړ چې خپلې مېرمنې ته به نه تړدې کيږي، په همدې مناسبت فرزدق دا شعرونه وويل:

د زامنو شفاعت يې ونه منل شو
خو د منظور د لور شفاعت وشو
هغه واسطه چې پرتوگ يې په پښو کې وي
د هغې په څېر نه ده چې برېنده وي

عربي متل دی چې وايي:
يعطى الجوز من لاسنان له

ژباړه: اغوز هغه چاته ورکوي چې غاښونه يې نه وي

دا الحمد لله د ويلو له کبله استغفار وایم

د خپل وخت زاهد او عابد سري السقطي^(۳۹) ويلي له دېرشو کلونو راهيسې له دې کبله استغفار وایم (بښنه غواړم) چې يو ځل مې الحمد لله ويلي و.

۳۲ - الفرزدق عربي شاعر دی، پوره نوم يې همام بن غالب دی، په فرزدق شهرت لري، په بصره کې په ۲۸ هجري کال کې زېږېدلی، په ۱۱۴ هجري کې وفات شوی، قصيدې يې ډېرې مشهورې دي.

۳۷ - عبدالله بن الزبير بن العوام مشهور صحابی دی، مور يې د ابو بکر الصديق لور اسماء ده، او د پلار له اړخه نيا يې د رسول الله عمه صفية بن عبد المطلب ده، کله چې مسلمانانو مدينې ته هجرت وکړ، په مسلمانانو کې د هجرت په لومړي کال لومړی ماشوم همدا عبدالله زېږېد، د کفارو پر ضد گڼو جگړو کې يې گډون کړی، په ۶۰ هجري کې د حضرت معاويه تر وفات وروسته د هغه د زوی يزيد سره بيعت وشو، خو عبد الله بن الزبير يې مخالفت وکړ، د هغه سره يې بيعت ونه کړ، بلکې جگړې يې ورسره وشوې، په ۶۴ هجري کې يزيد بن معاويه ومړ، او په مکه مکرمه کې د عبد الله ابن الزبير سره په خلافت بيعت وشو، خو په ځينو سيمو کې ورسره مخالفت هم وشو، په شام کې مروان بن الحكم مشري واخسته، او يو کال وروسته په ۶۵ هجري کې وفات شو، بيا يې زوی عبد الملک مشر شو، چې د هغه د عبد الله بن الزبير سره نښتې وشوې، او د حجاج بن يوسف په مشرۍ اموي لښکر پر مکه معظمه بريد وکړ، او عبد الله ابن الزبير په ۷۲ هجري کال کې ووژل شو.

۳۸ - که څه هم په دې کيسه کې خولة بنت منظور د عبد الله بن الزبير مېرمن ښودل شوې، خو سمه دا ده چې د خولة لومړۍ نکاح د صحابي طلحة بن عبید الله د زوی محمد بن طلحة سره شوې وه، او کله چې د جمل په جگړه کې هغه ووژل شو، نو بيا حضرت حسن بن علي په نکاح کړه، بلکې د عبدالله بن الزبير په نکاح کې د خولة خور تماضر بنت منظور وه، دغه راز د خولې له وفات وروسته د هغې بله خور زُجَلَة بنت منظور هم عبد الله ابن الزبير په نکاح کړې ده.

۳۹ - ابو الحسن سري الدين بن المغلس السقطي د اهل السنة و الجماعة يو لوی عالم تېر شوی، د مشهور صوفي جنيد البغدادي ماما او استاد دی، په دوه ۲۵۱ هجري کال کې په بغداد کې وفات شوی دی.

پوښتنه وشوه: دا ولې؟

هغه وويل:

بغداد کې اور ولگېد، يو تن راسره مخ شو او راته يې وويل چې ستا دوکان بچ دی، ما وويل الحمد لله! نوزه په دې الحمد لله پښېمانه يم، ځکه چې خپل خبر مې په پام کې و، د نورو شر نه، خپل خبر مې وغوښت د نورو نه.

خبرې جاري وساته

معاويه بن ابي سفيان رضی الله تعالى عنهما^(۴۰) د دوبي په موسم کې په يوه جگړه کې وتلی و، يو سپری ورته راغی، معاويه ترې د خلکو د احوال پوښتنه وکړه، هغه خبرې پيل کړې، خو د خبرو منځ کې يې باد ووتل، ډېر شرمنده شو او غلی شو، معاويه ورته وويل:

او سپړه! خبرې جاري ساته، والله له بل چا مې دومره زيات نه دي اورېدلي، لکه خپل مې چې څومره اورېدلي.

د الله د وجود دليل

له جعفر الصادق^(۴۱) څخه يو چا پوښتنه وکړه:

د الله د وجود دليل څه دی؟ خوماته به په دليل کې دا دنيا، متاع او جوهر نه يادوې.

هغه وويل:

کله په کښتۍ کې سپور شوی يې؟

هو،

داسې شوي چې کښتۍ بادونو اخستې وي، او تاسې له ډوبېدو وېرېدلې ياست؟

هو،

نو ايا له کښتۍ او ماڼوگانو دې د دې تمه شکېدلې، چې دوی به دې بچ کړي.

هو،

نو ايا دا احساس دې کړی، چې داسې څوک هم شته چې بچ دې کړي؟

هو،

بس همدا الله دی.

۴۰ - معاويه بن ابي سفيان مشهور صحابي او د وحی ليکونکی و، د اسلام شپږم خليفه، او د اموي دولت مؤسس دی، د رسول الله له بعثت وړاندې په مکه مکرمه کې زېږېدلی، ويل کيږي چې د خپل پلار، مور او ورور سره يو ځای يې د مکې د فتحې په ورځ اسلام دين ومانه، په ځينو روايتونو کې ويل شوي، چې له فتحې مخکې مسلمان شوی و، خو اسلام يې پتياوه، له هغې وروسته يې په غزواتو کې برخه اخستې، د ابو بکر الصديق په خلافت کې هم په غزواتو کې شريکېدو، د عمر بن الخطاب په خلافت کې د شام او اردن ولايت وروسپارل شو، د عثمان رضی الله عنه په خلافت کې هم د شام والي پاتې شو، د علي رضی الله تعالى عنه سره يې يو څه مخالفتونه پيدا شول، خو د هغه له شهادت وروسته يې زوی حسن بن علي له خلافته تېر او معاويه رضی الله تعالى عنه د ټولو مسلمانانو مشر شو. معاويه په ۶۰ هجري کال کې په دمشق کې وفات شو.

۴۱ - ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق د حضرت علي بن ابي طالب کودی دی، يعنی د هغه د لمسي لمسی دی، په مدينه منوره کې په ۸۰ هجري کې زېږېدلی، جعفر الصادق د شيعه گانو د اثنا عشرية ډلې شپږم امام او د اسماعيليه ډلې پنځم امام دی، د ډېر علم څښتن و، په شاگردانو کې يې گڼ لوی لوی علماء و، د کيميا مشهور عالم چې په ابو الکيميا مشهور دی، جابر بن حيان او ابو حنيفه هم د ده شاگردان وو، په ۱۴۸ هجري کې په مدينه منوره کې وفات شوی دی.

رشید بن الزبیر او بنخه

رشید بن زبیر^(۴۲) یو عالم، عزتمند او فاضل سړی و، په علم النسب کې یې ډېره پوهه درلوده، خو ډېر بدرنگه و، تور و، ډبلې شونډې یې وې، د حبشیانو په څېر غونجه پوزه یې وه او له ونې هم ټیټ و.

هغه کیسه کوي وايي:

په قاهره کې روان وم، یوه ځوانه بنخه راسره مخ شوه، سپین مخ، او ډېره بڼکلې وه، زه یې چې ولیدم؛ نو داسې راته بڼکاره شوه چې ما ته یې څه تمه پیدا شوه، ما هم فکر وکړ چې زړه ته مې یې لاره ومونده، خو خپل ځان رانه هېر شو، په سترگو یې راته اشاره وکړه، هغه مخکې زه ورپسې، له یوې کوچني وټه او په بلې ننوتله، تر څو یو کور ته ورسېده.

هلته یې له مخ نقاب لرې کړو د څوارلسمې سپوږمۍ مخ یې څرگند شو، لاسونه یې وپړکول او یو چاته یې غږ وکړ، یوه ماشومه راکوزه شوه، هغې ته یې وویل:

که بیا دې په بستره کې متیازې وکړې؛ نو دې قاضي ته به ووايم چې ودې خوري.

بیا یې ماته وکتل او ویې ویل:

ستا احسان به هېر نه کړم، مننه.

زه له هغې شرمنده او سرگردانه راووتم، حتی لاره هم رانه ورکه وه.

مه وپرېره

عباسي خلیفه مهدي^(۴۳) د یوازي عبادت لپاره ووت، اس یې په منډو شو او د یو اعرابي کېږدی ته یې ورساوه، هلته یې اعرابي (بانډه چې) ته وویل چې میلستیا ورکولای شي؟ هغه ورته د وریشو د ډوډۍ یوه ټیکله را وویسته، ویې خوړه، بیا یې ورته شیده ورکړل، بیا یې ورته د اوبو مشک راوړ، تنده یې هم ماته شوه، اعرابي

ته یې وویل:

ما پېژنې؟

هغه وویل نه،

مهدي ورته وویل:

زه د امیر المؤمنین خاص خادم یم.

اعرابي:

الله دې خپله دنده درته برکتی کړي، بیا یې نور څه هم ورته د څښاک راوړل.

۴۲ - رشید بن زبیر د مصر د اسوان په ښار کې زېږېدلی، ځکه خو په اسواني هم شهرت لري، رشید یې لقب دی، خپل نوم یې احمد بن علي بن ابراهيم بن علي بن الزبير دی، هغه مشهور قاضي او عالم و، د شعر دیوان لري، په یمن کې یې د قضاء چارې پر مخ وړي دي، هلته یې بیا د فاطمي دولت پر ضد خپل ځان ته خلک رابلل، خو د فاطمي دولت والیانو ونیو، او په ۵۶۳ هجري کې ووژل شو.

۴۳ - ابو عبد الله محمد بن عبد الله المنصور بن محمد بن علي المهدي بالله د عباسي دولت درېیم خلیفه و، د خپل پلار ابو جعفر المنصور له وفات وروسته مشر شو، په یو ۱۲۷ هجري کې زېږېدلی، د پلار د واکمنۍ پر مهال یې په ځینو جگړو کې برخه اخستې، په ۱۵۸ کال کې ورسره د خلافت بیعت وشو، او په ۱۶۹ هجري کال کې په عراق کې وفات شوی دی.

مهدي:

ما پېژنې، څوك يم؟

اعرابي:

تا وويل چې د امير المؤمنين خاص خادم يې.

مهدي:

نه، زه د امير المؤمنين يو قوماندان يم.

اعرابي:

هيواد دې پراخه شه، او هدف ته ورسېږې، درېيم ځل يې بيا پرې څښاک وکړ.

مهدي:

ما پېژنې، څوك يم؟

تا وويل چې ته د امير المؤمنين قومندان يې.

مهدي:

نه زه خپله امير المؤمنين يم.

اعرابي ترې مشك واخيست، خوله يې ورته وتړله او ورته يې وويل: لري كېږه رانه، لري كېږه، كه څلورم ځل مې درباندي وڅښل؛ نو دعوه به وكړې چې ته رسول الله يې.

مهدي دومره وخنډل چې بې هوښه راپرېوت.

بيا اسونه راوسېدل له هغه تاو شول، مشران او قوماندان ترې چاپيره شول، د اعرابي رنگ والوت، مهدي ورته وويل:

مه وېرېږه، بيا يې هغه ته د مال او لباس وركولو امر وكړ، او ترې رخصت شو.

الله دې په تا پرده واچوي چې زه دې پته كړم

احمد بن المهدي^(۴۴) وايي:

په بغداد كې وم، نيمه شپه راته يوه ښځه راغله، ځان يې راوپېژندو او ويې ويل چې د ستونزې سره مخ ده، هغې وويل: د خداى روى دى چې ما پته كړه.

ما ورته وويل ستونزه څه ده.

هغې وويل:

د ځان سره مې زياتې كړې، زه حامله يم، خلكو ته مې ته ښودلى يې چې دا زما خاوند دى، او دا حمل له ده څخه دى، نو ما رسوا نه كړې، ما باندې پرده راوړله، الله به پر تا پرده راوړي.

زه غلى شوم، هغه لږه، بيا ترې خبر نه وم، تر دې چې اولاد يې هم وشو، د محلي امام او زموږ گاونډيان راغلل، ماته به يې مباركي راکوله، ما هم د هغوى مباركى اخيسته، دويمه ورځ مې ماشوم ته د نفقې په توگه د مياشتې دوه ديناره وټاكل، د محلي امام ته مې وركړل، او ورته مې وويل:

۴۴ - احمد بن مهدي ابن رستم، يو عالم، عابد او د حديثو راوي و، په عبادت دومره مشهور و چې ويل كيږي، څلوېښت كاله يې د خوب او آرام ځاى نه درلود، په عبادت به مشغول و، په ۲۷۲ هجري كال كې وفات شوى دى.

دا هغې بڼخې ته ورکړه چې په ماشوم يې مصرفوي، زه او هغه اوس سره جلا شوي يو، هره مياشت به مې دوه ديناره ور استول، دوه کاله وروسته ماشوم مړ شو، بيا خلک د تعزيت لپاره ماته راتلل، او ما هم د هغوی تعزيت مانه.

د ماشوم له مرگ يوه مياشت وروسته يوه شپه بڼخه راغله، او ټول هغه دينارونه يې راوړل چې ما وراستولي وو، ويې ويل الله دې پرتا پرده واچوي، چې پر ما دې پرده واچوله. ما ورته وويل:

دا د هاغه ماشوم برخه ده، دا دينارونه واخله او په خپل ضرورت کې يې مصرف کړه.

په مصيبت څلور ځلې د الله ثنا ويل

قاضي شريح^(۴۵) وايي:

کله چې راته مصيبت ورسيرې، څلور ځلې د الله ثنا وایم، اول په دې د الله ثنا وایم چې دا مصيبت له دې هم ستر نه دی، دويم په دې چې په مصيبت يې صبر راکړی، درېيم په دې چې زه انا لله و انا اليه راجعون وایم او د ثواب تمه لرم، او څلورم په دې چې دا مصيبت الله تعالی زما په دين کې نه دی پيدا کړی.

بچیه! همدومره بس دی

ابو عبد الله بن ورام الکوفي وايي:

په کوفه کې يو سړی اوسېده، نافرمانه زوی يې درلود، يوه ورځ ورسره په کومه خبره کې غوسه شو او کنځلې يې وکړې، زوی د پلار پښه ونيوه، او له کوره يې راکش کړ، د لارې تر يوې برخې يې کشاوه، چې يو ځای ته ورسېد، پلار زوی ته وويل: بچیه همدومره بس دی، ما هم پلار له کوره تر همدې ځايه راکش کړی و.

زموږ منع کې يې نيم کړه

عبد الله د مسلم بن سعد خوربی وايي:

حج ته تلم، ماما مې مسلم لس زره درهمه راکړل او راته يې وويل: چې مدينې منورې ته ولاړې هلته تر ټولو بې وزله کور وگوره او دا درهم وکړه. زه چې هلته ورسېدم د بې وزله کور پوښتنه مې وکړه، خلکو راته يو کور وښود، دروازه مې وډبوله، يوه مېرمن دروازه ته راغله، څوک يې؟

۴۵ - قاضي شريح بن الحارث بن قيس د يمن اوسيدونکی و، د رسول الله په ژوند کې يې اسلام قبول کړی و، هغه يې ليدلی نه و، بلکې د يمن په حضرموت ښار کې اوسېدو، د ابو بکر الصديق په زمانه کې له حضرموت راووت، او د سترو صحابه وو سره يې وکتل، د شپېتو کلونو لپاره د کوفې قاضي وو، د قضا پر مهال يې گڼې کيسې مشهورې دي، په ۷۸ هجري کال کې وفات شوی دی.

زه له بغداده راغلی یم، ما ته چا لس زره درهمه راکړي او امر یې کړی چې په مدینه کې یې تر ټولو بې وزله کور ته ورکړم، خلکو ما ته تاسې بنودلې یاست، دا واخلي. بنځې وویل:

د الله بنده، ملگري دې شرط دا ایښی چې بې وزله کور ته یې وسپاره؛ خو زموږ په نسبت زموږ گاونډیان ډېر بې وزله دي.

دوی مې پرېښودل، د گاونډي دروازه مې وږبوله، هلته هم بنځه وه هغې ته مې عین خبره وکړې، هغې وویل: د خدای بنده! موږ او گاونډیان مو په فقر کې برابر یو مال زموږ په منځ نیم او تقسیم کړه.

څنگه یې؟

المروزي^(۴۲) وایي: احمد^(۴۷) ته مې وویل څنگه یې؟

هغه به ځواب کې وویل هغه څوک به څنگه وي چې رب یې ترې د فرایضو د اداء غوښتنه کوي، نبی یې ترې د سنتو د اداء، دوه ملایکې ورڅخه د کارونو د سمولو غوښتنه کوي، نفس یې ترې خواهاشات لري، ابلیس ترې د فحشاء تر سره کول، د مرگ ملایکه یې د روح اخیستلو ته په څو کې وي، او کورنۍ یې ترې د نفقې غوښتونکې وي؟

له امام شافعي د امام مالک پوښتنه

امام مالک رحمه الله^(۴۸) امام شافعي رحمه الله^(۴۹) ته په لاندې مضمون لیک واستاو:

^{۴۲} - ابو بکر المروزي د فقهي د يو امام احمد بن حنبل ملگري و، پلار يې د خوارزم د سيمې اوسيدونکی، چې اوس په جغرافيايي وېش کې په منځنۍ اسيا کې ده، او مور يې د مرو د ښار اوسيدونکې وه، المروزي يو مشهور فقيه، محدث او امام و، په ۲۷۵ هجري کال کې وفات شوی، د امام احمد بن حنبل سره په څنگ کې په بغداد کې څښ کړای شوی دی.

^{۴۷} - ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل الشيباني د اهل السنة و الجماعة د فقهي د څلورو امامانو له جملې يو امام، محدث او عالم دی، په ۱۶۴ هجري کال کې په بغداد کې زېږېدلی، د وخت د مشهورو علماوو څخه يې شرعي علوم زده کړي، او خپله د فتوی په منصب ناست دی، مشهور علماء يې په شاگردانو کې دي، هغه د خلق القرآن په موضوع کې د عباسي خلفاوو هر يو مامون، معتصم بالله او واثق بالله د واکمنۍ پر مهال د سختو ازميښتونو سره مخ شوی، او اته ويشت مياشتې زندان يې تېر کړی، په ۲۴۱ هجري کال کې په اوه اويا کلنۍ کې په بغداد کې وفات شوی دی.

^{۴۸} - ابو عبدالله مالک بن انس بن مالک بن عامر د اهل اسنة و الجماعة له څلورو امامانو يو دی، د هغه مذهب په اسلامي فقه کې په مالکي مذهب يادېږي، نوموړی په ۹۳ هجري کال کې په مدینه منوره کې زېږېدلی، لوی فقيه، عالم، محدث او امام و، قرآن کریم يې په ماشومتوب کې حفظ کړی، د دويم عباسي خليفه ابو جعفر المنصور د خلافت پر مهال د يو لړ ستونزو سره مخ، او د وخت د حاکم له خوا په درو ووهل شو، د يو شمېر کتابونو ليکوال دی، چې په حديثو کې د مؤطأ کتاب زيات مشهور دی، په ۱۷۹ هجري کال کې په مدینه کې وفات شوی، او په بقیع هدیره کې خاورو ته سپارل شوی دی.

^{۴۹} - ابو عبد الله محمد بن ادریس الشافعي چې په امام الشافعي پېژندل کېږي، د اهل اسنة و الجماعة د څلورو مذهبونو څخه د يو مذهب څښتن او امام دی، مذهب يې په شافعي يادېږي، امام شافعي، د تفسير او حديثو ستر عالم و، او د اصولو الفقه د علم مؤسس بلل کېږي، هغه په ۱۵۰ هجري کال کې د فلسطين د غزې په ښار کې زېږېدلی او له هغه ځايه يې مور مکې ته په دوه کلنۍ کې له ځانه سره بيولوی دی، امام شافعي په اوه کلنۍ کې قرآن کریم حفظ کړی، په لس کلنۍ کې يې د امام مالک د حديثو کتاب

ای امامه!

فرض څه دي؟ فرض الفرض، چې فرض پرې پوره کيږي، لمونځ چې فرض نه دی، هغه لمونځ چې پرېښودل یې فرض دي، او د اسمان او ځمکې ترمنځ لمونځ دا ټول څه دي؟
امام شافعي ورته په ځواب کې وليکل:

فرض پنځه وخته لمونځونه دي، د فرضو فرض اودس دی، چې فرض پرې پوره کيږي هغه پر رسول الله درود ويل دي، هغه لمونځ چې فرض نه دی هغه له بلوغ دمخه د ماشوم صغير لمونځ دی، هغه لمونځ چې پرېښودل یې فرض دي هغه د نشه سړي لمونځ دی، د اسمان او ځمکې ترمنځ لمونځ د سليمان عليه السلام دی، او په اسمان او ځمکه کې لمونځ د معراج په شپه د رسول الله صلى الله عليه وسلم لمونځ دی.

ورته والی

یو سړي ایاس بن معاویه^(ه) ته وویل:

که ما خرما وخورې په درو مې وهي؟ هغه وویل نه.

بیا سړي وپوښتل:

که یوه کټوی اوبه مې وڅښلې وهي مې؟ هغه وویل نه.

بیا سړي وپوښتل چې د خرما زوښه هم د دې دواړو شیانو گډوله ده، نو بیا ولې حرام دي؟

ایاس وویل:

که په خاوره دې وولم، دردېږي؟ هغه وویل نه.

که یوه کټوی اوبه مې په سر درواړولې سر دې ماتېږي؟ هغه وویل نه.

ایاس وویل:

نو که له اوبو او خاورو مې غونډاری جوړ کړ او بیا په لمر وچ شو او ته مې په سر وويشتې بیا به څنگه وي؟

هغه وویل سر به مې مات شي.

ایاس وویل دا د هغه پورته مثال په شان دی.

وهه! دا د عزتمند زوی

انس وايي مود د امير المؤمنين عمر بن الخطاب سره ناست و، چې د مصر نه یو سړی راغی او وېي ويل:

ای امير المؤمنينه! تاته یو پناه غوښتونکی راغلی.

عمر وویل: اوریدونکي ته رسېدلې یې، څه پېښه ده؟

هغه وویل:

الموطأ حفظ کړی، د امام ابو حنیفة فقه یې د هغه د شاگرد امام محمد بن حسن الشیباني څخه زده کړه، گڼ کتابونه یې لیکلي، د اشعارو یو دیوان هم لري، په ۲۰۴ هجري کال کې په مصر کې وفات شوی دی.

۵۰ - ایاس بن معاویه المزني د اوسني سعودي عربستان د یمامة په ښار کې په کال ۴۶ هجري کې زېږېدلی، او بیا یې کورنۍ له هغه ځایه د عراق د بصري ښار ته کوچېدلې، د هغه زیرکتیا مشهوره وه، ایاس په شپږ اویا کلنۍ کې وفات شوی دی.

د مصر د امير عمرو بن العاص^(۵۱) له زوی نه په اس مخکې شوم، هغه زه په قمچینه ووهلم، او ویل به یې چې زه د عزتمندو زوی یم، له دې یې پلار عمرو خبر شو، هغه وپریږدو چې زه تاته رانه شم او عارض نه شم، نوزه یې په زندان کې واچولم، زه وتبتهېدم او تاته راغلم.

عمر بن الخطاب عمرو بن العاص ته په دې مضمون یو لیک ولیږو: چې زما دا لیک در ورسېد، سمدواړه ته او فلانی زوی دې دلته راشی، او مصري ته یې وویل چې همدلته پاتې شه تر څو هغه راشي. عمرو د حج موسم ته راوړسېدو، له حج وروسته عمر رضی الله عنه د خلکو سره ناست و، عمرو بن العاص او زوی یې هم ورسره وو، مصري پاڅېد او عمر رضی الله عنه دره ورکړه. انس وايي:

د هغه په وهلو یې پیل وکړ، موږ هم همدا غوښتل چې ویې وهي، دومره یې ووهلو چې موږ غوښتل نور بس کړي.

عمر به ورته ویل: وهه دا د عزتمندو زوی.

بیا مصري وویل:

همدومره بس دی زما بدل واخستل شو.

عمر وویل:

د عمرو په سر یې اوس کېږده، (یعنی هغه هم ووهه).

هغه وویل امیر المؤمنین، ما هغه څوک وواهه چې زه یې وهلی وم.

عمر ورته وویل، په خدای قسم که دا کار دی کړی وای؛ نو هیچا به دې مخه نه وای نیولې، تر څو خپله نه وی غلی شوی.

بیا حضرت عمر عمرو ته وویل:

ای عمرو! هغه خلک چې له مېندو ازاد زېږېدلي تاسې له کله مریان کړي دي.

الله به یې له ما پوښتنه کوي

عطاء^(۵۲) وايي د عمر بن عبد العزيز له وفات وروسته د هغه مېرمنې فاطمة بنت عبد الملك^(۵۳) ته ورغلم، ورته مې وویل:

۵۱ - عمرو بن العاص مشهور صحابي دی، نوموړی هغه څوک دی چې کله مسلمانانو له مکې حبشې ته هجرت وکړ، قريشو عمرو بن العاص حبشې ته واستاوه، تر څو د هغه هیواد له پاچا نجاشي څخه غوښتنه وکړي، چې مسلمانان دوی ته وسپاري، او بېرته یې مکې ته راولي، هغه له نجاشي سره له پخوا پېژندل، د هجرت په اتم کال عمرو بن العاص مسلمان شوی، له اسلام وروسته هم رسول الله صلی الله علیه وسلم ځینې دندې ورسپارلي دي، او هم له هغه وروسته حضرت ابو بکر او حضرت عمر، نوموړي د شام او فلسطین په فتوحاتو کې د یو قوماندان او سرلښکر په توګه برخه اخستې، د حضرت عمر د خلافت پر مهال د مصر والي و، او حضرت عثمان بیا معزول کړ، په مصر کې وفات شوی.

۵۲ - ابو محمد عطاء بن ابي رباح د لومړي او دویمې هجري پېړۍ فقیه او محدث تابعي عالم و، له ګڼو صحابه کرامو یې احاديث اوریدلي دي، په ۲۷ هجري کال کې د یمن د تعز ښار د الجند په کلي کې زېږېدلی دی، په ۱۱۴ هجري کال کې په مکه مکرمه کې وفات شوی دی.

۵۳ - فاطمة بنت عبد الملك د اموي خلافت د اتم خلیفه عمر بن عبد العزيز مېرمن وه، د پنځم خلیفه عبد الملك بن مروان لور او د څلورم خلیفه مروان بن الحکم لمسی وه، د څلورو خلیفه ګانو هر یو ولید، سلیمان، یزید او هشام خور وه، نېکه بنځه وه، چې له یو

د امير المؤمنين څه حالات راته بيان كړه.

هغې وويل:

اوس يې وايم، خو كه ژوندي واى نه مې ويل، عمر رحمه الله خپل نفس او بدن خلكو ته وزگار كړى و، د ورځې به د هغوى خدمت ته كېناست، كه شپه به شوه او د خلكو ضرورتونه به نه و پوره شوي، بيا به يې په شپه كې د هغوى اړتياوې پوره كولې چې شپه به ښه پخه شوه.

يوه ورځ چې د ورځې له كارونو وزگار شو، خراغ يې راوغوښت، تيل يې هم پكې د خپل جيب له خرڅه واچول، پاڅېد، دوه ركعه لمونځ يې وكړ، كېناست او سر يې په څنگل كېښود، اوښكې يې په انتگيو روانې وې، او له ژړا يې سلگۍ وهلې.

ما فكر كاوه چې سا يې ووته، او زړه يې بهر راووت، شپه يې تر سبا همداسې تېره كړه، بيا يې ورځ روژه ونيوه. هغه زياتوي ما ترې وپوښتل:

اى امير المؤمنين! له تېرې شپې مخكې څه درېښ شوي وو؟ هغه وويل، هو! ما په خپل حال پرېږده او خپل كار سره كار لره.

ما ورته وويل:

غواړم زه هم پند واخلم، هغه راته وويل، نو بيا درته وايم:

ما په ځان كې فكر وكړ، چې د دې امت لويه او وړه مسئله، او هره موضوع راسپارل شوې ده، بيا مې يو مسافر او ورك شوى، بې وزله او محتاج، بندي، او داسې نور رايا د كړل، چې د دې هيواد په ځنډو كې شته، پوه شوم چې الله تعالى له ما د دوى پوښتنه كوي، او دا چې محمد صلى الله عليه وسلم دليل دى، نو په ځان باندي داسې ووبرېدم چې له سترگو مې اوښكې روانې شوې، زړه مې وپرې واخيست، او چې څومره مې يادول هومره مې وېره زياتېده، درته مې وويل نو عبرت واخله او ما پرېږده.

سفر دې ورسره كړى؟

يو سړي عمر بن الخطاب ته وويل: فلانى ډېر ريښتيني دى.

عمر رضى الله عنه ورته وفرمايل: د هغه سره دې سفر كړى؟

ځواب يې وركړ: نه

لا تَجْه دې ورسره راغلې؟ نه

كوم امانت دې ورسره ايښى؟ نه

عمر وويل:

نوته يې په اړه بيا هيڅ نه پوهېږې، فكر كوم په مسجد كې دې ليدلى چې سر ښكته پورته كوي.

ارام او سوکاله ژوند وروسته يې چې کله مېړه عمر بن عبد العزيز خليفه شو، او هغه سخت او ستونزمن ژوند غوره کړ، دې مېرمنې هم ورسره هماغه لاره غوره کړه.

د غدر نتیجه

پر یو سپری چې کافي اندازه پیسې ورسره وې د بغداد په لویدیځه څنډه کې شپه راغله، په ځان وپېږدو، په پیسو هم وپېږدو، د سیمې یو اوسیدونکي ته ورغلو چې شپه ورکړي، هغه هم کور ته ننویست.

د کور څښتن چې د مسافر سره له شته ماله خبر شو، د هغه د وژلو او مال د اخستلو نیت یې وکړ، یو ځوان زوی یې هم درلود، هغه یې د سپری سره په یوه خونه کې ویده کړ، زوی یې نه و خبر چې پلار یې څه پلان لري، پلار یې د میلمه ځای معلوم کړ، خراغ یې مړ او له خونې ووت.

تصادفاً د شپې د میلمه ځای ته د کور د څښتن زوی او د هغه ځای ته میلمه راغلی، په نیمه شپه کې د کور څښتن د میلمه په ځای کې د ویده خپل زوی مری خفه کړه او ویې واژه، خو په شور یې میلمه راوینښ شو، له کوره ووت، چغې یې کړې، مرسته یې غوښته او گاونډیا یې هم راټول شول.

هغوی سپری ونيو، هغه د خپل زوی په وژلو اقرار وکړ، او بندي شو، او د میلمه پیسې یې له کوره واخستل شوي، او هغه ته ورکول شوي.

یو کال د ورکې ساتل

هشام بن خالد الربيعي وايي:

یو مسجد ته ولاړم، د زر درهمو کڅوړه راسره وه، نور راسره هیڅ نه و، هغه مې د یوې ستنې په اړخ کې کېښوده، لمونځ مې وکړ؛ خو د کڅوړې اخیستل مې هېر شول، وروسته رایاد شول او سخت یې خفه کړم، په ورکېدو یې زما حالت سخت خرابه شو، او یو کال مې د هغې په اړه چاته ونه ویل.

یو کال وروسته مې بیا هماغه مسجد کې او هماغې ستنې څنگ ته لمونځ وکړ، دعا مې کړه چې ماته الله زما کڅوړه بېرته راواپس کړي، په څنگ کې مې بودی بنځه ناسته وه، هغې راته وویل:

څه مې واورېدل چې تا یادول؟

ما ورته وویل چې یوه کڅوړه وه، تېر کال مې دلته هېره شوې وه.

بنځې وویل:

دا خو زما سره ده، له یو کال راهیسې تا پسې گرځم، کڅوړه یې راوړه هماغه مهر پرې لگیدلی و. (یعنی پرانیستل شوې هم نه وه).

د دوستانو لیدنه

عبد الله بن مسعود^(۵۴) به ویل:

۵۴ - ابو عبد الرحمن عبد الله بن مسعود الهذلي مشهور جليل القدر صحابي دی، هغه فقيه، قاري او محدث و، گڼ احاديث ترې روايت شوي، په لومړيو مسلمانانو کې دی، په رواياتو کې راځي چې يا اوم مسلمان و، يا درويشتم هغه څوک و چې په رسول الله صلی الله عليه وسلم یې ايمان راوړ، په مکه مکرمه کې د مشرکانو له خوا وځورول شو، او یې زغمل، حبشې او مدينې دواړو ته یې هجرت کړی، په مدينه منوره کې هم د نبي الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې و، د رسول الله له وفات وروسته یې په غزواتو کې

مورې به د خپلو وروڼو (نورو مسلمانانو) پوښتنه کوله، که هغه به ناروغ و؛ نو د ناروغ پوښتنه به وشوه، که مصروف به و، مرسته به مو ورسره وکړه، او که بل څه به و نو محض زیارت او لیدنه خو به وشوه.

څوک چې پښه غزوي لاس نه غزوي

سلطان عبد العزيز^(۵۵) مصر ته ولاړ او هلته يې د الازهر له پوهنتون لېدنه وکړه، خديوي اسماعيل^(۵۶) هم ورسره و، خديوي وليدل چې د جامعې يو شيخ دوی ته هيڅ اهتمام او پاملرنه نه کوي، تکيه يې وهلې او پښه يې غزولې، سلطان يې ورڅخه ژر تېر کړ، او بيا يې يو چاته وويل، چې شيخ ته دا کڅوړه يوسي، چې پيسې پکې دي، نيت يې و چې هغه ځان ته رامایل کړي، او راشي د دوی پوښتنه وکړي. کله چې شيخ ته د کڅوړې سره سرې ورغی، هغه ترې لاس ونيو، او ورته يې وويل: هر چا چې را استولی يې، ورته ووايه: څوک چې پښه غزوي لاس نه غزوي.

جنت ته ولاړ، خو يو رکعت لمونځ يې هم نه و کړی

رسول الله صلی الله عليه وسلم د خیبر یوه کلا محاصره کړې وه، یو تک تور شپون يې په حضور کې حاضر شو، مېرې هم ورسره وې، دې شپون د یو یهودي سره په مزدوری کار کاوه، رسول الله ته يې وويل: ای د خدای پېغمبره! اسلام راته وښیې، هغه ورته وښود، مسلمان شو او ويې ويل: ای د خدای رسوله! زه د دې مېرې د څښتن مزدور یم، او دا زما سره امانت دی، څه پرې وکړم. رسول الله ورته وفرمایل: په مخونو يې ورووهه، خپل څښتن ته به ورسپړي. تور شپون په موتي کې شگې راپورته کړې، او د مېرې په مخ يې ورووېشتې، او ورته يې وويل: ورځی خپل څښتن ته، والله که نور درسره ملگری شم.

ګډون کړی، د عمر بن الخطاب په خلافت کې د بصرې قاضي او د بيت المال مسئول و، د عثمان رضی الله د خلافت په لومړيو کې هم په دې دنده پاتې شو، په ۳۲ هجري کې په مدينه منوره کې وفات شوی، او د بقیع په هدیره کې خښ شوی دی.

۵۵ - سلطان عبد العزيز الاول د عثماني دولت سلطان و، په ۱۸۲۰ ميلادي کال کې زېږېدلی، پلار يې سلطان محمود الثاني نومېدو، په ۱۸۶۱ ميلادي کال کې په تخت ناست دی، او په ۱۸۷۶ کال کې عزل کړای شو، هغه يوازینی سلطان و چې بهرنيو هيوادونو لکه مصر، المان، فرانس، او برتانيې ته يې سياسي سفرونه کړي، او د واکمنۍ پر مهال يې هيڅ جنګونه نه دي شوي، په ۱۸۶۳ ميلادي کال کې يې مصر ته سفر کړی و، له تخته تر کوزېدو څلور ورځې وروسته مړ شو، داسې هم ويل کېږي چې ځانونه يې کړې، له ده وروسته يې وراره سلطان مراد الخامس د عثماني دولت واکمن شو.

۵۶ - الخديوي اسماعيل بن ابراهيم باشا په ۱۸۳۰ ميلادي کال کې زېږېدلی، د عثماني دولت په چوکاټ کې او تر واکمنۍ لاندې د مصر حاکم مقرر شوی و، هغه د علوي کورنۍ څخه د مصر پنځم حاکم و، په اروپا کې يې زده کړې کړي، د عثماني حاکم سلطان عبد المجيد الاول د واکمنۍ پر مهال يې د عثماني دولت په پلازمېنه استانه کې لوړې دندې تر سره کړي، په ۱۸۶۳ ميلادي کال کې د خپل تره محمد سعيد باشا تر وفات وروسته د مصر حاکم شو، هغه د مصر د خپلواکۍ لپاره کار وکړ، د مصر په دولت کې يې ګڼ اصلاحات راوستل، خو په داخل او خارج کې د يو شمير ستونزو او فشارونو له کبله په کال ۱۸۷۹ ميلادي کې د سلطان عبد الحميد الثاني له خوا له دندې ګوښه او محمد توفيق باشا د مصر حاکم وټاکل شو، اسماعيل خديوي په ۱۸۹۵ ميلادي کال کې د ترکيې په استانبول ښار کې وفات شوی دی.

مېرې په ډله روانې شوې، داسې لکه یو څوک یې چې رهبري کوي، کلا ته داخلې شوې، او بیا شپون کلا ته ورمخکې شو، تر څو د مسلمانانو سره څنگ په څنگ وجنگېږي، په یوه ډبره ولگېد، او مړ شو، په داسې حال کې چې یو رکعة لمونځ یې هم نه و کړی، رسول الله ته راوړل شو، د هغه څنگ کې کېښودل شو، یوه ټوټه پرې هواره وه، رسول الله وروکتل، یو شمیر اصحاب هم ورسره وو، او بیا یې ترې مخ واراوه.

پوښتنه وشوه ولې دې ترې مخ وگرځولو؟

رسول الله وفرمایل (د هغه سره یې د حور العين څخه مېرمن ناسته ده، او له مخ یې خاورې لرې کوي).^(۵۷)

زه شاعر نه یم

یو طفیلي سړي څو کسان ولیدل او فکر یې وکړ چې د ولیمې بلنې ته روان دي، د هغوی سره ملگری شو، خو هغوی شاعران و او د پاچا دربار ته تلل چې ستاینه یې په شعر کې وکړي، هلته هر یو شعر ووايه، او خپله جایزه یې واخیسته، او طفیلي پاتې شو، غلی ناست و.

چا ورته وویل: شعر دې وایه، طفیلي وویل:

زه شاعر نه یم.

بڼه نو څوک یې؟

زه له هغه بې لازې خلکو نه یم چې الله یې په اړه ویلي (والشعراء يتبعهم الغاؤون)
پاچا د دې ځواب نه په خدا شو او هغه ته یې هم جایزه ورکړه.

ته د ولایت لپاره وړ نه یې

الاقرع بن حابس^(۵۸) امیر المؤمنین عمر بن الخطاب ته په داسې حال کې ورننوت چې هغه د ماشومانو سره لوبې کولې، ماشومان یې د متو او ملا پورې نښتي وو، اقرع وویل:
دا څه دي امیر المؤمنین؟ ایا تاسې د اولادونو سره داسې کوی؟
عمر متوجه شو، ویې پوښت؟ او ته اقرعه! ته په کور کې څه کوی؟
اقرع:

۵۷ - یو مشهور صحابي چې عمرو بن ثابت بن وقیش رضی الله عنه نومېږي، چې په الأصرم پېژندل کېږي، هم د احد د غزا پر مهال مسلمان شو، او په همدې غزا کې ټپي او مړ شو، هغه هم یو رکعت لمونځ نه و کړی، خو په پورتنۍ واقعه کې ذکر شوی تن بل څوک دی.

۵۸ - اقرع بن حابس بن عقال اصلي نوم یې فراس و، د بني تمیم د قبیلې له مخورو شمېرل کېده، نوموړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د خپلو قومیانو په ډله کې راغلو، او رسول الله ته یې وویل چې موږ خپل غټ شاعر راوستی، ستا سره مشاعره اومفاخره کوو، رسول الله وویل چې زه د شعر او تفاخر لپاره نه یم استول شوی، خو بیا هم راولئ څوک دی، د رسول الله په مخ کې هغوی خطبه او شعر ووايه، او د رسول الله اصحابو یې ځواب ووايه، او بیا حابس خپلو قومیانو ته وویل چې د هغوی شاعر او خطیب دواړه له موږ غوره وو، رسول الله ته ورنږدې شو، او اسلام یې قبول کړ، په یو شمیر غزواتو کې یې د خالد بن الولید سره گډون کړی، د حضرت عثمان بن عفان د خلافت پر مهال یې د یو لښکر مشري کوله او د افغانستان د جوزجان تر ولایت پورې رسېدلی دی، په ۳۱هجري کال کې په جوزجان کې په شهادت رسېدلی دی.

کله چې زه کور ته ننوځم، ناست خلک راپاڅيږي، خبرې کوونکي غلي شي، حتی ویده هم ځان سم کړي، زما لس اولادونه دي، تر اوسه مې یو هم نه دی ښکل کړی، عمر ورته وویل: په داسې حال کې ته د دې وړ نه یې چې د مسلمانانو والي شې، د هغه د منفک کولو امر یې وکړ.

جنت ته مې زړه وشو

رجاء بن حیوة^{۵۹} - د عمر بن عبد العزيز وزیر - وایي هغه مهال چې عمر بن عبد العزيز د مدینې منورې والي و، زه ورسره وم، ویې لیرلم چې رخت ورته واخلم، په پنځه سوه درهمه مې ورته کالي واخیستل، کله یې چې ولیدې ویې ویل:

دا ښې دي؛ خو چې قیمت یې کم نه وای.

کله چې د مسلمانانو خلیفه شو، بیا یې د رخت اخیستلو پسې واستولم، ما ورته په پنځه درهمه جامې واخیستې، چې ویې لیدې ویې ویل:

دا ښې دي، خو چې قیمت یې زیات نه وای.

رجاء وایي چې د هغه خبره مې واورېده په ژړا شوم.

عمر وویل:

ولې ژاړې رجاء؟

ما وویل:

کلونه وړاندې دې د خپل لباس کیسه رایاده کړه، او چې تاڅه ویلي و.

بیا عمر رجاء ته وویل چې زه تاته د دې موقف راز ښکاره کوم او ویې ویل:

ای رجاء! زه شوقی نفس لرم، چې یوه غوښتنه یې پوره کړم، له هغې پورته بل شی غواړي، زړه مې وغوښتل چې د تره عبد الملک د لور فاطمې سره واده وکړم، واده مې ورسره وکړ، بیا مې زړه مشرۍ ته وشو، نو مشري راکړل شوه، بیا مې خلافت ته زړه وشو، تر لاسه مې کړه، اوس مې جنت ته زړه شوی دی، نو غواړم چې جنتي و اوسم.

ساده او کوهي

یو ساده سپری په کوهي کې وکتل، هلته یې خپل ځان ولید، راغی مور ته یې وویل: په کوهي کې غل دی.

مور یې راغله، ویې کتل د کوهي ابو کې یې خپله خېره ولیده ویې ویل: هو واللّه او یوه بد کاره ښځه هم ورسره ده.^{۶۰}

۵۹ - رجاء بن حیوة الکندی فقیه عالم او تابعي دی، د فلسطین په بیسان سیمه کې په عیسایي کورنۍ کې زېږېدلی، پلار یې حیوة هغه مهال مسلمان شو، کله چې مسلمانانو فلسطین فتح او عمر بن الخطاب هلته سفر وکړ، هلته یې خطبه وویل، او ټوله کورنۍ یې مسلمانته شوه، رجاء د معاذ بن جبل شاگرد وکړه، د عمر بن عبد العزيز سره ملگری و، وزیر یې و، په ۱۱۲ هجري کال کې وفات شوی دی.

۶۰ - پښتو کې هم دا کیسه په ډول ډول توپيرونو سره مشهوره ده.

داسې

مشهور عربي اديب او ليکوال جاحظ^(۲۱) زيات بدرنگه خو ټوکی و، ځان پورې يې هم مسخري کولې، خپله يې کيسه کوله چې د کور د دروازي مخې ته ولاړ وم، يوه بنځه راغله راته يې وويل: تا ته څه اړتيا لرم، که راسره لاړ شې، چې اړتيا پوره شي. جاحظ وايي ورسره روان شوم، د زرگر دوکان ته ورسېدو، نقاش ته يې وويل: داسې، ماته يې اشاره وکړه، او لاړه. ما له زرگر پوښتنه وکړه، د دې بنځې څه مطلب و؟ هغه راته وويل: دې بنځې ماته د گوتې منځ کې اېښودل کېدونکې غمې راوړ، راته يې وويل، چې د شيطان شکل پرې رسم کړم، ما ورته وويل ما شيطان نه دی ليدلی، نو ته يې راوستې او نور خوتا واورېدل.

دا په منبرونو بدعت دی

د جمعې په ورځ خطيب خطبه کوله او فرمايل يې: ای خلکو! الله تعالی بدنونه پيدا کړي، روحونه يې پکې اچولي؛ نو خلک کله د دې مالکان شوی چې له بدنونو روحونه وباسي؟ دا مهال يې باد ووتل، لمانځه ته راغلی يو سپری پاڅېد او په لوړ اواز يې غږ کړ: اما بعد: په تشابونو کې د روحونو وتل سنت؛ خو په منبرونو بدعت دی، و استغفرالله لي ولکم.

د خپلې ناپوهۍ په اندازه پورته شوی يم

يو عالم په منبر ناست و، د يوې مسئلې پوښتنه ترې وشوه، هغه وويل نه پوهېږم، ورته وويل شول منبر د جهل ځای نه دی. عالم وويل: زه د علم په اندازه پورته شوی يم، که د جهل په اندازه پورته شوی وای نو اسمان ته به رسېدلی وای.

^{۲۱} - ابو عثمان عمرو بن بحر بن محبوب الجاحظ الکناني مشهور عربي ليکوال، او اديب دی، په عربي ادب کې امام بلل کېږي، په کال ۱۵۹ کې د عراق په بصره ښار کې زېږېدلی، تک تور و، په ټوکو او مسخرو يې هم شهرت درلود، د گڼو کتابونو ليکوال دی، په ادب او طنز کې يې کتاب البخلاء ډېر مشهور دی، په ۲۵۵ هجري کال کې وفات شوی، ويل کېږي د عمر په اخر کې کمزوری شوی و، يوه ورځ په خپل کتابتون کې ناست و، مطالعه يې کوله، له الماری پرې کتابونه راوغورځېدل او مړ شو.

خلکو ته مه وايه چې ما ژغورلی يې

حجاج بن يوسف الثقفي^(۲۲) په سیند کې لامبل، اوبو واخیست، او نږدې وه غرق شي، یو چا وژغورلو، کله یې چې وچې ته راکش کړو، حجاج وویل:

څه غواړې؟ غواړه دربه کړل شي.

سړي وویل:

ته څوک یې چې زما هره غوښتنه منلای شي؟

حجاج:

زه حجاج بن يوسف الثقفي یم.

زما یوه غوښتنه ده، هغه دا چې د خدای په روی درنه دا غوښتنه لرم، خلکو ته ونه وایې چې ما ژغورلی یې.

کېدای شي هغه بڼه او زه بده یم

اصمعي وایي بېدیا ته ووتم، هلته یوه ډېره بڼایسته بڼه وه چې مېرې یې ډېر بدرنگه و، ما بڼخې ته وویل د دې سړي سره ژوند ته څنگه راضي شوی یې؟

هغې وویل:

گوره سړیه! کېدای شي زما خاوند په هغه څه کې چې د الله سره یې مخه ده بڼه کړي وي، نو زه یې په ثواب کې ورکړې یم، او ما بد کړي وي؛ نو دا سړی یې ماته به جزا کې راکړی دی.

پت مې کی

د یو سړي یو زوی د نحوې په علم کې ماهر و، په خبرو کې به یې زیات تعمق کاوه، پلار یې ناروغ او مرگ ته نږدې شو، اولادونه یې پرې راټول شول ورته یې وویل:

۲۲ - ابو محمد الحجاج بن يوسف الثقفي په ۴۱ هجري کال کې په طائف ښار کې زېږېدلی، طائف اوس د سعودي عربستان برخه ده، فصیح خطیب، بڼه ویناوال و، د قرآن کریم زده کړه یې له کوچنیوالي کې، په ځوانۍ کې د ماشومانو استاد و، ځوانانو ته به یې قرآن کریم او حدیث بنودل، په فقهې مسائلو کې یې پوهه درلوده، د حجاج د ځوانۍ په وخت کې طائف د عبد الله بن الزبیر او د امویانو تر منځ پرته سیمه وه، ویل کیږي، چې د عبد الله بن الزبیر پلویانو د طائف پر خلکو سختي وکړه، ویل کیږي حجاج له دې چلند تنگ راغلو، عبد الله یې بڼه نه ایسیدو د امویانو پلازمېنې ته په شام کې ولاړ، د عبد الملک بن مروان زړه یې وگټلو، هغه د امنیت مشر کړ، او په کراز کراز پوځ ته داخل شو، بیا یې د عبد الله بن الزبیر پر ضد جگړو مشري وکړه، په ۷۲ هجري کال کې یې عبد الله بن الزبیر په مکه مکرمه کې محاصره کړ، ویل کیږي پر کعبه یې د منجنیق گوزارونه هم وکړ، هلته یې عبد الله ابن الزبیر وواژه، عبد الملک بن مروان لومړی هغه د مکې او مدینې یعنی حجاز والي کړ، د خلکو له شکایت وروسته د عراق والي شو، د خوارجو سره یې زیاتې جگړې کړې، د سند فاتح محمد بن قاسم د حجاج د تره زوی و، او هغه د سند د نیولو لپاره د پوځ مشري ته غوره کړی و، همدا راز حجاج بن يوسف د عبد الملک بن مروان په امر د قرآن کریم په لیک د نقطو او زور زېر کېښولو اهتمام هم وکړ، حجاج بن يوسف په ۹۵ هجري کال کې وفات شوی دی. حجاج په ظلم شهرت درلود، نو ځکه په پورته کیسه کې ترې ژغورونکي غوښتنه کړې، چې خلکو ته ونه وایي چې دا ظالم یې ژغورلی دی.

زمور فلانی نحوي ورور به هم راوغوارو؟

خو پلار يې وويل:

نه! که راغلو وژني مې.

اولادونو يې وويل:

پوه به يې کړو، چې ډېرې خبرې ونه کړي.

کله چې نحوی زوی راغی، پلار ته يې وويل:

پلارجانه! والله چې راتلم؛ خو هغه فلاني مصروف کړم، هغه پرون وغوښتم فأهرس، و أهدس، استبذج، و

سکبج، وطهبج، و أفرج، و دجج، و أبصل، و أمضر، ولودج، و افلوزج.^(۲۳)

پلار يې چغې کړې:

پت مې کئ دا بدمرغه خو له ملک الموت څخه هم زما د روح په اخیستلو کې مخکې شو.

د باغچې د څښتن کیسه

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:

يو سړی په دښته کې روان و، چې له وریځو يې اواز واورید ويل يې:

د فلاني باغچه اوبه کړه، وریځ راتا و شوه، او اوبه يې ټولې د تورو ډبرو په ځمکه تویې کړې، او هلته د اوبو يوې

وياله کې ټولې اوبه رايو ځای شوې، سړی د اوبو سره روان شو، ويې لیدل چې د باغچې څښتن په بېل اوبه

اړوي.

ورته يې وويل:

نوم دې څه دی؟

هغه نوم يې واخیست چې له وریځو يې اوریدلی و.

هغه وپوښتل چې د نوم پوښتنه مې ولې کوي؟

ده ورته کیسه وکړه، چې ستا نوم مې له وریځې اوریدلی، نو ته په دې باغ کې څه کوي؟

د باغچې څښتن وويل:

اوس چې تا دا وويل، زه به هم درته ووايم، زه د دې باغچې حاصلات درې برخې کوم، يوه برخه يې خيراتوم،

دويمه يې خپله خورم او درېيمه يې بېرته کرم.^(۲۴)

بنکاري بايد بنسنة وکړي

يو بنکاري سهار وختي د حلال رزق په تکل ووت، جال يې سيند ته وغورځاوه؛ خو هيڅ په لاس ورنه غلل، الله

ته يې زاری پيل کړې چې اولادونه يې په کور کې وږي دي، او له لوږې چغې وهي، لمر په پريوتو و چې يو غټ

^{۲۳} - دا ټول د خوراكونو نومونه دي، چې نحوي زوی يې په سختو صيغو سره يادونه کړې ده، نه دا چې په اسانه ټکو د خوراكونو

تشریح وکړي.

^{۲۴} - دغه حديث ابو هريرة رضی الله روایت شوی، او صحيح مسلم کې ذکر شوی دی، مرفوع حديث دی، مرفوع حديث هغه وي، چې

صحابي خپله له رسول الله د هغه قول يا فعل نقل کوي.

کب یې ونيو، د الله شکر یې اداء کړ، او په خوشحالی کور ته روان شو، خو تصادفاً دا مهال پاچا هم د چکر لپاره راوتلی و، بنکاري یې ولید، پاچا ته حاضر کړای شو، د پاچا کب خوښ شو، او په زور یې ترې واخیست. پاچا خپلې ماڼۍ ته ولاړ، غوښتل یې مېرمنه په دې کب خوشحاله کړي، د هغې په مخ کې یې راوويست، خو کب تاو شو، او د پاچا په گوته یې خوله ولگوله، پاچا له دې خولې د شپې آرام ونه کړ او نه ویده شو، طبيبان راغلل، هغوی ورته د گوتې د پرې کولو مشوره ورکړه، او گوته پرې شوه، خو پاچا آرام نه شو، بیا د لاس پرې کولو؛ خو بیا هم پاچا آرام نه شو، او چغې به یې وهلې.

بالاخره مت یې پرې کړای شو، د پاچا د بدن درد آرام شو، خو نفس یې آرام نه و، مشوره ورکړل شوه چې یو غټ طبیب ته ولاړ شي، هلته ورغلو او ټوله کیسه یې ورته وکړه.

طبیب وویل:

تر څو چې بنکاري بښنه ونه کړي، ته نه ارامېږې، پاچا د بنکاري پسې وگرځېد، پیدا یې کړ، او له هغه یې بښنه وغوښته، هغه ورته بښنه وکړه، خو پاچا ترې وپوښتل چې زما په اړه دې څه ویلي:

بنکاري وویل:

هیڅ نه یوازې یوه جمله، هغه دا چې (ای خدایه دې سړي ماته خپل زور وښود، ته په دې کې ماته خپل قدرت څرگند کړه).

الله د شاهد په توگه بس دی

ابو هريرة رضى الله عنه وايي، رسول الله وفرمايل:

په بني اسرائيلو کې یو سړی و، چې له یو چا یې د زر دیناره قرض غوښتنه وکړه، هغه ترې شاهدان وغوښتل سړي ورته وویل الله شاهد بس دی.

بیا یې ترې د کفیل پوښتنه وکړه یعنی ضامن، هغه وویل الله کفیل کافي دی.

قرض ورکوونکي راضي شو، او هغه ته یې تر یو ټاکلي وخت پور ورکړ.

قرضدار په یو بحري سفر ووت، خپله اړتیا یې پوره کړه، بیا د یوې کښتۍ په لټه کې شو، چې ټاکلې مودې ته ورسېږي، خو کښتۍ نه وه، یو لرگی یې واخیست، منځ یې خالي کړ، او زر دیناره یې پکې کېښودل، یو لیک یې هم ورسره د پیسو مالک ته ولیکه، او د لرگی خوله یې بنده کړه، لرگی یې بحر ته راوړ او ویې ویل:

ای خدایه! ته پوهېږې چې ما له فلاني زر دیناره اخستي، ما ته د کفیل او شاهد په توگه ورکړی یې، او هغه پرې راضي شوی دی، اوس مې کوبښن وکړ چې کښتۍ ومومم خو بريالی نه شوم، زه دا پیسې ستا په امانت کې ږدم او هغه لرگی یې په بحر کې وويشت، او ډوب شو.

سړی ستون شو؛ خو بیا هم د کښتۍ په لټه کې و، څو خپل ښار ته ولاړ شي.

بل پلو قرض ورکوونکي هم انتظار کاوه، چې کېدای شي کومه کښتۍ راشي، او پوروی یې پکې وي، څه گوري چې یو لرگی یې ولید، دینار پکې دي، راوایې اخیست، د دینارو سره یو لیک هم دی.

موده وروسته پوروی راغلی او زر دیناره یې راوړل، ورته یې وویل: والله ما د کښتۍ لټه کوله چې تاته قرض راورسوم، خو بريالی نه شوم.

هغه ورته وویل:

ایا ماته دې څه شی استولی دی؟

قرضدار:

ما خو درته وويل، چې ما کومه کښتۍ پيدا نه کړه چې تاته راشم.

د پور مالک وويل:

الله تعالی له تا څخه هغه قرض اداء کړ، چې په لرگي دې استولی و، خپل زر دیناره دې وره. (۲۵)

زه اول پښ و م اوس ترکان يم

امام شافعي او محمد بن حسن (۲۲) روان وو، يو سړی يې وليد امام شافعي وويل دا ترکان دی، محمد بن الحسن وويل دا پښ دی.

له هغه يې پوښتنه وکړه، سړي وويل اول پښ و م اوس ترکان يم. (۲۷)

خپل باغ ته ستون شه

کيسه کا چې يو پاچا د خپلې ماڼۍ پر بام ولاړ و، يوه ښځه يې وليده چې د خپل کور په بام ختلې او ډېره ښايسته ده، له خپلې يوې وينځې يې وپوښتل چې دا د چا ښځه ده؟ ورته يې وويل دا ستا د نوکر فيروز مېرمن ده.

ښځې له پاچا زړه وړې و، خپل نوکر يې راوغوښت او ورته يې وويل: فيروزه، دا ليک واخله، فلاني ښار ته يې يوسه او بېرته يې د ځواب سره راشه.

نوکر ليک واخيست، کور ته ولاړ، د شپې يې ليک د بالښت لاندې کېښود، ځان يې سفر ته چمتو کړ، سهار يې د کورنۍ سره مخه ښه وکړه، د پاچا په امر روان شو، خو نه پوهېدو چې پاچا ورته دسيسه جوړه کړې.

په همدې ورځ پاچا د نوکر کور ته ورغی، دروازه يې وټکوله د فيروز مېرمن حيرانه شوه، چې پاچا يې په خپله دروازه کې ولېدو، پاچا وويل:

يوازې ليدلو ته راغلی يم.

خو ښځې وويل دا څنگه ملاقات دی، ماته پکې خبر نه ښکاري.

پاچا:

۲۵ - دا حديث شريف له ابو هريرة رضی الله عنه روايت شوی، او مرفوع حديث دی، د حديثو په کتاب صحيح البخاري کې هم ذکر شوی دی.

۲۲ - محمد بن حسن الشيباني لوي فقيه او محدث عالم دی، د امام ابو حنيفة شاگرد و، د عراق د واسط په ښار کې په کال ۱۳۱ هجري قمري کې زېږېدلی، له امام ابو حنيفة، امام مالک بن انس، سفیان ثوري، اوزاعي، او گڼو نورو مشهورو علماوو يې زده کړې کړي، هغه له ابو يوسف وروسته د امام ابو حنيفة په دويم ملگري پېژندل کېږي، د ابو حنيفة فقهي مذهب د همدغه له لارې زيات شهرت موندلی، د هارون الرشيد په خلافت کې قاضي و، گڼ شاگردان يې روزلي، امام الشافعي هم د هغه په شاگردانو کې شمېرل کېږي، د گڼو کتابونو ليکوال دی، په ۱۸۹ هجري کال کې په واسط کې وفات شوی دی.

۲۷ - دا څو کرښې د حقاني علماوو فراست او بصيرت څرگندوي، هغه علما چې د انسان په ليدلو سره به د هغه په حالت پوهېدل، لکه چې د امام ابو حنيفة په اړه هم ويل کېږي، هغه به چې څوک په اوداسه وليد، پوهېدو به چې دا بنده په کومو گناهونو کې مبتلا دی او بيا به يې هغه ته نصيحت کاوه.

هلاکه شي، زه پاچا يم، ستا د مېره بادار يم، فکر نه کوم چې ته به ما نه پېژنې؟

مېرمن:

بلکې ومې پېژندې باداره، خو دا مې هم اورېدلي دي چې:

بنځې لاندې بيتونه وويل:

ستاسې اوبو ته به ورنه شم
 دا ځکه چې هلته زيات خلک ورځي
 کله چې په خوراک کې مچ پريوزي
 که څه هم زړه مې ورته کيږي
 لاس ترې نيسم
 او زمري هغو اوبو ته نه ورځي
 کومو کې چې سپي خوله وهلي وي

بيا يې زياته کړه:

ای پاچا! ته داسې يو ځای ته راځې چې ستا سپي هم پکې شريک دی، پاچا خجل شو، ووت خو يوه پڼه يې هلته هېره شوه.

له بلې خوا نوکر د بادار د امر پر ځای کولو پسې روان و، خو کله يې چې ليک ولټولو پېدا نه شو، ورياده شوه، چې هغه يې د بالبنټ لاندې هېر شوی دی، بېرته کور ته راستون شو، په داسې حال کې راوړسېد چې پاچا له کوره وتلی او پڼه يې پاتې وه، ماغزه يې گډوډ شول، او پوه شو چې پاچا ورته کومه دسيسه جوړه کړې. غلی شو، هيڅ يې ونه ويل، ليک يې واخيست، ولاړ بېرته راستون شو، پاچا سل ديناره انعام ورکړ، هغه لاړو بازار کې يې پرې د بنځو توکي واخستل، خپلې مېرمنې ته يې بنايسته ډالۍ چمتو کړه، کور ته راغی، بنځې ته يې وويل:

پاخه چې د پلار کور ته دې ځو.

هغې وپوښتل: ولې؟

فيروز وويل:

پاچا ماته انعام راکړی، او زه غواړم چې ته دې هغه د پلار کورنۍ ته ښکاره کړې، بنځه هم ورسره د پلار کره روانه شوه، ټول خوشحاله شول، په دې هم خوښ و چې لور يې څه راوړي و، هلته يې مياشت تېره کړه، په دې موده کې يې نه مېره ياده کړه او نه يې پوښتنه وکړه.

اوبنۍ يې راغی او ورته يې وويل، يا به د خپلې غوسې علت ښيي، او يا به پاچا ته خپله پرېکړه وړو، فيروز وويل:

که تاسې غواړئ پاچا باندې فيصله وکړئ، خوښه مو؛ خو نور د هغې بنځې کوم حق پر ما نه شته.

ټول قاضي ته په داسې حال کې ولاړل، چې پاچا يې هم په څنگ کې ناست و.

د مېرمنې ورور وويل:

ما دې هلک ته يو باغ په اجاره ورکړی و، چې ديالونه يې جوړ و، او د اوبو کوهی پکې و، ودان و، ونو يې ميوې ورکولې، دې هلک يې ميوې وخوړې، ديالونه يې ونړول او کوهی يې خرابه کړ.

قاضي هلک ته مخ کړ، او ويې ويل:

فيروزه ته څه وايې؟

هغه وويل:

قاضي صيب! باغ مې اخستی و، خو په لارښه حالت کې مې بېرته ورسپارلی دی.
 قاضي پوښتنه وکړه همداسې ده؟
 د فيروز اوښي وويل:

هو؛ خوزه يې د بېرته راواپس کولو په علت پوهېدل غواړم.

قاضي:

فيروزه څه وايي؟

فيروز:

قاضي صيب! له دې امله مې نه دی واپس کړی، چې باغ مې نه خوښېږي، بلکې يوه ورځ راغلم هلته مې د زمري نښې وليدې، (يعنی د پاچا پڼه) ووبرېدم چې زمري به مې ووژني، نو د زمري د عزت له کبله باغ ته له ننوتلو منع شوم.

دا مهال پاچا تکيه کړې وه، راکېناست، او ويې ويل:

ای هلکه! خپل باغ ته ستون شه، هېڅ خطر مه احساسوه، والله چې زمري باغ ته داخل شوی؛ خو کومه نښه يې پکې نه ده پرېښې، نه يې ترې پانډه غوښتې، نه مېوه او نه بل څه، ډېر کم وخت يې هلته تېر کړی، او نور بېرته وتلی دی، او قسم په خدای چې دې زمري ستا د باغ په څېر بل نه دی ليدلی، او نه يې د دې باغ د ديوالونو په څېر ساتونکي نور ليدلي دي.

فيروز بېرته راغی، مېرمن يې هم راوسته، خو په دې ټوله کيسه نه قاضي او نه بل څوک پوه شول چې څه شوي دي.

زړونه مړه شوي

کيسه کا چې ابراهيم بن ادهم رحمه الله تعالى په بصره کې له يوه بازاره تېرېدو، خلک ورته راټول شول او ورته يې وويل:

څه علت دی چې موږ دعا کوو او نه قبلېږي؟!

هغه ورته وويل ستاسې زړونه د لسو شيانو له کبله مړه شوي:

۱- الله مو وپېژندو؛ خو حق مو يې اداء نه کړ.

۲- گومان کوی چې د الله د رسول سره مينه لري؛ خو د هغه سنت پرېږدی.

۳- قرآن لولی؛ خو عمل مو پرې نه دی کړی.

۴- د الله نعمتونه خورئ؛ خو د الله شکر نه اداء کوی.

۵- وايي چې شيطان مو دوښمن دی؛ خو بيا هم ورسره موافقې کوی.

۶- وايي چې جنت حق دی؛ خو د حصول لپاره يې عمل نه کوی.

۷- وايي چې اور حق دی؛ خو نه ترې ټښتې.

۸- وايي چې مرگ حق دی؛ خو تياری ورته نه کوی.

۹- د خلکو عیبونو ته گورئ؛ خو خپل مو هېر دي.

۱۰- خپل مړي څښوئ؛ خو عبرت ترې نه اخلئ.

په همدې معنی چا دا شعرونه هم ويلي چې:

مورډ په هر غم کې الله ته دعا کوو
 بیا له غمونو وروسته الله هېروو
 څنگه د دعا د قبلیدو هیله لرو؟
 چې مورډ یې لاره په گناهونو بنده کړي

د اولاد په هکله

معاویه له احنف بن قیس^(۲۸) نه وپوښتل چې ته په اولاد کې څه وایې؟
 هغه وویل:

ای امیر المؤمنین! دوی زموږ د زړونو میوې دي، د ملاگانو ستنې مو دي، مورډ د دوی لپاره لاندې ځمکه یو، او سیوری کوونکی اسمان یو، که څه وغواړي ورکوو یې، او که غوسه شي رضا کوو یې، دوی به تاته مینه درکړي، د دوی خواري به درته گرانه شي، پر دوی درند پېره مه، چې ستا له ژونده به ستړي شي، او ستا مرگ به دوست گڼي.

معاویه وویل:

خدای دې درسره بڼه شي احنفه! ته داسې وخت کې راغلي چې یزید^(۲۹) ته سخت غوسه وم، دا غوسه یې زما له زړه و ایسته.

کله چې احنف ووت، معاویه یزید ته دوه سوه زره درهمه او دوه سوه جوړه لباس واستاوه، یزید احنف ته سل زره درهمه او سل جوړه جامې واستولې، یعنی هر څه یې ورسره نیمايي کړل.

د بنځې زیرکتیا

کیسه کا یوې بنځې خپل مېړه، زوی او ورور تورن کړل چې د المستنصر بالله^(۳۰) د وژلو پلان یې جوړ کړی، دريواره ونيول شول او د اعدام حکم یې وشو.

^{۲۸} - احنف بن قیس ابن معاویه چې ویل کیږي خپل نوم یې ضحاک او یا صخرو، خو په احنف مشهور شوی و، حنف د پښو کوډوالي ته وایي، د احنف پښې کړې وې، نوموړی تابعي عالم، حلیم او صابر انسان و، په زهد یې شهرت درلود، د معاویه او علي رضی الله عنهما د اختلافاتو پر مهال د علي رضی الله عنه په صف کې ولاړ و، په ۶۷ هجري کې د عراق په کوفه ښار کې وفات شوی، هغه مهال چې د عبدالله بن الزبیر ورور مصعب د کوفې واکمن و.

^{۲۹} - یزید د مشهور صحابي او د اموي خلافت بنسټ ایښودونکي معاویه بن ابي سفیان زوی و، یزید د هجرت په ۲۶ کال د شام اوسنۍ سوريې په دمشق ښار کې زېږېدلی، هغه په اسلامي فتوحاتو کې د مسلمانانو د لښکرو مشري کړې، چې مشهوره لښکرکشی یې په کال ۴۹ هجري کې پر قسطنطنیه وه کله چې معاویه پر هغه ښار د برید نیت وکړ، لښکر یې چمتو کړ، مشري یې خپل زوی یزید ته وسپارله په دې لښکر کې د ابو ایوب الانصاري، عبد الله بن عباس، عبد الله ابن الزبیر حسین بن علي او نورو په شان مشهور صحابه هم شامل وو، پلار یې خپل خلیفه وټاکه، او د پلار تر وفات وروسته په ۶۰ هجري کې خلیفه شو، په کال ۶۴ هجري کې وفات شو، په کال ۶۱ هجري کې، د یزید په خلافت کې د کربلاء مشهوره واقعه پېښه شوه، چې پکې د رسول الله صلی الله علیه وسلم لمسی حسین بن علي او د هغه د کورنۍ گڼ غړي په شهادت ورسېدل، یزید له دې پېښې بې زاري وښوده، کله چې د هغه مخ ته د حسین بن علي سر، او د هغه د کورنۍ ځینې مېرمنې او ماشومان راوستل شول، نو ویې ژړل، او ویې ویل چې زه له دې واقعي نه وم خبر.

بنځه چې خبره شوه، ولاړه د المستنصر بالله په دروازه کې ودرېده کله چې هغه راغی، پنبو ته یې ځان ور وغورځاوه، او سخته ترخه ژړا یې پیل کړه، او د هغوی د بښنې زاری یې کولې، ویل یې چې یا ما هم ورسره ووژنه، ځکه له هغوی وروسته د دې ژوند کې څه مقصد نه شته.

د مستنصر زړه نرم شو، په فکر کې شو، له لږې چوپتیا وروسته یې وویل:

د یو په هکله دې شفاعت منم، هر یو چې غوره کوي.

بنځه حیرانه شوه، خو ویې ویل چې مېړه کېدای شي، زوی بل هم زېږېدای شي، خو ورور چې ورک شي بیا نه پیدا کېږي، او ورور یې غوره کړ، مستنصر یې اختیار ته حیران شو، او دریاوړه یې وېښل.

له یهودي گاونډي یې پیل کړه

مجاهد^(۷۱) وایي، د عبدالله بن عمرو^(۷۲) سره ناست وم، یو هلک ورته له پسه پوستکي ایست، عبد الله بن عمرو ورته وویل چې له پوستکي ایستلو وزگار شوې، نو پیل زموږ له یهودي گاونډي وکړه، دا خبره یې څو ځله تکرار کړه، چا ورته وویل دا خبره به څو ځله کوي؟

هغه وویل:

رسول الله موږ ته بیا بیا د گاونډي د حقوقو سپارښتنه کوله چې موږ ووېږېدو هسې نه گاونډي د بل گاونډي سره میراث کې شریک نه وي.

ستا دین زموږ له دین غوره دی

له ابن عباس روایت دی وایي:

د ام شریک^(۷۳) زړه ته اسلام لاره ومونده، او مسلمانان شوه، په مکه کې اوسېده، د ابو العسکر الدوسي مېرمن وه، بیا به د قریشو بنځو ته تلله او پټ به یې هغوی هم اسلام ته رابللې او هڅولې، تر دې چې رسوا شوه، د مکې خلکو ونيوله، او ورته یې وویل:

که قوم دی نه وای، داسې او داسې به مو درسره کړی وای؛ خو نه یې کوو، او خپل قوم ته دې سپارو.

۷۰ - المستنصر بالله چې اصلي نوم یې معد و، د پلار نوم یې الظاهر لاعزاز دین الله و، مستنصر په ۴۲۰ هجري کې د مصر په قاهره ښار کې زېږېدلی، د فاطمي دولت اتم واکمن و، په ۴۲۷ هجري کال کې د پلار له وفات وروسته خلیفه شو، له شپېته کاله واکمنی وروسته په ۴۸۷ هجري کې وفات شو. فاطمي دولت د درېیمې هجري پېړۍ په اخر کې تاسیس شوی، رسمي مذهب یې شيعي و، د عباسي دولت ستر سیال بلل کېده.

۷۱ - مجاهد بن جبر فقيه امام او محدث و، د قرآن کریم په تفسیر او احادیثو کې عالم و، تابعي و، له صحابه کرامو یې علم حاصل کړی، په تفسیر کې یې شهرت درلود، د وخت علماوو لکه سفیان ثوري، قتادة، عطاء او نورو یې ستاینه کړې.

۷۲ - عبدالله بن عمرو بن العاص صحابي دی، هغه له خپل پلار دولس کاله کشر و، له اسلام وروسته یې د رسول الله سره په ځینو غزواتو کې شرکت کړی، د یرموک په غزا کې هم شریک و، د معاویه او علي د اختلاف پر مهال د معاویه په پلوی ولاړ و، د اسلام له پیغمبر یې یو شمیر احادیث روایت کړی، د ۵۷ او ۶۹ هجري کلونو تر منځ وفات شوی.

۷۳ - ام شریک چې اصلي نوم یې غزیه بنت جابر و، له لومړیو مسلمانانو څخه ده، د اسلام له کبله یې د مشرکانو عذابونه وگالل، ویل کېږي دا ایت شریف چې «وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ» د همدې مېرمنې په اړه نازل شوی دی، مېړه یې ابو العسکر الدوسي نومېدو، چې هغه هم صحابي و.

هغه زياتوي:

په شاتوري اوبن يې سپره کړم، درې ورځې يې اوبه او خوراک رانه کړل، کله به چې زما لېږدوونکو يو ځای کې واړول، زه به يې لمر ته وتړلم او خپله به سيوري ته کېناستل، خوراک څښاک به يې نه راکاوه، يو ځل يې چې لمر ته تړلې وم، په سينه مې يو يخ څه احساس کړل، راوامې اخیست، که گورم چې له اوبو ډکه سلواغه ده، لږ مې ترې وڅښلې بيا کش کړای شوه او پورته شوه، بيا همداسې راغله او درېيم ځلې هم راغله، او اخري ځل پرې بڼه مړه شوم، کومې اوبه چې پاتې شوې هغه مې په بدن او جامو واړولې، کله چې زما لېږدوونکي راوښن شول، او د اوبو نښې يې وليدې، راته يې وويل چې ته خوشې شوې يې، او زموږ اوبه دې اخیستي او څښلې دي؟ ما ورته وويل نه داسې نه دی شوي، او کيسه مې ورته وکړه.

هغوی وويل که ته رښتيني يې؛ نو ستا دين له موږ غوره دی، بيا يې خپل بارونه وکتل، چې اوبه پکې پوره وي؛ نو ټول مسلمانان شول.

طالب د علم پسې ځي

هارون الرشيد^(۷۴) حج وکړ، او بيا مدينې منورې ته ولاړ، هلته يې د امام مالک بن انس ليدل غوښتل، چې د هغه د علم او نبوغ اوازې ورته رسېدلې وې، پيغام يې ورواستاوه چې ورشي، خو مالک پيغام وپرونکي ته وويل:

امير المؤمنين ته ووايه، چې د علم طالب د علم پسې ځي، علم د هيچا پسې د تگ کوښښ نه کوي. خليفه خفه شو، او د مالک ليدلو ته د هغه کور ته ورغی، خو دا امر يې وکړ چې ليدل بايد په يوازې ځای کې وي، نور خلک ورنه شي، خو مالک له دې هم انکار وکړ، ويې ويل چې خلک بايد د پخوا په څېر ورځي، زياته يې کړه: چې علم له عوامو منع شو، نو خواصو ته هم پکې خبر نه رسېږي.

سلمان الفارسي د مرگ په بستر

کله چې د سلمان فارسي^(۷۵) د مرگ وخت شو، مشک او د اوبو يو لوبښي يې وغوښتل، مشک يې په اوبو کې گډ کړل، او بيا يې مېرمنې ته وويل:

^{۷۴} - هارون الرشيد د عباسي خلافت مشهور واکمن دی، پوره نوم يې ابو جعفر هارون بن محمد المهدي بن ابي جعفر المنصور دی، د اوسني ايران د تهرات ښار ته نژدې د (ری) په سيمه کې په ۱۲۹ هجري کې زېږېدلی، کوچنيتوب يې په همدې ښار کې تېر شوی، پلار يې د وخت علماوو سره د زده کړې لپاره کېناوه، د پلار د خلافت پر مهال په لښکر کې قوماندان و، د روميانو پر ضد يو شمير بریدونو کې يې د اسلامي لښکر مشري هم کړې، په ۱۷۰ هجري کې د خپل ورور موسی الهادي له وفات وروسته د خلافت په مسند کېناست، د هارون الرشيد د واکمنۍ دوره د اسلامي امت زرين باب گڼل کېږي، نوموړی په ۱۹۳ هجري قمري کال کې د اوسني ايران د مشهد په ښار کې چې هغه مهال طوس بلل کېده وفات شو.

^{۷۵} - سلمان الفارسي مشهور صحابي، د اوسني ايران د اصفهان د سيمې و، د هغه اصلي نوم يا روزبه و او يا هم مايه و، د هغه د مسلمانېدو کېسه خورا عجيبه ده، په پلرني وطن کې يې مجوسيت (اور پرستي) دين خپور و، نو دی هم لومړی په دې دين و، خو پرې قانع نه و، چې اور په خدايي ونيسي، او د حقيقت په لټه کې و، پلار سره به يې هم بحثونه کول، هغه بندي کړ، خو وتښتېد، او شام ته ولاړ، تر مجوسيت ورته مسيحيت غوره ښکاره شو، هغه دين يې غوره کړ، په لټون کې د خلکو تر غلامۍ ورسېد، او مدينې منورې

دا زما شا او خوا وشينده، ځکه چې ما ته د الله تعالی داسې مخلوق راځي، چې بوی احساس کولای شي؛ خو خوراک نه کوي.
 هغې همداسې وکړل، او بیا یې ورته وویل دروازه راپسې بنده کړه.
 هغې دروازه بنده کړه او ووته، شیبه وروسته چې کوټې ته ورننوته، که گوري چې هغه وفات شوی دی.

د علي بن ابوطالب وصیت

کله چې علي رضی الله تعالی عنه په مسجد کې په خنجر ووهل شو، هغه پوښتنه وکړه:

د برید کوونکي سره مو څه وکړل؟

ورته وویل شول:

نیولی مو دی.

علي وفرمایل:

زما له شخصي طعامه پرې خوراک وکړئ، او زما له څښاکه پرې وځکی، که زه ژوندی پاتې شوم، نو د هغه په اړه به پرېکړه وکړم، او که مړ شوم، نو یوازې یو وار به یې وهی، او له یو زیات نه کړئ.
 بیا یې حسن رضی الله عنه^(۷۲) ته وصیت وکړ، چې هغه دې غسل ورکړي، او قیمتي کفن دې نه ورته برابروي، او ویې فرمایل:

ما له رسول الله اوریدلي چې فرمایل یې «لاتغالوا في الكفن فإنه يسلب سلباً سريعاً - په کفن کې زیات لگښت مه کوئ، ځکه چې دا ژر ایستل کیږي».

ما په دوه طرفونو کې یوسئ، په وړلو کې مې تېزي مه کوئ، او مه سستي کوئ، که خبر وي نو ورتېز کړی به مو یم، او که شر وای نو له اوږو به مو غورزولی وای.

سعد بن ابی وقاص د مرگ په بستر

کله چې د سعد^(۷۷) د مرگ راتړدې شو، یوه زړه چپنه یې وغوښته، چې له وړیو جوړه وه، ویې ویل:

ته ورسېد، په داسې حال کې چې د یو چا مریی و، مسلمان شو، خو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورسره په ازادېدو کې مرسته وکړه، او بیا د رسول الله سره په ټولو غزواتو کې شریک و، د هجرت په پنځم کال د خندق په غزا کې همدا سلمان الفارسي رضی الله عنه و، چې د خندق کیندلو مشوره یې ورکړه، د عثمان رضی الله عنه له خوا د مدائن والي ټاکل شوی و، ویل کیږي چې په ۲۶ هجري کې په مداین کې وفات شوی.

۷۲ - حضرت حسن رضی الله عنه د علی بن ابی طالب زوی دی، مور یې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نازولې لور بی بی فاطمة الزهراء ده، حسن د هجرت په درېیم کال زېږېدلی دی، په رسول الله زیات گران و، د عثمان بن عفان په خلافت کې یې، د افریقا او طبرستان په فتوحاتو کې شرکت کړی، د خوارجو پر ضد یې جنگونه کړي، کله یې چې پلار په ۴۰ هجري کې په شهادت ورسول شو؛ نو په کوفه کې خلکو د ده سره د خلافت بیعت وکړ، په داسې وخت کې چې په شام او ځینو نورو سیمو کې د معاویه رضی الله تعالی عنه سره بیعت شوی و، حسن رضی الله په شپږو میاشتو کې د معاویه سره سوله وکړه، حسن په ۴۱ هجري کال کې له خلافت لاس په سر شو، دې کال ته عام الجماعة هم وایي، ځکه د هغه په هڅو د مسلمانانو تر منځ د جنگونو رامنځته کېدلو مخه ونیول شوه، او مسلمانانو یو موټی شول، د ۴۹ هجري په پای یا ۵۰ هجري کال په پیل کې وفات شوی دی.

زما کفن به همدا چپنه وي، زه د بدر په ورځ د مشرکانو سره په همدې کې مخ شوی وم، دا مې همدې ورځې ته ساتلې وه.

د امانت بدله

په مکه مکرمه کې یو بې وزله سړی و، چې نېکه مېرمن یې درلوده، مېرمنې یې یوه ورځ ورته وویل:

د خوراک هیڅ نه لرو. سړی ووت، حرم ته ولاړ، هلته یې یوه کڅوړه پیدا کړه، یو څه دینار پکې و، خوشحاله شو، کور ته یې راوړه، مېرمنې ته یې وویل چې دا مې په حرم کې پیدا کړه، مېرمنې یې وویل: په حرم کې دې پیدا کړې، باید خلکو ته یې اعلان کړې چې څښتن یې پیدا شي. سړی ووت، گوري چې یو سړي اعلان وکړ:

که چا کڅوړه پیدا کړې وي، چې دینار پکې دي دا یې نښه ده. بې وزله هغه ته وویل چې پیسې یې د ده سره دي؛ خو د پیسو څښتن ورته وویل چې دا هم ستا شوه او نهه سوه نور دینار هم ستا شول، بې وزله سړي ورته وویل، چې ته په ما ملنډې وهې. نه، ماته په عراق کې یو سړي زر د دیناره راکړل، او راته یې وویل چې یوه اندازه یې په حرم کې وغورځوه، چې هر چا واخیستل او بېرته یې درکړل؛ نو ټولې پیسې به ورکړې، ځکه دا امانتکار دی، چې خپله هم خوري، او صدقه هم کوي، نو زموږ صدقه به هم د هغه د امانت له کبله قبوله شي.

بې وزله والي

عمر بن الخطاب سعید بن عامر^(۷۸) د حمص د والي په توگه ټاکلی و، هغه اوږده موده انکار هم کاوه، خو بالاخره وټاکل شو، عمر ترې پوښتنه وکړه چې ایا ځانگړې وظیفه (معاش) درته نه ټاکو، هغه وویل: ای امیر المؤمنین! څه به پرې وکړم، بیت المال چې څه راکوي، دا هم زما له اړتیاوو زیات دي.

^{۷۷} - سعد بن ابی وقاص مالک القرشي له لومړیو مسلمانانو او یو له عشره مبشره څخه دی، هغه څوک چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند د جنت زیری ورکړی و، ویل کیږي چې درېیم هغه څوک دی چې مسلمان شوی، یا اوم تن و چې د رسول الله پېغمبري یې ومنله، له رسول الله سره یې په گڼو غزواتو کې شرکت کړی، سعد هغه څوک و چې د احد د غزا په ورځ یې له رسول الله دفاع کوله، او غشي به یې ویشتل، یو روایت کې راځي چې د احد په ورځ یې زر غشي د کفارو په لور ویشتي، رسول الله به ورته فرمایيل (ارم فداک أبي و أمي-یعنی وله پلار او مور مې درنه څار شه)، د حضرت عمر بن الخطاب په خلافت کې پر عراق د هغه والي او د اسلامي لښکرو قوماندان و، د قادیسیه په جگړه کې یې د مسلمانانو د لښکر مشري کوله، کومه کې چې د رستم فرخزاد په مشرۍ د فارسیانو لښکرې ماتې کړای شوې، سعد بن ابی وقاص یو له هغو شپږو کسانو و، چې عمر بن الخطاب د خپل وفات پر مهال د مسلمانانو د مشر د ټاکلو لپاره په شوری کې ټاکلي وو، په ۵۵ هجري کال کې وفات شوی.

^{۷۸} - سعید بن عامر الجمحي یو له سترو صحابه کرامو څخه دی، یو له هغو کسانو و چې د هجرت په څلورم کال یې د مکې د مشرکانو له خوا په بې رحمانه ډول د خیب بن عدي د شهادت منظر ولید او د اسلام حقانیت یې زړه ته ښکته شو، سعید بن عامر مسلمان شو، مدينې منورې ته یې هجرت وکړ، د خیبر او ځینو نورو غزواتو ته حاضر شو، د حضرت عمر د خلافت پر مهال د حمص والي و، ویل کیږي چې هغه به بازار ته ووت، چې څه پیسې به ورسره وې په هغې به یې خپلې کورنۍ ته دوامر څه واخیستل چې د هغوی بس شي، او نور به یې خیرات کړي، د نبوي هجرت په ۲۰ کال وفات شوی دی.

څه موده وروسته له حمص څخه عمر ته يو شمير خلک راغلل، عمر ورته وويل:
 ستاسې د بنار د بې وزلو نومونه راته وليکئ، چې اړتياوې يې پوره کړم، عجيبه دا وه کله چې عمر لست ته
 وکتل؛ نو په سر کې يې د سعيد بن عامر نوم ليکل شوی و، ويې پوښتل: سعيد بن عامر څوک دی؟
 هغوی ورته وويل:

دا زموږ امير دی.

عمر:

ستاسې امير بې وزله دی؟ نو څه چې ورکول کيږي، په هغې څه کوي؟
 هغوی وويل، چې له ځانه سره هيڅ نه ساتي.

عمر سعيد ته زر ديناره واستول، سعيد د پيسو په کتلو سره انا لله و انا اليه راجعون ويل پيل کړل، چا وپوښت
 چې څه وشول، ايا امير المؤمنین باندې څه شوي؟

له دې هم ستر کار دی.

د قيامت کومه علامه ښکاره شوه.

له دې هم ستر.

سعيد زياته کړه:

ماته دنيا راغله، فتنه راته راغله.

ورته وويل شول، هيڅ پروا نه کوي، په بې وزلو يې وويشه، هغه دغه زر ديناره د مسلمانانو په لښکر کې تقسيم
 کړل.

رښتيا ژغورونکي دي

روايت دی، کله چې بايزيد بسطامي^(۷۹) بغداد ته د علم په طلب روان و، مور يې څلويښت ديناره ورکړل، چې د
 پلار مېراث يې و، او ورته يې ويل:

لاس دې زما په لاس کې کېږده، او ژمنه وکړه، چې ته به رښتيا وايې، کله به هم درواغ نه وايې.

هغه ورسره ژمنه وکړه، په يوه قافله کې بغداد ته روان شو، د لارې په اوږدو کې غلو قافله لوت کړه، بسطامي

يې وليد، جامې يې خپرې وې، ورته يې وويل ستا سره څه شته؟

څلويښت ديناره راسره شته.

هغوی ورپسې ملنډې ووهلې، او فرض يې کړه چې کوم کم عقل دی، بېرته خپل غار ته ستانه شول، هلته د غلو

مشر ناست و، کله يې چې وليدل ورته يې وويل:

له قافلې مو ټول هر څه واخستل؟

^{۷۹} - ابو يزيد طيفور بن عيسى بن سرشان البسطامي، چې په بايزيد بسطامي شهرت لري، په درېيمه هجري پېړۍ کې يو صوفي او
 زاهد انسان تېر شوی دی، هغه د (سلطان العارفين) په لقب پېژندل کېدو، د بايزيد نيکونه اور پرستان وو، نوموړی د خراسان د
 بسطام په سيمه کې په ۱۸۸ هجري کې زېږېدلی، (بسطام د اوسني ايران د سمنان ولايت يو ښار دی، ويل کيږي چې په ۲۶۱ هجري
 کې وفات شوی دی، په تصوف کې د نوموړي ډېرې کيسې مشهورې دي.

يو تن وويل:

هو، خو له يو سړي مو پوښتنه وکړه، چې څه لري، هغه وويل څلويښت دېناره دي، موږ ته هسې ښکاره شو، پرې موبنود، او فکر مو وکړ، چې دماغ يې گډوډ دي.

د غلو مشر د بايزيد بسطامي پسې سړی واستاوه، او ورته راوستل شو، مشر هم پوښتنه وکړه، او بايزيد هماغه پخوانی ځواب ورکړ.

چرته دي دا څلويښت دېناره؟

هغه څلويشت دېناره را وايستل او وريې کړل، د غلو مشر ورته وويل، ليونی يې؟ څنگه خپلې پيسې ښيې، او په خپله خوښه يې سپاري؟

بايزيد:

چې له کوره راوتلم، مور سره مې ژمنه کړې چې رښتيا به وایم، زه دا ژمنه نه ماتوم.

د غلو مشر وويل:

لا حول و لا قوة إلا بالله، ته وپريې چې د مور د ژمنې سره خیانت ونه کړې، او موږ د الله د ژمنې سره خیانت کوو؟

بيا يې قافلې ته د ټول مال د واپس کولو امر وکړ، او ويې ويل چې زه ستا په لاس توبه کوم، د هغه ملگرو هم وويل چې په لارې شکولو کې مو ته مشر يې، نن مو په توبه کې هم مشر يې، او ټول په ډله له غلا لاس په سر شول.

پلار قاضي زوی مدعي

ويل کيږي چې د شريح قاضي زوی هغه ته وويل، چې زما د فلاني خلکو سره لانجه ده، ته دا لانجه وگوره، که زما حق وي؛ نو پر مخ به لاړ شم، او که نه وي نو لانجه به نه کوم.

زوی پلار ته کيسه وکړه، او قاضي شريح ورته وويل، چې ورځه لانجه ورسره کړه.

هغه لانجه پيل کړه، خو شريح چې قاضي و، د خپل زوی پر ضد فيصله وکړه، زوی يې چې کور ته راغلو، پلار ته يې وويل:

که تاته مې له وړاندې کيسه نه وه کړې؛ نو ته به اوس ملامته نه وې، تا خوزه وشرمولم.

قاضي شريح زوی ته وويل:

بچيه! ته ماته له ټولې دنيا گران يې؛ خو الله راته بيا له تا هم گران دی، زه وپريدم، که تاته له وړاندې خبره وکړم؛ نو ته به د هغوی سره سوله وکړې، او د هغوی ځينې حق به د سولې له لارې ځان ته واخلي.

تاته خبر نه لري

شعبي^(۸۰) وایم له مغیره بن شعبه^(۸۱) مې اوریدلي چې:

^{۸۰} - عامر بن شراحيل چې په امام الشعبي شهرت لري، فقيه، محدث او تابعي دی، په ۲۱ هجري کال کې د حضرت عمر بن الخطاب د خلافت پر مهال زېږېدلی، په کوفه کې يې ژوند کړی، په اموي دور حکومت کې يې دولتي دندې هم تر سره کړي دي، د عبد الملک

پر ما د بني الحارث بن كعب د قبيلې له يو ځوان پرته كله هم بل څوك لاس بری شوی نه دی، او هغه داسې چې
 ما د دې قبيلې پر يوې بنځې مرکه وکړه، او د همدې قبيلې يو ځوان هم راسره و، دې ځوان ماته وکتل او راته
 يې وويل:

بناغليه دې بنځه کې خبر نه شته

ما وويل وراره ولې؟

هغه وويل چې ما يو سړی ليدلی چې دا بنځه يې مچوله.

زه له بنځې تېر شوم؛ خو وروسته خبر شوم چې هغه زلمي ورسره خپله واده کړی.

ما ورته وويل ايا تانه ويل چې يو سړی مچوله او اخلاق يې بڼه نه دي.

هغه وويل هو کنه ما يې پلار ليدلی و.

تليپاتي دريخ

کيسه کا چې د ری د بنار قاضي ته يوه بنځه عارضه شوه او دعوا يې کوله چې پر مېړه يې د مهر پنځه سوه

ديناره پاتې دي؛ خو مېړه يې منکر دی، شاهدان راغلل، د بنځې په حق کې يې شاهدي ورکړه؛ خو شاهدانو

وويل، چې موږ به يو ځل دا بنځه گورو، چې د هغه مېړمن ده که نه؛ نو بايد مخ لوخ کړي.

د هغوی د پرېکړې وروسته يې مېړه وويل چې دا کار مه کوئ، هغه رښتيا وايي، پر ما يې د مهر پنځه سوه

ديناره دي، اقرار کوم، او اداء کوم يې.

سړي دا کار د دې لپاره وکړ چې د بنځې مخ يې څوک ونه وينی، دا پر بنځه د مېړه غيرت و.

خو كله چې بنځه له دې خبره شوه، هغې مېړه ته په دنيا او اخرت خپل حق وبانښه.

څومره بنکلی دريخ دی، دا د غيرت، وفا او نارينتوب يوه تليپاتی نمونه ده، چې مېړه پر مېړمن غيرت کوي، او

مېړمن يې بېرته همداسې بدله ورکوي.

ايا زموږ په زمانه کې به هم داسې څوک وي؟!

د امام احمد لور

امام احمد به خپلې لور ته د امام شافعي رحمه الله د علم او تقوا زياته يادونه کوله، امام احمد يوه ورځ هغه ته

ميلمستيا وکړه، د ماسختن له ډوډۍ وروسته امام شافعي خپلې بستري ته ولاړ، پريوت او اوډه شو.

د امام احمد لور پلار ته وويل:

پلار جانه! دا هغه شافعي دی، چې تا به يې هر وخت ماته کيسې کولې؟

ابن مروان له خوا بيزانس ته د ځانگړي سفير په توگه هم ټاکل شوی و، عمر بن عبد العزيز قاضي ټاکلی و، په ۱۰۳ هجري کې په کوفه کې وفات شوی. بيزانس د ختيځې رومانيې د امپراتورۍ پلازمېنه وه، په قسطنطينيه هم پېژندل کېږي، عثماني واکمن محمد الفاتح دا ښار ونيو، په اسلام بول يې ونوماوه، اوس دا ښار په استانبول يادېږي.

۸۱- ابو عبد الله المغيرة بن شعبه د رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابي دی، د طائف د ثقيف په سيمه کې زېږېدلی، د هجرت په ۵

کال يې اسلام قبول کړی، د ډېرې مودې لپاره د کوفې والي و، د علي او معاويه رضی الله تعالی عنهما د اختلافاتو پر مهال يې طرفه پاتې شو، په ۵۰ هجري کې د اویا کلني په عمر کې کوفه کې وفات شوی.

امام وويل هو.

لور يې زياته كړه:

په ده كې ما درې كارونه وليدل، چې نيوكه پرې لرم: اول دا چې كله دلته راغی؛ نو زيات خوراك يې وكړ، دويم دا چې خونې ته ننوت؛ نو د قيام الليل او تهجدو لپاره بيا راپورته نه شو، او درېيم دا چې د سهار لمونځ يې موږ ته بې اودسه راكړ.

امام احمد د خپلې لور پوښتنې واخستې او له شافعي څخه يې توضيح وغوښته.

هغه وويل:

ای احمده! ما ځكه زيات خوراك وكړ، چې زه پوهېږم ستاسې طعام حلال دی، او ته سخي بنده يې، د سخاوتمندو طعام دوا وي، او د بخيلانو مرض وي، د دې لپاره مې نه دی خوړلی، چې بنه موږ شم، بلکې د دې لپاره چې ستا په طعام مې د ځان دوا كوله.

دا چې د شپې تهجد ته نه يم پاڅېدلی؛ ځكه چې كله مې د خوب لپاره سر كېښود، او په فكر كې شوم، داسې راته ښكاره شوه، لكه د الله تعالى كتاب او د نبی سنت زما د سترگو مخ ته پراته دي، نو دوه اويا مسائل مې استنباط كړل، چې مسلمانانو ته به زياته گټه ورسوي؛ نو د تهجد لپاره مې د شپې وخت پيدا نه كړ.

او د سهار لمونځ مې ځكه بې اوداسه وركړ، چې په خدای قسم ټوله شپه مې سترگو د خوب خوندي نه دی ليدلی؛ نو اړتيا نه وه چې اودس هم تازه كړم، ټوله شپه وينم وم، سهار مې د ماسختن په اوداسه لمونځ وكړ.

د رسول الله پڼه

خليفه مهدي د عامو خلكو په منځ كې ناست و، يو تن راننوت او په لاس كې يې پڼه وه، په دستمال كې يې پېچلې وه، ويې ويل:

ای امير المؤمنينه! دا د رسول الله پڼه ده، تاته يې ډالۍ كوم.

هغه وويل راوړه، پڼه يې واخسته، مهدي پڼه ښكل كړه، په سترگو يې پورې كړه، او امر يې وكړ، چې دې سړي ته لس زره درهمه وركړل شي.

كله چې هغه ووت مهدي ناستو خلكو ته وويل:

تاسې به فكر كوئ، زه نه پوهېږم، چې دا پڼه رسول الله ليدلې هم نه ده، دا خو پرېږده چې په پښو كړې يې وي؟ خو خبره دا ده كه چېرې ما ورته ويلي و، چې درواغ وايي؛ نو خلكو ته به يې ويل چې ما امير المؤمنين ته د رسول الله پڼه راوړه؛ خو هغه رد كړه؛ نو ډېرو خلكو به هغه رښتيا گانه او پلټنه به يې نه كوله، ځكه عام خلك دغه ډول چارو ته ميلان لري، او د ځواكمن پر ضد د كمزوري مرستې ته راوړاندې كيږي، اكر كه كمزوری ظالم هم وي، نو ما د هغه ژبه واخيستله، د هغه ډالۍ مو قبوله كړه، هغه مو رښتيا وگانه، او فكر كوم چې څه مې كړي، دا مې ښه كړي بريا په همدې كې ده.

والله زموږ کور ته روان دي

ابن دراج الطفيلي^(۸۲) وايي، د لارې پر سر ولاړ وم، زوی مې هم راسره و، جنازه تېره شوه، يوه ښځه ورسره روانه وه، ژړل يې، او په ساندو کې يې ويل:

داسې کور ته دې وږي، چې هلته نه فرش شته، او نه داسې څه چې ته يې اوار کړې، نه ميلمستيا شته، او نه د اغوستلو څه، نه پکې ډوډۍ شته او نه اوبه.

زوی مې ماته وويل:

پلار جانه! والله دا جنازه زموږ کور ته وږي.

د ازاد زوی زېری

د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره مهاجر او انصار صحابه ناست وو، چې ابو بکر الصديق وويل:

ستا په ژوند مې دې قسم وي ای د الله رسوله! چې ما کله هم بوت ته سجده نه ده کړې، عمر بن الخطاب غوصه شو او ويې ويل:

ته دا خبرې کوې، او ته په جاهليت کې داسې او داسې نه وې؟

ابو بکر وويل:

هغه نو کله چې زه بلوغ ته ورسېدم؛ نو ابو قحافة له لاسه ونيولم او د بوتانو ځای ته يې بوتلم، راته يې وويل:

دا ستا لوی لوی خدايان دی سجده ورته وکړه، ولاړ او زه يې پرېښودم.

زه يو بوت ته ورنږدې شوم، ورته مې وويل:

زه وږی يم خوراک راکړه، ځواب يې رانه کړ، بيا مې وويل: زه تږی يم څښاک راباندې وکړه، ځواب يې رانه کړ:

بيا مې وويل زه برېښم يم ما پت کړه، ځواب يې رانه کړ، بيا مې يوه ډبره راواخسته، او ومې ويل، په دې ډبره دې ولم، که خدای يې نو له ځانه دفاع وکړه؛ خو ځواب يې رانه کړ، په ډبره مې وويشت، او پر مخ راوغورځېد، پلار مې راغلو، وايي دا څه دي زويه؟ ما ورته وويل هغه څه چې ته يې ويني.

زه يې مور ته بوتلم هغې ته يې کيسه وکړه، هغې وويل:

دا پرېږده، دا هماغه دی چې الله پرې ما سره مناجات کړی و، ما ورته وويل مورې! الله تاسره په څه مناجات کړی و؟

هغې راته وويل:

ستا د زېږېدو په شپه زما سره هيڅوک نه و، ما يو اواز واورېد چې اواز و؛ خو بنده مې نه لیده، داسې يې ويل:

ای د الله بنده گۍ، د ازاد (عتيق) زوی زېری واخله چې نوم يې په اسمان کې صدیق دی.

^{۸۲} - عثمان بن دراج الطفيلي د عباسي خليفه مأمون په زمانه کې ژوند کړی، (مأمون له ۱۹۸ هجري څخه تر ۲۱۸ هجري پورې واکمن و)، عثمان بن دراج اديب و، شعرونه يې ويل، د هغه ډېرې ظريفانه او ظريفانه کيسې مشهورې دي.

چغلي

يو سړی له بل څخه غلام واخست، خرڅوونکی ورته وويل، د چغلوخوری ضمانت يې نه کوم؛ خو بيا هم هغه واخيست.

څه موده وروسته غلام د خپل بادار مېرمنې ته وويل، مېرې دې ستا سره مينه نه لري، له تا پټ پټ گرځي او بله بنځه به کوي، ايا غواړې چې په تا مهربانه شي؟

هغې وويل: هو.

غلام وويل، يوه چاره واخله، د رېرې له منځه يې شو وينسته پرې کړه، هغه په اوبو کې جوش کړه، او په دې توگه به وکولای شې چې په ځان يې مهربانه کړې.

له دې وروسته د بنځې خاوند ته ورغی، او ورته يې وويل:

بنځه دې باغی ده، د خلکو سره يارانې لري، وژني دي، ايا غواړې چې هر څه درته واضح شي؟ سړي وويل هو.

بنه نو ځان ورته په ویدو واچوه او بيا گوره.

سړي همداسې وکړل، که گوري چې بنځه راغله او لاس کې يې چاره ده، چې وينسته يې پرې کړي؛ خو سړي پرې د وژلو د پلان گومان وکړ، او بنځه يې ووژله، د بنځې خپلوانو سړی ونيو او ويې واژه.

بنايسته قرباني

واقدي^{۸۳} وايي زما دوه ملگري وو، يو پکې هاشمي و، موږ د يو تن او بدن په څېر وو، يو وخت مې لاس تنگ شو، او د اقتصادي مشکل سره مخ شوم، د اختر ورځې هم وې، مېرمنې مې راته وويل:

موږ خو به په سختيو او تنگسيو صبر وکړو؛ خو دې ماشومانو مې زړه راوڅپړلو، دوی د گاونډيو ماشومان ويني، چې د اختر لپاره يې ځانونه بنايسته کړي، او نوې جامې يې هم اغوستي؛ خو دوی په هماغه زړو او څېړنو جامو کې دي، که څه دی کړي وای، تر څو مو دوی ته جامې رانيولې وای.

واقدي وايي ما هاشمي ملگري ته ليک واستاوه، مرسته مې ترې وغوښته، هغه ماته يوه کڅوړه راوليږله چې مهر پرې لگيدلی و، او پرې ليکلي و (زر درهمه) زه لاپه کار نه وم اخته، چې ماته مې هغه دويم ملگري ليک واستاوه، او هماغه غوښتنه يې کړې وه، چې ما له هاشمي ملگري کړې وه، ما هم هغه کڅوړه په هماغه حال ورواستاوله، او مسجد ته ووتلم، ټوله شپه له مېرمنې شرم راتلو او کور ته نه تلم؛ خو کله چې هغې وليدم؛ نو زما د کار ستاينه يې وکړه او هيڅ سختي يې راسره ونه کړه.

په همدې حال کې د خپل هاشمي ملگري سره مخ شوم، او هغه کڅوړه ورسره په هماغه شکل وه، ما ته يې وويل:

رښتيا ووايه ما چې څه در استولي وو، په هغې دې څه وکړل؟

۸۳ - ابو عبد الله محمد بن عمر بن واقد چې په الواقي مشهور دی، مشهور اسلامي مؤرخ دی، د حديثو په علم کې هم شهرت لري، د عراق د بغداد په ښار کې يې ژوند کړی، په ۱۳۰ هجري کال کې په مدينه منوره کې زېږېدلی، هلته يې تجارت کاوه، خوشموني يې له لاسه ووته، بغداد ته ولاړ، هلته خليفه ته نږدې شو، او هارون الرشيد د قاضي په توگه وټاکلو، په ۲۱۱ هجري کې وفات شوی دی.

ما ورته رښتيا وويل هغه راته وويل:

تا چې کله له ما مرسته وغوښته ما تاته خپل ټول شته در واستول چې دا زر درهمه وو، بيا مې له بل ملگري مرسته وغوښته، هغه راته دا کڅوړه راواستوله چې له تا يې غوښتې وه، گويا موږ دريوارو دغه زر درهمه سره تقسيم کړل.

د وخت خليفه مامون^(۸۴) له دې کيسې خبر شو، هغه زه وغوښتم ما ورته ټوله کيسه وکړه، هغه موږ هر يو ته دوه دووه زره دريناره او زما مېرمنې ته زر ديناره راکړل.

اسماء د انصارو خطيبه

يوه ورځ رسول الله د اصحابو سره ناست و، چې يوه ښځه ورته راغله، اسماء بنت يزيد الانصاريه^(۸۵) نومېده، رسول الله ته يې وويل:

د الله رسوله! مور او پلار مې دې له تا قربان شي، زه ښځو تاته را استولې يم، بې شکه چې الله تعالی تاسې ټولو نارينه او ښځينه و ته استولي ياست، موږ پر تا او ستا پر الله ايمان راوړو، او موږ ښځې خو را ايسارې او محدودې يو، ستاسې (يعنی د نارينه وو) په کورونو کې ناستې، يو ستاسې اړتياوې پوره کوو، او ستاسې اولادونه په نسونو کې ساتو؛ خو تاسې د نارينه وو ډله پر موږ برتری لرئ، راټولېږئ او لمونځونه په جمع کوئ، د ناروغانو پوښتنه کوئ، جنازو ته حاضرېږئ، پرله پسې حجونه کوئ، او تر ټولو غوره دا، چې د الله په لار کې جهاد کوئ.

او کله چې سړی د حج يا عمرې لپاره ووځي، يا د الله په لار کې جهاد ته ووځي؛ نو موږ ستاسې مالونه ساتو، ټوکر درته اوېدو، تاسې ته اولادونه روزو، ايا موږ ستاسې سره په دې نورو اجرونو کې نه شريکېږو؟ رسول الله مخ اصحابو ته واړولو او بيا يې وفرمايل:

ايا تاسې کله هم د دين په چارو کې د دې ښځې له وينا کومه ښه اورېدلې ده؟ او کما قال عليه السلام هغوی وويل:

اي د الله رسوله! موږ فکر نه کاوه چې يوه ښځه دې تر دې بريده پوهه ولري. بيا رسول الله هغې ته متوجه شو، او ورته يې وفرمايل:

پوهه شه ای ښځې! او نورې ښځې هم پوهې کړه، چې د خپل مېړه لپاره يوه ښه ښځه اوسېدل، د هغه خوبني لټول، د خپل مېړه سره په هر څه کې موافقه کول، د دې ټولو اجرونو سره برابر اجر لري. او کما قال عليه السلام

^{۸۴} - عبدالله بن هارون الرشيد المامون، عباسي خليفه دی، چې په ۱۷۰ هجري کال کې زېږېدلی، د پلار هارون الرشيد له وفات وروسته يې د ورور امين سره په مشرۍ مخالفت پيدا شو، خو وتوانيد چې امين له مخې لرې او بالاخره ووژني، او د خلافت په گدی کېني، شل کاله يې واکمني کړې، د هغه عهد سلطنت د مسلمانانو د ارتقاء زمانه بلل کېږي، په ۲۱۸ هجري کال کې وفات شوی، او د اوسني ايران د طرسوس په ښار کې دفن شوی دی.

^{۸۵} - اسماء بنت يزيد بن السكن صحابيه ده، د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه د عمه لور کېږي، د هجرت په لومړي کال مسلماننه شوې، او په دې شهرت لري، چې په دين د پوهې پسې نښتې وه، هر وخت به يې له رسول الله د ديني احکامو پوښتنه کوله، کله به چې د نورو ښځو سره سوال پيدا شو، هم دا به يې رسول الله ته استوله، په خطيبة النساء يا خطيبة الانصار څکه شهرت لري چې هر وخت به يې له مېرمنو دفاع کوله، او د هغوی د حقوقو غوښتنه به يې کوله، د رسول الله سره يې په خيبر غزا کې گډون کړی، او د یرموک په غزا کې يې د ښځينه جنگياليو قومانداني په غاړه وه، په دمشق کې اوسېدلې، د هجرت په ۷۰ کال وفات شوی، او په دمشق کې يې قبر دی.

بنځې له ځانه سره لاله الا الله زمزمه کول او ستنه شوه.

ځکه چې موږ د ماسختن لمونځ په جماعت کړی

دامام بخاري او مسلم^(۸۲) استاد عبید الله القواريري^(۸۷) وايي، له ما هيڅکله د ماسختن لمونځ په جمع نه دی قضاء شوی؛ خو يوه شپه مې مېلمانانه راغلی وو، د هغوی سره مصروف شوم، او لمونځ رانه قضاء شو، ووتم د بصرې په مسجدونو کې وگرځېدم؛ خو ټولو خلکو جمعې کړې وې، او مسجدونه بند و، کور ته راغلم، او ومې ويل:

په حديث کې راغلي چې د جمعې لمونځ له يوازې اوه ويشت ځله لمونځ سره برابر دی؛ نو د ماسختن لمونځ مې اوه ويشت ځله وکړ، او اوډه شوم.

په خوب کې گورم چې د خلکو سره يم، په اسونو سپاره يو، او يو له بله مخکې کيږو، زه اس په منډه کوم؛ خو د هغوی سره نه شم يو ځای کېدی، يو تن راته مخ کړ او راته يې وويل:

ځان مه ستړې کوه! ته موږ پسې نه شې رسېدې.

ما وويل ولې؟

هغه وويل:

ځکه چې موږ د ماسختن لمونځ په جمع، او تا يوازې کړی؛ له خوبه په خفگان سره راوېښ شوم.

قبوله شوي صدقه

رسول الله فرمايلي:

يو سړي وويل: زه به خامخا صدقه کوم، راووت صدقه يې وکړه؛ خو د غل لاس کې يې کېښوده؛ نو خبرې پسې پيل شوې، چې هله غل ته يې خيرات ورکړ.

هغه د الله جل جلاله ثناء وکړه او ويې ويل، چې زه به بيا هم صدقه کوم، خيرات يې وکړ؛ خو دا ځل په يوې زناکارې بنځې، بيا پسې خلکو وويل چې په زناکارې خيرات شوی.

۸۲ - ابو الحسن مسلم بن الحجاج بن مسلم النيسابوري، د حديثو مشهور عالم، د صحيح مسلم ترتيبوونکی، کوم کې يې چې احاديث راټول کړي، او له صحيح البخاري څخه وروسته د حديثو معتبر کتاب دی، مسلم د امام بخاري او احمد بن حنبل شاگرد و، نوموړی په ۲۶۰ هجري کال کې په نيسابور کې زېږېدلی، نيسابور د اوسني ايران د مشهد د ښار سره نږدې موقعيت لري، د زده کړې لپاره له هيواده مسافر شو، خو د زده کړې پر مهال يې هم تجارت او مزدوري کوله او د خپل لاس گټه يې خوړه، هغه پر صحيح مسلم سربېره نور گڼ کتابونه هم ليکلي چې شمېر يې لسگونو ته رسيږي، د صحيح مسلم جمع او تصنيف يې په پنځلسو کلونو کې تکميل کړی، په ۲۶۱ هجري کې په خپل پلرني هيواد کې وفات شوی دی، مزار يې د نيسابور د نصر اباد په کلي کې دی.

۸۷ - عبید الله بن عمر بن ميسرة الجشمي القواريري، د حديثو مشهور عالم دی، لومړی په بصره کې اوسېدلی، او بيا بغداد ته کوچېدلی، په حديثو کې د حافظ تر درجې رسېدلی، ابو العباس احمد بن يحيى الشيباني وايي له القواريري مې سل زره احاديث اورېدلي، په ۱۵۲ هجري کال کې زېږېدلی، لکه څرنگه يې چې له مشهورو او سترو علماوو زده کړې کړي، همدا شان د امام بخاري او امام مسلم په څېر د لوړو علماوو استاد هم تېر شوی دی، په ۲۵۲ هجري کال کې په بغداد کې وفات شوی. هېره دې نه وي چې د القواريري د زېږېدو او وفات په نيتو کې د روايتونو اختلاف شته.

سړي بيا هم د الله حمد او ثناء ويله او ويل يې چې بيا به هم زه خيرات كوم، بيا يې خيرات وويست، او د يو غني په لاس کې يې کېښود، خبرې پسې کېدې، چې په شتمن باندې خبرات شوی.
 هغه سړي وويل:
 الله په غل، زناکار، او غني باندې تاته شکر كوم.
 د شپې خوب ويني چې ورته وويل شول:
 غل ته دې چې خيرات ورکړ، نو کېدای شي هغه له غلار او گرځوي، زناکارې ته دې چې ورکړ؛ نو کېدای شي، چې له زنا پاکي غوره کړي، او غني ته دې چې ورکړ؛ نو کېدای شي عبرت واخلي، او له خپله ماله هم خيرات او صدقه ورکړي.
 دا حديث بخاري او مسلم روايت کړی.

د خپلو گناهونو حساب وکړه

د ابن الصمة په اړه کيسه کيږي، چې د خپل ځان سره يې محاسبه کوله، يوه ورځ يې وکتل په داسې حال کې چې شپېته کلن و، خپلې ورځې يې د ژوند وشمارلې يو ويشت زره او پنځه سوه وې، چغه يې کړه:
 ای! هلاک شوم، د الله سره به يو ويشت زره گناهونو سره مخ کيږم؟ او دا به لاشکوه وي، ما خو هره ورځ لس زره گناوې کړي دي؟
 بيا بې هوښه راپرېوت مړ شو، خلکو يو اواز واورېد چې ويل يې:
 دا د لور فردوس په لور څومره ښه منډه وه؟

د مرسته کوونکي بدل

عبد الله بن مبارک به يو کال حج، او يو کال جهاد کاوه، د خپل ځان په هکله وايي:
 يو کال چې بايد حج مې کړی وای، د کوفې بازار ته ووتم، ترڅو يو اوښ واخلم، پنځه سوه ديناره هم راسره وو، گورم يوه ښځه د لارې څنډې ته ناسته ده، او له يوې مرغابۍ نه ښکې باسي، فکر كوم چې هغه مرغابۍ هم مړه وه (حاله کړای شوې نه وه) ورنږدې شوم ورته مې وويل:
 ولې داسې کوې؟
 هغې وويل:
 ای عبد الله! هغه څه کې کار مه لره چې چاره دې وپورې نه وي.
 د هغې د خبرې په اړه مې سودا شوه، او د ځواب ټينگار مې وکړ.
 هغې وويل:
 اوس چې ته زما د راز د ښکاره کولو پسې نښتی يې؛ نو واوړه، زما څلور لور گانې دي، څو ورځې مخکې يې پلار مړ شوی دی، دا څلورمه ورځ ده چې يې نه دي خوړلي؛ نو اوس موږ ته مرداره هم حلاله ده، دا مرغابۍ مې واخيسته، څو يې خوراک ته جوړه، او لورگانو ته يوسم.
 ما په زړه کې وويل چې هلاک شې ابن المبارک! ته دې ته گوره څه دې ورسره کړي دي؟

هغې ته مې وويل چې جولى ونيسه، او ټول پنځه سوه ديناره مې ورکړل، هغې سر تپت نيولى و، ما ورته وويل کور ته ځه او په دې پيسو ژوند روان کړه، دا کال مې له زړه د حج مينه ووته، بيا خپل بنار ته لارم، خلکو حج وکړ، راستانه شول.

د خپلو ملگرو او گاونډيانو ليدلو ته ورغلم؛ نو هر چاته به مې چې وويل الله دې ستا حج او زحمت قبول کړي، هر يو به ماته ويل چې الله دې ستا حج او زحمت هم قبول کړي، مور او تاسې خو په فلاني فلاني ځای کې سره يو ځای وو، د خلکو دا خبرې ماته زياتې شوې، زه هم حيران وم، په فکر کې وم، رسول الله مې په خوب کې وليد، چې راته يې وويل:

ای عبدالله! مه حيرانه، تا زما د امت د مجبور سره مرسته کړې ده؛ نو ما له الله څخه سوال وکړ، چې ستا په شکل يوه ملايکه پيدا کړي، چې ستا پر ځای حج وکړي.

ملگري ته پر ځان برتري ورکړه

حذيفة العدوى^{۸۸} د يرموک په ميدان کې په داسې حال کې چې د جگړې اور بل، او د مسلمانانو او مشرکانو تر منځ جنگ په شدت سره روان و، د خپل تره زوی خواته په داسې حال کې ورسيد، چې هغه غوښتى و، او هغه د جگړې په ډگر کې تپي شوی و، حذيفه له ځانه سره اوبه هم يوړې؛ ځکه چې تپي تر ټولو زيات اوبو ته اړتيا لري. د حذيفه د اکا زوی زياته وينه ضايع کړې وه، حالت يې بد و؛ خو چې د تره زوی يې وليد د تپي جنگيالي پر شونډو خدا پورته شوه، له هغه يې د خپلو ملگرو او د جگړې د نتيجې پوښتنې کولې، د مسلمانانو د بریا او د روان جنگ سوالونه يې کول.

د تپي حالت بد و، حذيفه اوبو ته لاس کړ، چې د تره زوی شونډې پرې لمدې کړي، او ورويې څښي، هغه هم اوبو ته خوشحاله و؛ خو مخکې تر دې چې اوبه ورورسیږي، لرې يې کړې؛ ځکه څنگ ته يې زويرگي واوړيد، او حذيفه ته يې وويل:

اوبه هلته يوسه، اول يې هغه وڅښي، زه له هغه چا غوره نه يم، چې د الله په لار کې جنگيږي.

حذيفه هغې خوا ته ولاړ هلته تپي هشام بن العاص^{۸۹} د زنکدن په حال کې پروت و، حذيفه ورته د ابو وړانديز وکړ، هشام اوبو ته خوشحاله شو، لوبنی يې خولې ته نژدې کړی و، چې نژدې يې د يو بل تپي آه او فرياد واوړيد، او هغه ته يې وويل:

هلته اوبه ورسوه، هغه له ما زيات اړ دی.

حذيفه هلته ورغلو، که گوري چې تپي وروستی ساگانې ايستلي، او په شهادت رسيدلى، بېرته هشام ته راستون شو، ويې ليدل چې د هغه د زړه درزا هم درېدلې ده، په ژړا شو؛ خو چې د تره زوی ته راستون شو هغه هم له نړۍ کوچيدلى و.

۸۸ - ابو جهم بن حذيفة القرشي العدوي، خپل نوم يې عبید دی، صحابی دی، د جاهليت په زمانه کې يې د بيت الله شريف ودانۍ جوړه کړې وه، بيا يې د عبد الله ابن الزبير سره هم د کعبې په ودانۍ کې مرسته وکړه، دا هماغه صحابي دي چې رسول الله ته يې يوه چين يا لباس هديه کړې و، خو نښې او نقوش پکې و، بيا بېرته رسول الله هغه ته ورواستولو، او له هغه يې بل لباس وغوښت.

۸۹ - هشام بن العاص بن وائل، مشهور صحابي دی، په مکه مکرمه کې يې اسلام ومانه، بيا يې حبشې ته هجرت وکړ، له هغه ځايه بېرته مکې ته راغی، دلته يې پلار بندي کړ، خو بيا مدينې ته د احزاب له غزا وروسته ولاړ، ويل کيږي چې د هجرت په ۱۲ کال د اجاندین په معرکه کې او ياهم د هجرت په ۱۵ کال د يرموک په غزا کې وژل شوی دی.

هر يو پر ځان خپل ملگري ته برتري ورکړه.

د دې لپاره نه يې پيدا شوی

ابراهيم بن بشار^(۹۰)، د ابراهيم بن ادهم خادم وايي، ما يوه ورځ له هغه وپوښتل: ابو اسحاقه! ستا لومړۍ ورځې څنگه تېرې شوي؟ هغه راته وويل: زما پلار د بلخ و، د خراسان له باچاهانو يو و، د هغه او زموږ ټولو ښکار خوښېدو، يوه ورځ په اس سپور ووتم، ښکاري سپی مې هم راسره و، يوه سويکه، يا گيدر، مې وليد، ما هم پسې اس وزغلولو، له شا مې يو اواز واوريد:

ته د دې لپاره نه يې پيدا شوی، او نه درته د دې امر شوی دی. ودرېدم، ښي او چپ لور ته مې وکتل، څوک مې هم ونه ليدل، ومې ويل، په ابليس دې لعنت وي، بيا مې اس په منډه کړ، بيا مې يو بل لور اواز واورېد:

ای ابراهيمه! د دې لپاره نه يې پيدا شوی، او نه درته د دې امر شوی دی. بيا ودرېدم، يو خوا بل خوا مې وکتل؛ خو څوک مې ونه ليدل، او بيا مې په ابليس لعنت ووايه، بيا مې اس وزغلولو، بيا مې اواز د خپل اس د زين لاندې واوريد چې وايي: ای ابراهيمه! نه د دې لپاره زېږېدلې، او نه درته په دې امر شوی. ودرېدم ومې ويل:

ايا متوجه شوې، متوجه شوې، زه رب العالمين وېرولی وم، په خدای قسم، له دې ورځې وروسته به د الله تعالی نا فرماني ونه کړم، تر څو چې الله ساتلی او ژوندی يم.

ولې له دنيا ځان ساتنه؟

يو سپری له حسن بصري رحمه الله پوښتنه وکړه:

د دنيا په وړاندې ستا د بې پروايۍ راز څه دی؟

هغه وويل:

څلور شيان:

- اول دا چې پوهېږم، زما رزق له ما بل څوک نه شي اخستلی؛ نو زړه مې ډاډه دی.
- دویم دا چې پوهېږم، زما کار له ما پرته بل څوک نه شي کولای؛ نو يوازې په خپل کار اخته يم.
- درېیم دا چې پوهېږم، چې الله له ما خبر دی؛ نو شرم راځي چې گناه کوم او هغه راته گوري.
- څلورم دا چې پوهېږم، مرگ مې منتظر دی؛ نو د خپل رب ملاقات ته مې توبنه چمتو کوم.

۹۰ - ابراهيم بن بشار بن محمد الخراساني د مشهور صوفي ابراهيم بن ادهم خادم و، خپله هم يو صوفي صفته انسان و، يو شمير احاديث يې له علماوو روايت کړي، د ابراهيم بن ادهم سره ملگري و.

هغه سړی چې ملایکې ترې حیا کوي

مسلم په یو روایت کې وايي:
 عایشې رضی الله عنها فرمایلي: یوه ورځ رسول الله په کور کې تکیه وهلې وه، او پونډۍ یې لوڅه وه، ابو بکر رضی الله عنه د راتگ اجازه وغوښته هغه راغلو، خبرې یې کولې، چې عمر د راتگ اجازه وغوښته، هغه هم راغلو رسول الله په خپل حال و، او خبرې روانې وې، بیا عثمان اجازه وغوښته، رسول الله کېناست، جامې یې سمې کړې، عایشې وویل:
 د الله رسوله! ابو بکر راغلو د ملاقات لپاره دې ځان سم نه کړ، بیا عمر راغلو پروا دې ونه کړه، بیا عثمان راغلو، او ته کېناستې، ځان او جامې دې سمې کړې ولې؟
 هغه وفرمایل: ایا زه له هغه چا حیا ونه کړم، چې ملایکې ترې حیا کوي.

لقمان او د ملگرتیا تله

محمد بن اسحاق^(۹۱) وایي لقمان^(۹۲) خپل زوی ته وویل:
 بچیه چې د چا سره دې وروړلي کوله؛ نو اول یې غوصه کړه، که په غوصه او غضب کې یې درسره انصاف وکړ؛ نو بڼه، کنه ځان ترې ساته.

دوی الله لري

مسلمة بن عبد الملك^(۹۳)، عمر بن عبد العزيز ته په هغه مرض کې چې پکې وفات شو، ورغی، او ورته یې وویل:

۹۱ - ابو بکر محمد بن اسحاق بن سیار په ۸۵ هجري کال کې په مدينه منوره کې زېږېدلی، هغه لومړنی هغه څوک بلل کېږي، چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سیرت یې لیکلی، او خپل کتاب یې په (سیره رسول الله) نومولی و، د مصر په اسکندریه، د عراق په کوفه او حیره ښارونو کې تر ګرځېدو وروسته په بغداد کې میشت شو، هلته یې د عباسي خلیفه ابو جعفر المنصور په رعایت کې ژوند کاوه، او په ۱۵۱ هجري کال کې په بغداد کې وفات شو.

۹۲ - لقمان الحکیم په پخوانیو زمانو کې یو حکیم انسان تیر شوی، په قرآن کریم کې یې یادونه شوې ده، ویل کېږي چې د داود علیه السلام همعصره و، د معلوماتو تر مخې د اوسني سوډان او مصر په کومه برخه کې یې د نیل د سیند پر غاړه ژوند کاوه، په ځینو روایتونو کې د ایوب علیه السلام خور یې یا د ترور زوی بلل شوی دی، له رسول الله په یو روایت کې راغلي چې هغه د لقمان الحکیم ځینو اوصاف بیان کړي، د حکمت نصیحتونه یې مشهور دی، په قرآن کریم کې یو سورت په لقمان یادېږي، الله تعالی د همدې سورت په دولسم او دیارلسم ایت کې فرمایي (وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ) اِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.

۹۳ - ابو سعید مسلمة بن عبد الملك بن مروان د اموي دور یو مشهور عسکري قوماندان تېر شوی، پلار یې خلیفه عبد الملك بن مروان و، مسله په ۶۶ هجري کال کې زېږېدلېد دمشق په ښار کې لوی او زده کړه یې کړې، هغه د خپل پلار، کاکا محمد بن مروان، او ورونو هر یو ولید بن عبد الملك، سلیمان بن عبد الملك، هشام بن عبد الملك، او یزید بن عبد الملك، کاکا د زوی عمر بن عبد العزيز بن مروان په لښکرونو کې د یو عسکر او قوماندان په توګه دنده تر سره کړې، او په لومړي ځل یې د قفقاز په شمال کې د

امير المؤمنينه! ته خپل اولاد پر خلکو بار پرېږدې، ماته يې وصيت وکړه، زه يې پاللو ته کافي يم؛ ځکه تا ورته څه نه دي پرېښي، او نه دي څه ورکړي دي.
هغه وويل:

ای ابو سعیده! زما د اولاد لپاره هغه الله کافی دی، چې کتاب يې رانازل کړی، او د نيکانو ساتنه خپله کوي.
بيا عمر خپل اولاد راوغوښت، چې څوارلس هلکان وو، هغوی مېنلې جامې غوستې وې، سترگې يې له اوبنکو ډکې شوې، او اولادونو ته يې وويل:
زه تاسې ته له الله د وېرې وصيت کوم، کشر دې د مشر احترام کوي، مشر دې په کشر رحم کوي.
بيا يې مسلمه ته وويل:

ای ابو سعیده! زما اولاد به يو کار خامخا کوي، يا به د الله طاعت او خپل کار کوي؛ نو الله به يې ضايع نه کړي، او يا به په گناه عمل کوي؛ نو زه نه غواړم چې ته يې په مال مرسته وکړې، پاڅيرې! نور.
بيا يې رجاء بن حيوة راوغوښت، ورسره يوازې شو، او ورته يې وويل:
ای رجاء! مرگ رانازل شو، زه تا نه يوه غوښتنه کوم، چې له بل چا مې نه ده کړې، که زه مې شوم؛ نو قبر ته مې ته بښکته کړه، کله دې چې خبنتې کېښودې؛ نو يوه خبنته پورته کړه، او زما مخ ته وگوره، ما درې سړي په خپل لاس خښ کړي، او د هغوی مخونو ته مې کتلي دي؛ نو چې کتل مې، مخونه يې تور شوي وو، او سترگې يې په مخونو بوتې راوتې وې، زما مخ هم لوخ کړه، او راته وگوره که همداسې څه دي وليدل؛ نو په ما پرده واچوه، او چاته مه وايه، او که بل څه وو؛ نو د الله حمد او ثنا ووايه.
رجاء وايي:

ما همداسې وکړل، کله مې چې خبنتې برابرې کړې، يوه مې اخر کې راپورته کړه؛ نو مخ يې د څوارلسمې سپوږمۍ په شان ځلېدو.

الله دې د خپل ځان پر ارزښت پېژندونکي رحم وکړي

عمر بن عبد العزيز ته خبر ورسيد، چې يو زوی يې يوه گوتمه اخستې، غمی يې د زر درهمو قيمت لري، هغه زوی ته وليکل:
قسم درکوم چې دا گوتمه خرڅه کړه، په پيسو يې زر غريبانو ته خوراک ورکړه، او ځان ته په يو درهم بله گوتمه واخله، او په هغې نقش وباسه، الله دې په هغه چا رحم وکړي، چې د ځان ارزښت پېژني.

درهم

عون بن المعمر وايي، عمر بن عبدالعزيز خپلې مېرمنې ته وويل:

خزري قومونو پر ضد د يولښکر مشري وکړه، دغه راز د رومي او خزري امپراتورۍ، خوارجو او نورو باغيانو پر ضد يې گڼې جگړې کړې، د مسلمة د ژوند تاريخ له جگړو او فتوحاتو ډک دی، هغه ډېرې سيمې فتح کړې، زياتې جگړې يې گتلي، او له اموي خلافت څخه يې دفاع کړې، سربېره پر دې مسلمة يو سياسي بصيرت څښتن قوماندان و، عسکري پوهه يې زياته وه، د علماوو سره يې مينه وه، شعر يې خوښېدو، عمراني کارونه يې پر مخ وړي، او د ځينو سيمو مشر او والي هم پاتې شوی دی. په ۱۲۹ هجري کال کې وفات شوی دی.

فاطمې! يو درهم درسره شته چې انگور پرې واخلم؟

هغې ورته وويل: نه

عمر بيا وپوښتله:

د درهم په اندازه نور څه لرې چې انگور روانيسو؟

هغې وويل:

ته امير المؤمنين يې، نه درهم لرې او نه يې ارزښت، چې انگور پرې واخلي؟

ده وويل: دا ماته د جهنم له ځنځيرونو ډېر اسانه دى.

دا د امير المؤمنين خوراک هم دى

د عمر بن عبدالعزيز غلام ابو امية وايي، يوه ورځ خپلې بادارې (د عمر بن عبد العزيز مېرمن) ته ورغلم، هغې

راته په غرمه نارې کې دال راکړل، ما ورته وويل:

هره ورځ دال؟

هغې وويل:

بچيه! دا د امير المؤمنين خوراک هم دى.

بل قميص نه لري

مسلمة بن عبد الملك وايي کله چې عمر بن عبدالعزيز ناروغ شو، چې بيا پکې وفات هم شو، زه يې پوښتنې

ته ورغلم، يو خيړن قميص يې اغوستى و، ما فاطمې (يعنې خپلې خور) ته وويل:

اى فاطمې! د امير المؤمنين قميص ومينځه.

هغې وويل ان شاء الله وبه کړم.

بيا سبا ورغلم، قميص په خپل حال و، بيا مې وويل:

ماتاسې ته نه وويلي، چې د امير المؤمنين قميص ومينځي، چې خلک يې پوښتنې ته راځي؟

هغې وويل:

والله له دې پرته بل قميص لري نه، چې دا ترې وباسو او بل ورواغونډو او دا ومينځو.

وينه يې باطله کړه

يونس بن ابى اسحاق^(۹۴) له خپل پلار او هغه له عبد الله بن معقل^(۹۵) نه روايت کوي وايي:

^{۹۴} - يونس بن ابى اسحاق د حديثو عالم، پلار يې ابو اسحق السبيعي هم د حديثو د علماوو په پنځمه طبقه کې حسابيږي او تابعي و، ورور يې او تره يې هم ستر عالمان تير شوي، او زوى يې هم د حديثو عالم و، د عراق د کوفې د ښار دى، په ۱۰۰ هجري کې زېږېدلى، گڼو علماوو ترې د حديثو روايت کړى، ۱۵۹ هجري کې وفات شوى.

ابن ام مکتوم^(۹۶) په مدینه منوره کې یوې یهودی ته ورغی، چې ملګرتیا یې هم ورسره وه، خو د نبی علیه السلام باره کې به یې ورته زیان رسولو؛ نو هغه یې ونيوله، ویې وهله، او ویې وژله، او موضوع رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورسېده، هلته ابن ام مکتوم وویل:

والله، که څه هم زما سره یې ملګرتیا وه؛ خو هغې ماته د الله او رسول په اړه زیان ورسولو.

رسول الله وفرمایل:

هغې خپله وینه باطله کړه. او کما قال علیه السلام

بې گټې پوښتنې مه کوئ

مزني^(۹۷) وايي له ځانه سره مې وويل:

یوازینی هغه څوک امام شافعي دی، چې د توحید په اړه زما په زړه او دماغ کې شته پټې خبرې چې ذهن مې پرې مشغول دی، زما له ذهنه ویستلی شي، هغه ته ورغلم، هغه دا مهال د مصر په یو مسجد کې و، کله چې د هغه مخې ته ولاړم، ورته مې وویل:

زړه کې مې د توحید په اړه پټې خبرې دي، پوهېږم چې بل څوک ستا په شان علم نه لري؛ نو ته پکې څه وایې؟

هغه غوسه شو او بیا یې وویل:

ته پوهېږې ته چرته یې؟

ما وویل هو

هغه وویل:

دا هغه ځای دی چې الله پکې فرعون غرق کړی دی، ایا ته له داسې څه خبر شوی یې چې رسول الله د دې موضوع په اړه د سوال کولو امر کړی؟

ما وویل: نه

بیا یې وویل: صحابه و پکې خبرې کړي؟

ما وویل: نه

۹۵ - عبد الله بن معقل بن مقرن المزني، د کوفې او یا هم د بصرې د ښار اوسیدونکی او د حدیثو راوي دی، تابعي و، او ثقه بلل کېږي، له علي او ابن مسعود رضی الله عنهما او نورو صحابه کرامو یې د حدیثو روایت کړی، ورور یې عبد الرحمن بن معقل بن مقرن هم د حدیثو راوي و، په ۸۸ هجري کې وفات شوی.

۹۶ - عبد الله ابن ام مکتوم صحابي دي، د رسول الله د مېرمنې خدیجة الکبری د ماما زوی و، عبد الله ابن ام مکتوم په سترگو وروند و، مدینې ته هغه دویم مهاجر دی، نوموړی د رسول الله مؤذن هم و، هغه سره له دې چې په سترگو وروند و، رسول الله په خپل ځای په مدینه منوره کې د نایب په توګه هم ټاکلو او ویل کېږي، دیارلس ځله یې خپل نایب ټاکلی، چې رسول الله به په غزواتو کې وتلی و، د قرآن کریم سورت عبس د نزول یو سبب هم همدا وروند صحابي دی، عبد الله ابن ام مکتوم د جهاد زیات شوقی و، چې د قادسیه په معرکه کې یې دا شوق پوره شو (دغه غزا د مسلمانانو او فارسیانو ترمنځ په ۱۵ هجري کې شوې وه) ابن ام مکتوم په دې غزا کې د مسلمانانو بیړغ په لاس کې نیولی و، او د جګړې په ډګر کې په شهادت ورسېد.

۹۷ - اسماعیل بن یحیٰ المزني زاهد او مجتهد عالم و، د مصر اوسیدونکی و، شافعي مذهبي و، د هغه په هکله د امام شافعي زیات اقوال منقول دی، په یو قول کې راځي امام شافعي ویلي چې که شیطان هم د مزني سره مناظره وکړه نو شیطان به ملامته کړي، په ۱۷۵ هجري کې زېږېدلی، او په ۲۶۴ هجري کې په مصر کې وفات شوی دی، هغه د یو شمیر کتابونو مصنف هم دی، چې مشهور یې شرح السنة للمزني دی.

بیا یې وویل: ته پوهېږې اسمان کې څو ستوري دي؟

ما وویل: نه

بیا یې وویل: د یو ستوری جنس، راختل، پرېوتل، او دا چې له څه شي جوړ شوی، دا معلومات لري؟

ما وویل: نه

بیا یې وویل نو دا څو مخلوق دی، او ته یې وینې هم؛ خو پېژنې یې نه، او بیا د دې ټولو د خالق په اړه خبرې کوي؟

بیا یې له ما په اوداسه کې یوه پوښتنه وکړه، زه په ځواب کې تېروتم، نو دا موضوع یې په څلور ډوله تشریح کړه، زه یې په یو ډول هم پوه نه شوم، بیا شافعي وویل:

داسې څه چې ته ورته په ورځ کې پنځه ځلې محتاج یې، د دې علم پرېږدي، او د خالق په علم کې خبرې کوي؟ چې په زړه او دماغ کې دې داسې څه راغلل؛ نو الله ته رجوع وکړه، او د الله دې قول ته پام وکړه چې فرمایي: **﴿وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾** نو خالق ته د مخلوق له لارې ځان ورسوه، او د هغه علم پسې مه گرځه چې عقل دې پرې نه رسیږي. دا یې راته وویل او ما توبه وکړه.

پر پوښتنه پوهېدل

نافع^(۹۸) وايي، یو سړي له ابن عمر^{۹۹} نه د یوې مسئلې پوښتنه وکړه، هغه سر بنېکته کړ، ځواب یې ونه وایه، تر دې چې خلکو فکر وکړ، چې هغه پوښتنه نه ده اورېدلې. پوښتونکي وویل:

الله دې درباندي رحم وکړي، زما پوښتنه دې وانه اورېده؟
ابن عمر ځواب ورکړ:

۹۸ - ابو عبدالله نافع مولى عبد الله بن عمر، د مدينې منورې اوسيدونكى تابعي دى، نوموړى په يوه غزا كې بندي، او د ابن عمر په حصه ورسېد، له همدې كبله د مولى عبدالله بن عمر په نوم پېژندل كېږي، د ابن عمر سره كوچنې رالوى شوى دى، د فقهي لوى عالم و، احاديث ترې روايت شوي، امام مالك بن انس له هغه بيا روايت كړى دى، د حديثو په اسنادو كې امام بخاري مالك عن نافع عن ابن عمر تر ټولو صحيح سندونه بولي، د عمر بن عبد العزيز د خلافت پر مهال نوموړي د يمن د صدقاتو مسئول ټاكلې و، او بيا يې مصر ته استولى و چې خلکو ته زده كړه ورکړي، په ۱۷ هجري كې وفات شوى دى.

۹۹ - عبد الله بن عمر بن الخطاب صحابي دى، له ماشومانو صحابه و شمېرل كېږي، پلار يې عمر بن الخطاب دوهم راشد خليفه و، له رسول الله صلى الله عليه وسلم يې زيات احاديث روايت كړي، له هجرت څخه ۱۰ كاله دمخه په مکه مكرمه كې زېږېدلى، په كوچني والي كې د پلار سره يو ځاى مسلمان شوى، او د پلار سره يې يو ځاى مدينې منورې ته هجرت هم كړى، د كوچنيوالي له كبله رسول الله د بدر او احد په غزواتو كې د شركت اجازه ورنه كړه، او د خندق په غزا كې شريك و، د رسول الله په ژوند او د هغه له وفات وروسته بيا په ډېرو غزواتو كې لكه د شام، عراق، فارس، مصر، افريقا، نهاوند او اذربايجان د فتحي په جنگونو كې هم شريك شوى دى، د علي او معاويه رضی الله عنهما د اختلاف پر مهال بې طرفه پاتې شو، په ۷۴ هجري كال كې په مکه مكرمه كې وفات شوى دى.

ولې نه؛ خو تاسې فکر کوئ، لکه چې الله له مور د هغه څه پوښتنه نه کوي، چې تاسې يې پوښتنې، مور پرېږدئ، چې ستا په پوښتنه ځان پوه کړو، بيا که ځواب مو درلود؛ نو بڼه کنه؛ نو درته به ووايو چې نه پوهېږو.

حاضر ځوابي

جاحظ وايي په خري سپور په لاره روان وم، دوه ښځې هم روانې وې، د هغوی سره په څنگ کې د تېرېدو پر مهال خري باد خوشې کړل.

يوې بلې ته وويل:

وی د شیخ خري خو باد وويستل.

دې خبرې زور راکړ، او غصه شوم، لږ کرار شوم، او ورته مې وويل:

زه چې کله هم په ښځينه ذات بار شوی يم؛ نو خامخا يې تيزونه اچولي.

جاحظ وايي زما له خبرې سره سم، هغې ښځې د دې بلې له اورې تپ پورته کړ او ويې ويل:

ملگري د ده مور خو به هم له ده نهه مياشتې سخته په تکليف وه.

د مېرمنو طواف

امام بيهقي^(۱۰۰) له منبوذ بن ابو سليمان څخه او هغه له خپلې مور روايت کوي، چې د حضرت عايشې رضی الله عنها سره يوه ورځ ناسته وه، د هغې يوه وينځه راغله او ورته يې وويل:

ای ام المؤمنین! له بيت الله مې اوه طوافه وکړل، حجرت اسود مې دوه يا درې ځلې لمس کړې.

هغې ورته وفرمايل:

الله دې اجر نه درکوي، الله دې اجر نه درکوي، نارينه تپله را تپله کوي، ولې دې تکبير نه وايه او تېرېدې نه؟

قبوله شوې توبه

ابو نجيد عمران بن الحصين الخزاعي رضی الله عنه وايي، د جهينه د قبيلې يوه ښځه رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغله، له زنا حامله شوې وه، ويې ويل:

ای د الله رسوله! پر ما حد لارم شوی، پر ما يې جاري کړه.

رسول الله د هغې ولي (سرپرست او مشر) را وغوښت، او ورته يې ويل:

۱۰۰ - احمد بن الحسين بن علي بن موسى الخراساني چې په امام البيهقي مشهور دی، د حديثو لوی عالم دی، په ۲۸۴ هجري کې په بيهق کې زېږېدلی، (د بيهق اوسنی نوم سبزوار دی، دا د اوسني ايران د خراسان ولايت اړوند ښار دی) د امام شافعي له فقهي متأثر و، د گڼو کتابونو ليکوال دی، مشهور يې سنن البيهقي دی، چې احاديث پکې راټول شوي دي، دا دوه کتابونو مجموعه ده چې په سنن الصغرى او سنن الکبرى نومول شوي، په الکبرى کې له شل زرو زيات احاديث دي، خو صغرى يې بيا د کبرى لنډيز گڼل کېږي، چې نږدې څلور نيم زره احاديث پکې راټول شوي، امام البيهقي په ۴۵۸ هجري کال کې وفات شوی، په نيسابور کې وفات شوی و، خو جسد يې د بيهق خسروجر د سيمې ته يوړل شو، خسروجر د امام بيهقي د پلرني وطن بيهق (سبزوار) اړوند سيمه ده، او هلته دفن کړای شو.

د دې بڼه پالنه او پاملرنه وکړه، او چې اولاد يې وزېږېد، ماته يې راوله.
هغه همداسې وکړل، او بيا چې راوستل شوه، رسول الله د ستر لپاره د هغې د بدن پورې د هغې د جامو د تړلو
امر وکړ، او بيا يې د سنگسار امر وکړ، وورسته يې په هغې د جنازې لمونځ هم اداء کړ.
عمر ورته وويل:

ای د الله رسوله! ته پر دې هم لمونځ کوي، او هغې زنا کړې؟
رسول الله وفرمايل:

هغې داسې توبه وکړه، که د مدينې په اویا تنو ووبشل شي؛ نو هم به ورته ورسېږي، ایا تال له دې غوره ليدلي
چې خپله يې ځان الله ته وسپاره.
دا حديث مسلم روايت کړی. (۱۰۱)

الله وژلی بدله نه لري

امام عبد الرزاق (۱۰۲) له عبید بن عمیر (۱۰۳) څخه روايت کوي وايي:
د هذیل قبیلې سره یو سړی میلمه شو، میلمه د دې قبیلې یوه نجلۍ ولیده چې لرگي يې ټولول، خوښه يې شوه
او ورپسې شو، له هغې يې د بدکاری غوښتنه وکړه؛ خو نجلۍ انکار وکړ، سړي ورسره لاس واچاوه او سره
وښتل، له شیبه پهلوانۍ وروسته ښځه ترې خوشې شوه او سړی يې په ډبره وويشت، او مړ شو.
نجلۍ خپلې کورنۍ ته خبر ورکړ، هغوی عمر رضی الله عنه ته ورغلل او په موضوع يې خبر کړ، عمر د پېښې
ځای ته پلټونکي واستول او د خلکو خبره رښتیا ثابته شوه، عمر وويل:
دا الله وژلی، او هيڅ بدله يې نه شته.
او په دې توگه نجلۍ د خپل ناموس ساتنې په خاطر د قتل له کبله قصاص نه شوه.

پای

۱۰۱ - له دې حديثه پند اخستلای شو، چې بايد يو توبه کوونکي ته بد ونه ويل شي، شرعي حدود بنده پاکوي، علماوو د دې حديث د
روایت پر مهال د سنگسار شوې ښځې سره د «رضی الله عنها» الفاظ هم ليکي، او ورته په صحابيت قايل دي.
۱۰۲ - امام عبد الرزاق بن همام الصنعاني د يمن د صنعاء په ښار کې په کال ۱۲۶ هجري کې زېږېدلی، د قرآن مفسر و، کتاب يې په
تفسير القرآن للصنعاني مشهور دی، او په احاديثو کې يې کتاب په الجامع الكبير پېژندل کيږي، د الأمالي نوم يوبل کتاب هم د
نوموړي تصنيف دی، ويل کيږي اولس زره احاديث يې ياد و، د يمن په محدث يې شهرت موندلی و، د اهل سنت و الجماعت امام
احمد بن حنبل ترې زده کړه کړې وه، په ۲۱۱ هجري کې وفات شوی، اود صنعاء ښار د دار الحديد په سيمه کې دفن دی.
۱۰۳ - ابو عاصم عبید ابن عمير الليثي د رسول الله په ژوند کې زېږېدلی، پلار يې عمير بن قتادة صحابي و، او عبید تابعي دی، د
حضرت عمر بن الخطاب د خلافت پر مهال به يې په مکه مکرمه کې خلکو ته وعظ کاوه، د هغه درس ته به عبد الله بن عمر هم
کېناستو، حديث يې له خپل پلار، عمر بن الخطاب، علی بن ابی طالب، ابو ذر الغفاري، حضرت عایشة او نورو صحابه کرامو څخه
روایت کړي، او له ده بيا د وخت سترو علماوو د احاديثو روايت کړی، نوموړی، په ۷۳ هجري کې وفات شوی.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**